

00
2

AZ ORSZ. RÉGÉSZETI ÉS EMBERTANI TÁRSULAT ÉVKÖNYVE

1886—1888.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

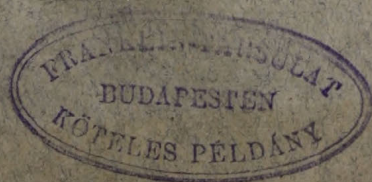
SZERKESZTI DR. SZENDREI JÁNOS TÁRS. TITKÁR.

BUDAPEST.

AZ ORSZ. RÉG. ÉS EMBERTANI TÁRSULAT KIADVÁNYA.

1889.

AZ ORSZÁGOS RÉGÉSZETI ÉS EMBERTANI TÁRSULAT TISZTVISELŐI ÉS VÁLASZTMÁNYA 1888—1890-BEN.

A) ELNÖKSÉG ÉS TISZTVISELŐK.

(1888—1890.)

Tiszteletbeli elnök: —

Elnök: Pulszky Ferencz, az orsz. muzeumok és könyvtárak főfelügyelője.

Másodelnök: Br. Nyáry Jenő, cs. kir. kamarás, főrendiházi jegyző.

Titkár: Dr. Szendrei János.

Pénztárnok: Czanyuga József, nemzeti muzeumi irattárnok.

Ügyész: Gaál Ernő, köz- és váltóügyvéd.

A SZAKOSZTÁLYOK ELNÖKEI ÉS ELŐADÓI.

I. Az «ősrégészeti és embertani szakosztály» elnöke: Dr. Rómer Flóris, apát-kanonok Nagyváradon. Előadója: Dr. Kuzsinszky Bálint.

II. Az «antik emlék- és éremtani szakosztály» elnöke: Hampel József. Előadója: Dr. Fröhlich Róbert.

III. A «magyar emlék-, érem-, czímer-, pecsét- és fegyvertani szakosztály» elnöke: Br. Radvánszky Béla. Előadója: Dr. Thallóczy Lajos, cs. és kir. kormánytanácsos.

IV. Az «egyházi régészeti szakosztály» elnöke: Dr. Czobor Béla.

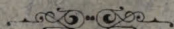
B) A VÁLASZTMÁNY TAGJAI.

a) Állandó választmányi tagok. I. Budapesten: Fraknói Vilmos, apát-kanonok, akadémiai főtítkár. Hunfalvy Pál, kir. tanácsos, akadémiai rendes tag, főrendiházi tag. Majláth Béla, muzeumi könyvtári őr. Melczér István, főrendiházi tag. Nagy Imre, curiai bíró. Németh Imre, miniszteri tanácsos. Br. Orbán Balázs, orsz. képviselő. Dr. Pulszky Károly, orsz. képviselő, az orsz. képtár igazgatója. Radács Jenő, az iparművészeti muzeum igazgatója. Ráth György, m. kir. táblai tanácselnök. Br. Révay Ferencz, főrendiházi tag. Dr. Salamon Ferencz, egyetemi r. tanár. Schulek Frigyes, műéptész, mintarajztanodai tanár. Dr. Szabó József, kir. tanácsos, egyetemi r. tanár. Gr. Zichy Jenő, v. b. t. tanácsos, orsz. képviselő, stb.

II. Vidéken: Bubics Zsigmond, püspök, Kassán. Dobóczy Ignác, földbirtokos, Heves. Dr. Rómer F. Ferencz, apát-kanonok, Nagyvárad.

b) Ideiglenes (minden három évben kilépő) választmányi tagok. I. Budapesten: Dr. Boncz Ödön, min. titkár. Csontos János, muz. könyvtárőr. Dr. Fejérfataki László, muz. levéltárnok. Dr. Havas Sándor, v. államtitkár. Gr. Hunyady László, orsz. képviselő. Dr. Kammerer Ernő, orsz. képviselő. Dr. Kuzsinszky Bálint, muz. régiségtári segédőr. Herczeg Odescalchy Arthur, országgyűlési képviselő. Dr. Posta Béla, muz. régiségtári segédőr. Br. Radvánszky Béla, főispán. Dr. Réthy László, muzeumi segédőr. Dr. Szádeczky Lajos, egyet. m. tanár. Széll Farkas, kir. táblai bíró. Szilágyi Sándor, egyetemi könyvtári igazgató. Gr. Sztáray Antal, főrendiházi fag. Dr. Torma Károly, egyetemi r. tanár. Dr. Torma Miklós, orsz. képviselő. Zsigmondy Gusztáv, kir. főmérnök. Zsilinszky Mihály, orsz. képviselő.

II. Vidéken: Bunyitay Vincze, kanonok, Nagyvárad. Csoma József, Devecser. Könyöky József, tanár, Pozsony. Némethy Lajos, Esztergom. Ormós Zsigmond, főispán, Temesvár. Téglás Gábor, reáliskolai igazgató, Déva.

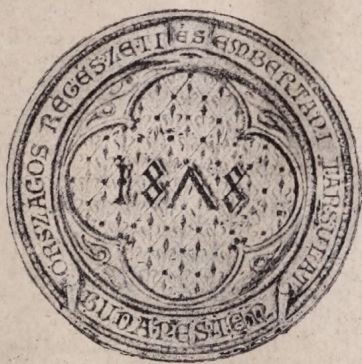

NÉHAI IPOLYI ARNOLD VÁRADI PÜSPÖK
az orsz. régészeti és embertani társulat tiszteletbeli elnöke. † 1886.

AZ ORSZ. RÉGÉSZETI
ÉS
EMBERTANI TÁRSULAT
ÉVKÖNYVE

1886—1888.

SZERKESZTI Dr SZENDREI JÁNOS TÁRS. TITKÁR.

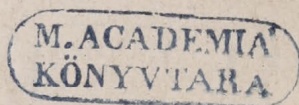

BUDAPEST.

AZ ORSZ. RÉG. ÉS EMBERTANI TÁRSULAT KIADVÁNYA.

1889.

303015

TARTALOM.

Ipolyi Arnold tiszteletbeli elnök emlékezete (dr. Czobor Bélától)	1—24
Nyáry Albert báró emlékezete (Majláth Bélától)	25—36

Hivatalos közlemények.

1. A társulat működése 1886—1888	37—51
2. Számadások az 1886., 1887. és 1888-ik évekről	52—55
3. 1888. A pénztárvizsgáló bizottság jelentése	55
4. 1888. A társulat birtokában lévő értékpapírok jegyzéke	56—57
5. A társulat költségvetése az 1889. évre	58—59
6. Az országos régészeti és embertani társulat alapszabályai	60—63
7. A társulat elnöksége és tisztviselői 1885—1887, 1888—1890	64—66
8. A társulat tagjai és a befizetett tagsági díjak nyugtázása 1886. februárius 24-étől 1889. februárius 24. napjáig	67—76

Függelék.

Az ingó műemlékek	79—127
-----------------------------	--------

Ipolyi Arnold tiszteleti elnök emlékezete.*

I.

E hó 2-ika volt immár második évfordulója a gyászos emlékű napnak, melyen kiragadta a halál körünkből IPOLYI ARNOLDOT, aki erényeivel és nemes szívével a főpapi trónusra, fenkölt nemzeti mély érzésével a hazára, termékeny munkásságával a tudományra, műízlésével a hazai művészetekre s nevével társulatunkra fényt árasztott.

Megdöbbenve állta körül a nemzet nagy halottja megkoszorúzott ravatalát, s a közvélemény ajka, a sajtó fájdalmasan hirdette a súlyos veszteséget, melyet halála közéletünk terén oly sokfelé okozott.

Hazánk nagynevű bíboros szónoka parentálja Váradon; Besztercebánya kegyelele újból meggyújtja gyászszertartása szövétnekeit; szülő megyéjének intelligenciája Ipolyságon ünnepli emlékezetét s felirattal jelöli meg nevelőházát; az emlékbeszédek hosszú sorozatában a Kisfaludy-Társaság, országos képzőművészeti, történeti és heraldikai társulataink, majd az Akadémia méltatják érdemeit; az orsz. iparművészeti múzeum fővárosunkba hordva gyűjteménye válogatott darabjait, kiállítást rendez emlékére, arczképével ékítik termeiket azon irodalmi és művészeti egyesületek, melyek élén állott, s most végül — de nem! okom van hinni, hogy nem a mi kegyeletünk zárja be a megemlékezések sorozatát — társulatunk helyezi le *tiszteleti elnökének* ravatalára hálás pietással, szerény koszorúját.

* Felolvastatott az Orsz. Régészeti és Embertani Társulat 1888. évi decz. 27-iki közgyűlésén.

Nagy köszönettel tartozom társulatunk mélyen tisztelt igazgató-választmányának, azon kitüntető figyelmeért, melylyel a mester felett mondandó emlékbeszéd megtartását elrendelve, a gyenge tanítványra gondolt s nekem ma itt, társulatunk nevében, nagy halottunkról szólnom tért engedett.

A tanítványi, sőt több, a gyermeki viszonynak lelkemben örökre megőrzendő emléke nem fokozni, de épen mérsékelni parancsolja érzéseimet, gondolataim- és szavaimat, a mikor nem saját magam, de egy országos társulat háláját tolmácsolva, e helyre lépek.

* * *

Ipolyi Arnold életrajzi adatait bátran mellőzhetem, mert azokat nemcsak napjainkban, hanem évszázadok multán is, míg e hazában irodalomtörténetet tanítanak, a *«Magyar Mythologia»* megalkotójának nevével tanárainak ajkairól ismeri meg az ifjuság. Bennünket belőle közelebbről három érdekel: Istennek legyen hála, hogy *magyarnak* született; tevékeny munkásságát *hazájának* szentelé, és — mély fájdalomunkra — hogy őt *akkora előtt* kellett elveszítenünk.

Magyarnak született. Bárha szerencsénkre minél többen értenék meg ennek horderejét s még többen felelnének meg a vele járó kötelemeknek. Hazánknak minden fia munkás kezére szüksége van. Magyarnak születni tehát, mindnyájunkra nézve program, mely a Gondviselés adta tehetségekhez és munkakörhöz mértén változó tartalmú lehet, de első pontja változhatatlan kötelességet ró a főúrra és napszámosra egyaránt: önzetlenül *szerezni a hazát*.

Ipolyi élete, munkássága, alkotásai fényes bizonytságot tesznek róla, hogy a legmagasabb tekintetek és kötelemek egyikeül a hazaszeretetet ápolta lelkében. — Álljon elő az, aki a megboldogult szavai és cselekedetei közt találni tud valamit, a mi a működése zsinórmértékeül választott jeligével *«Deus et Patria — Isten és Haza»* csak a legtávolabbról is ellentétben volna. Mint főpapnak a szószéken, pásztorleveleiben és a törvényhozó testületben, mint írónak művei számos kötetében, mint tudósunk társulataink élén és körében tág tere nyílt érvényesíteni a magyar állameszme és egység terjesztésére, megszilárdítására és dicsőítésére irányuló befo-

lyását. Mindnyájan tudjuk itt e hazában — mert működése nyíltan, szemeink előtt folyt le — sőt a messze külföldre hányódott véreink is, Bukovinában, Berlinben, Párisban s a tengeren túli világreszekben egyaránt ismerik, miként oldotta meg Ipolyi hazafiúi feladatát. Lelke szikráiból s filléreiből nekik is juttatott; sőt csángó-testvéreinkről végrendeletében külön is megemlékezett.

A messze vezető részletezéstől tartózkodnom kell, ha társulánk feladataihoz mért működésére szándékozom némi fényt vetni.

Ipolyi irodalmi munkásságának, mely egy emberöltőn át — négy évtizeden túl — ragyogtatta tehetségeit, javarésze a *hazai archaologia* keretén belül esik.

Első értekezése óta, mely «Vázlatok a hazai egyház-archaologiai műemlékekről. Szent-János magyar egyháza a szentferenczieknel Pozsonyban s a hazánkban létező katakombák» címmel a «Családi Lapok» 1852. évfolyamában látott napvilágot, utolsó perczéig, míg a toll ki nem hullott kezéből, fáradhatlanul szolgálta a régészeti tudományt. A hazai műtörténelemnek nincsen szakasza, mely az ő avatott tollából alapvető fejezetet ne nyert volna.

Még mielőtt az Akadémia kellő intensivitással folytathatta volna megszakitott működését, a műemlékek bécsi bizottságának tagjai közt, mint serény conservator, annak közleményeiben és a hazai «Religio»-ban érvényesíti irodalmi munkásságát. Leírja a pozsonyi sz.-Anna-kápolnát, tanulságos műtörténeti jegyzetekkel kísérve közli a pozsonyi dóm 1425. évi leltárát, majd az egyházi épületek fõntartásának és javításának kötelességét hangoztatja paptársai előtt a «Religio» hasábjain, hét közleményből álló kimerítő cikksorozatban.

1857-ben indul csallóközi régészeti útjára, melynek eredményeit előbb népszerű alakban a «Vasárnapi Ujság»-ban, majd egész tudományos apparatusával a bécsi közp. bizottság folyóiratában 1858-ban teszi közkincscsé.

Ugyanezen év deczember 15-én — épen harmincz év előtt — éri őt a kitüntetés, a M. Tud. Akademia ünnepélyes közgyűlésén «Magyar Mythológiája» megkoszorúzása és levelező taggá választása által.

Ezentúl az Akademiának szenteli tevékeny munkásságának csaknem egész crejét. Még mielőtt székét elfoglalná, «Csallóköz műemlékei»-t az archæologiai bizottság siet kiadni közleményeiben, míg másfelől a hazai egyházi művészetről a «Religio»-ban, fehérhegyiségi régészeti útjáról pedig a «Vasárnapi Ujság» olvasói előtt értekezik. — A bécsi központi bizottság folyóirata ez évben kapja tollából az utolsó értekezést, melyben magasabb műtörténeti szempontokból tárgyalva hazai pecséteinket, sphragistikánk számára új irányt jelöl ki.

Székfoglalójában a «Deákmonostori xiii. századi román basiliká»-t oly művészettörténeti háttérrel mutatta be, mely méltán feljogosíthatá az Akademiát, Ipolyiban látni a férfiút, a ki tanulmányainak sorozatával a hazai archæológiát megalkossa. — Beköszöntő szavaiban erre határozott ígéretet teszen, midőn székfoglalásakor kijelenti: «nemzeti régiségeinkre világot és fényt derítenem, sőt a magyar archæologia teljes épületét megalakítanom, a mennyire tőlem telik és gyenge erőm meg bírja, mindenesetre, tisztelt Akademia! valamint főbb vágyaim egyike, úgy annak létesítését tudományos pályám kitűnő feladatául tekintem».

Igéretét beváltandó, mint az archæologiai bizottság szerkesztő-előadója, bokros teendői és terjedelmesebb cikksorozatai mellett, talál időt, hogy már 1861-ben az Akademia ünnepélyes közgyűlésén «A középkori emlékszerű építészet Magyarországon» cz. tanulmányával előadásai cyklusát megnyissa. Ezt követi (1863-ban) a középkori szobrászat, majd az ú. n. kisebb művészetek egyik fejezete gyanánt, a hazai ötvösművészet méltatása. — Nem sokáig várat magára a szepesváraljai xiv. századi falfestményről írt értekezése, melynek kapcsán a középkori magyar festészet műemlékeit tárgyalja.

További irodalmi működésének zöme a hazai műarchæologia szakaszainak keretébe illeszthető be. Így nagybecsű monographiái az egri székesegyházról (1865-ben) és az apátfalvi templomról, Besztercebánya város műveltségtörténeti vázlata (1874-ben) és egyházmegyéjének történeti schematizmusa (1876-ban), mely utóbbiban utánzandó példát állított fel a hazai műtörténeti és régészeti anyagnak egyházmegyénként való feldolgozására.

Ugyanitt említhetők fel: «A beszterczebányai egyházi műemlékek története és helyreállítása» (1878) című monographiája, melyben az archæologiai kutatások elmélete, a megrongált műtárgyak stilszerű restaurációjában értékesítve, gyakorlati irányt követ; továbbá tanulmányai a műipar (Budapesti Szemle 1874) és a műveltségi történet köréből (u. o. 1877); nemkülönben a történelmi társulat vidéki kirándulásai alkalmával mondott elnöki beszédei közül — melyek megannyi becses értekezések — a magyar iparéletről és annak történeti fejlődéséről szóló (Pozsonyban 1877), a magyar műtörténeti emlékek tanulmányát tárgyazó (Kassa, 1878), valamint részben a magyar hadtörténelem fontosságával foglalkozó (Marosvásárhely, 1879) előadások.

Mélyre ható tudományos discussiót kelt a magyar mű- és történeti emlékek kiállítását felölelő tanulmányával, melyben hazai ötvösművészetünk történetének szakaszait kíséri megállapítani. — A magyar ikonographia köréből is nyujt egy fejezetet magyarországi Szt-Erszebet képeinek ismertetésében (Egyházművészeti Lap 1881. évf.), míg e disciplinának egyéb műveiben is számos vonatkozását, adalékait találjuk. Nem mellőzhetem el az «Orsz. magyar Képzőművészeti Társulat» elnöki székéből hat éven át (1880-tól 1885-ig) nagy figyelem között, lelkesedéssel kísért beszédeit, melyeket bold. emlékű kultuszminiszterünk «valódi tanfolyam»-nak nevezett, «a képzőművészet jelentőségéről és azon módokról és eszközökről, melyek által azt hazánk és népe érdekében értékesíteni kell». — Végül megéri a M. Tud. Akadémia megbízásából írt díszkiadványa megjelenését (1886), melyben a magyar szent korona és koronázási jelvények történetét és műtörténeti leírását nyújtja, fényes chromok kíséretében, műtörténeti hattyúdalaként nemzetének.

Ily szakirodalmi tevékenység nem maradhatott hatás nélkül kortársaira; kivált ha meggondoljuk, hogy a mit Ipolyi írt, bármily elvont, vagy száraz tárgyról szólott is műve, mindenki élvezettel olvashatta.

En hatásának két irányát vélem megkülönböztetni. Az egyik *általános* jellegű, melylyel szerencsés volt a nagy közönségnél figyelmet kelteni, midőn hatalmas enuntiatióit a napi sajtó fel-

karolva, örömmel és készséggel commentálva, a legszélesebb körben közvetítette. A másik — szűkebb körben mozogva — *iskolát* alkotott, melyből részint közvetlenül, részint pedig közvetve — megnevezhetem tartózkodás nélkül, mert ismételtén büszkén s hálával mutatott mesterére — tanítványainak elseje, RÓMER útján a budapesti tudomány-egyetem régészeti tanszéke mellől növendékeinek egész sorozata került elő. Uraim, ez oly siker, melyre minden professor büszke lehetne s így kétszeresen az, a kinek — ámbár tanszéken nem ült soha — ezt köszönhetjük. A tanítványok túlszárnyalhatják ugyan valaha mesteröket: de még ez esetben is meríthetnek lelkesedése hevéből, melyet őszinte, önzetlen hazafiui tüze élesztett s hagyott hátra műveiben.

A hazái műtörténet elmélete s irodalmi feldolgozása nem elégitte ki tettvágját. Mint egyházának egyszerű áldozára a «Szent-László-Társulat» esztergomi közgyűlésén (1867) az egyházi művészetek emeléséről program-beszédet mondva, nem feledhette kötelességét később mint püspök, ki műtörténeti becsü templomainak stilszerű helyreállításával is immár példát adhatott. — A besztercebányai vártemplom sz.-Borbála-kápolnája, a sz. Erzsébetről nevezett kórházi templom s annak sz.-Anna-kápolnája, a körmöczbányai vártemplom, a turócz-szentmártoni, privigyei és bajmóczi egyházak hirdetik műszeretét, áldozatkészségét.

Talált arra is módot, hogy Isten temploma díszét egyházmegyéje határain túl is előmozdítsa, gyarapítsa. Az ő bőkezűségének köszöni fővárosunk ferenczvárosi temploma első üvegfestett ablakát, melyet sz. Gellért püspök emlékére hazafias ihletű felirattal fölajánlott. Hasonlóképpen díszes üvegfestményeket készítettett a budavári koronázási templom és a pozsonyi dóm számára.

Az egyházi szerelvények, sz. eszközök edények és öltönyök alakja- és anyagának rohamos hanyatlását nem szemlélhette tétlenül. Saját főpásztori körében szózatot intéz papjaihoz s őket minden újítástól eltiltva, sz. vallásunkhoz méltóbb alkotású czikkek beszerzésére sarkallja. Nehogy azonban holmi üres kifogásokkal állhassanak elő: püspöki irodájában mintákat és árjegyzékeket tesz számukra hozzáférhetőkké és székhelyén az apácák vezetése alatt nő-ipartanodát állít, hol nemcsak egyházmegyéje, de hazánk egyéb

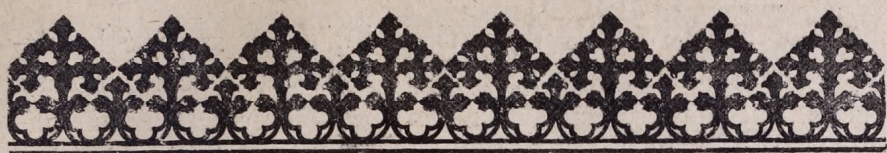

ÜVEGFESTETT ABLAK A BUDAPEST-FERENCZVÁROS. TEMPLOMBAN.

vidékei, sőt fővárosunk részére is aránylag jutányos áron stílszerű templomi öltönyök készülnek. — Hasonlót kezdeményez és készít elő Váradon is, a sz.-Orsolya-zárdában, de ennek kellő virágzásra emelését rövid ideig tartó püspöksége alatt már meg nem érthette. Papneveldéiben, Besztercebányán és Váradon, a keresztény archéológiát kispapjai számára kötelezett tantárgyképen rendeli s adatja elő.

Tanácsaival, útmutatásaival mindenkor a legkészségesebben szolgál művészi vagy műipari ügyekben fáradó paptársainak, kiket testvéreinek tekint és nevez. Sokat beszélhetne erről — valamiként életében tette is, — a lébenyi templom néhai hírneves lelkésze, Dingraff Gáspár, továbbá a szintén elhalt pannonthalmi főapát és fővárosunkban Kurtz Vilmos, kik az egyházi művészetek dicsőségét célzó alkotásaik közben Ipolyiban hatalmas támaszt bírtak.

Hogy minő érdemei vannak hazai történeti s egyházi festészetünk emelése körül, melyeknek útmutató mæcenása volt, más alkalommal és helyen hallottuk méltányolni. Hazai ötvösművészetünk régi dicsőségének föllevenítésére irányult kezdeményező actiójáról, alább, gyűjteménye méltánylásakor kívánok szólni. Itt csupán reá akarok mutatni fővárosi ötvöseink örvendetes haladására, mely javarészen neki köszönhető. Ha Ipolyi nincsen, megérhettük volna-e, hogy az ország primásának jubileumára fővárosunkban készítheti el Link ötvösünk a remek kivitelű zománczos pástorbót, mely hazai műiparunknak a közelmúltban egyik legbecsesebb terméke vala. Avagy csak sikerrel írhatnók-e ki évenként iparművészeti pályázatainkat hasonló műdarabok tervezeteire?

II.

Méltán adózik a nemzet hálájával Ipolyinak azon értékes műgyűjteményeért, melyet örökség gyanánt hazájára hagyott.

Már mint zohori és törökszentmiklósi plebános kezdette alapját megvetni könyv- és képtárának, s később mint egri kanonok jelentékeny évi jövedelmének nagy részét, gyűjteménye gazdagítására fordította. «Mióta a Gondviselés — így számol be ő maga végrendeletében — oly állásba helyezett, hogy nélkülözhetőbb jövődelemmel rendelkezhetem, oda irányoztam igyekezeteimet, hogy régiségekből, műtárgyakból tanulságos, vagy a magasabb műízlésnek megfelelően készített hazai, egyházi és házi felszerelésből gyűjteményt állítsak össze, mely úgy a műtörténet tanulmányozását, mint a történeti érzés és a műízlés fejlesztését hazánkban előmozdítsa.»

Már húsz év előtt, midőn a budapesti központi papnevelő-intézet igazgatását átvette, képgyűjteménye a szakférfiak és műkedvelők körében méltó feltűnést keltett. A papnevelde tágas termeiből annak folyosóira szorult képtárának zöme, mely az intézet növendékei elé tárulva, ritka dús anyagúl kínálkozott a műtörténeti szemléltetésre. Nem életírói után beszélek. Magam is ezen intézet növendéke voltam; s nem fogom feledni soha a hatást, melyet Ipolyi képgyűjteménye, — az ő szeretetteljes leereszkedő magyarázata mellett — reám gyakorolt. Egy ily alkalom elég s a lélek szikrát fog, a lelkesedésnek szárnyai nőnek.

Képcsarnokának tekintélyes része két jelentékeny műgyűjte-

ményből került vásárlás útján birtokába. — A szepességi származású BÖHM JÓZSEF collectiójából 1865-ben egész sorozatot sikerült megszereznie, melyhez később a hírneves kölni conservator, RAMBOUX gazdag gyűjteményének műtörténeti tekintetben igen becses ó-német és ó-olasz festményei járultak. — Ezenfelül az olasz, német és hollandi hírnevesebb műárosokkal — mint a kölni HEBERLE, az amsterdami VAN HUETTEN testvérek, a nürnbergi HELBING, a müncheni DREY, SPENGEL, HEILBRONNER és ROSENTHAL, a salzburgi HARING és POLLAK, a bécsi FÜRST és EGGER — folytonos összeköttetései által gyűjteménye hézagainak pótlását a fölmerülő mű-árveréseken elérnie igen gyakran sikerült.

Midőn a Felség bizalma őt a fővárosból a besztercebányai püspöki székre szólította, *hatvan* válogatott darabját ajánlá föl hazájának. Társulatunk érdemes elnöke volt az egyik felkért műértő, a ki Ligeti, Kratzmann, Ráth György és Henszlmann társaságában kiválasztá a képeket, melyeket a nagylelkű ajándékozó minden zaj kerülésével, pár sor kíséretében tett le nemzete oltárára. «Gyűjteményem eddig — így szól a kultuszminiszterhez intézett levélben — az igazgatásom alatt állott pesti központi papnövelde helyiségeiben lévén kiállítva — most, midőn hivatásom más rendeltetése által a fővárosból távozom, e gyűjtemény számos becsesebb darabjait nem tartottam a változás bizonytalan esélyeinek kiteendőknék, s elhatároztam azon rég táplált szándékom s óhaj-tásom teljesítését, hogy azokat az országos képtár számára felajánlom; melynek ezen gyűjtemény mintegy kiegészítéseül szolgál. Örvendve azon, ha ez által is szerencsés lehetek a hazai művelődést előmozdítani, mi életem és tanulmányaim egyik kiváló törekvése; boldognak érzem magamat, ha hazámnak tett ezen szolgálat által honfiui kötelességemet teljesíthetem.»

Csak a műgyűjtő tudja méltányolni Ipolyi ezen nagylelkű elhatározását, csak az tudja átérezni, hogy mit tesz megválnunk áldozatok árán szerzett gyűjteményünk egyetlen értékesebb darabjától.

Ipolyi, mint püspök, sem hagyta abba a gyűjtést. A ki csak megfordult nyári tartózkodása helyén, barsszentkereszti kastélyában, meglepetve járhatott teremről-teremre s onnét a folyosókra, melyek gazdag gyűjteményeivel egész a zsufolásig megtöltve voltak.

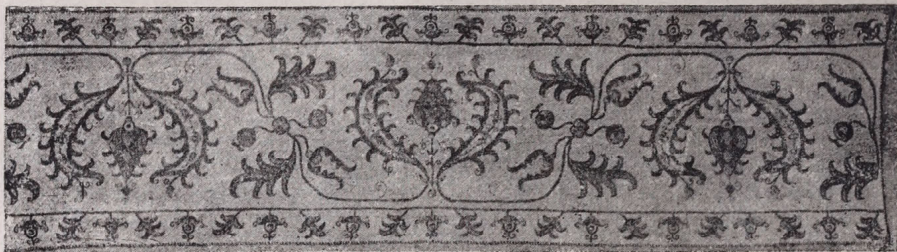

ABROSZ-VÉG, STYLIZÁLT SZARVASOKKAL.

Képcsarnokát egyes régi mesterek újabban szerzett műdarabjaival és a hazai modern művészek festményeivel, cartonjaival gazdagította. — Alig van jelentősb hazai mesterünk, a ki néhány művével helyet ne foglalna gyűjteményében, hol a külföld modern művészei és az «Arundel Society» világhírű reproductiói is kiváló értéket képviselnek.

Ezen időszakra esik régiséggyűjteményének jelentékeny gyarapodása, melynek alapját szintén már plebános és kanonok korában őskori kő-, bronz- és egyéb tárgyaival, valamint régi fegyverek, házi szerek és majolikák sorozatával megvetette, sőt őskori leleteiből értékes suite-t a nemzeti múzeumnak is felajánlott.

Ipolyinak ritka műérzéke mellett nagy szerencséje is volt, a mennyiben rendszeren ki tudta érezni az idők során, hogy a

PÁRNAHÉJ-BETÉT, ARANYNYAI ÉS ZÖLD SELYEMMEL HIMEZVE.

viszonyok és körülmények milynemű tárgyak gyűjtésének kedveznek. Így pl. a mikor a régi ó-német és olasz festő-iskolák termékei keresettekké és így ritkábbakká váltak: az ő collectiója már java részben együtt volt, még pedig — eltekintve a főnebb említett 60 válogatott darabból — oly mennyiségben, hogy 1885-ben az őt székhelyén felkereső kiváló műismerő és gyűjtő, SCHNÜTGEN, kölni kanonok, bámulatának adott kifejezést és ismételten hangsúlyozta, miszerint ma már hasonló darabokhoz jutni alig s oly ritkán lehet, hogy egy ily collectionnak beszerzésére — bármily hatalmas eszközökkel — egy emberöltő elégtelen lenne.

Ugyaníly szerencséje volt a gobelinekkel, melyekből a külföldön tett utazásai alkalmával — és az árveréseken folyton részt vevén — mintegy negyven darabot képes volt aránylag rövid idő alatt és jutányosan megszerezni. Az iparművészeti múzeum által rendezett

ABROSZ-VÉG, KÉK STYLIZÁLT VIRÁGOKKAL ÉS PAPAGÁLYOKKAL.

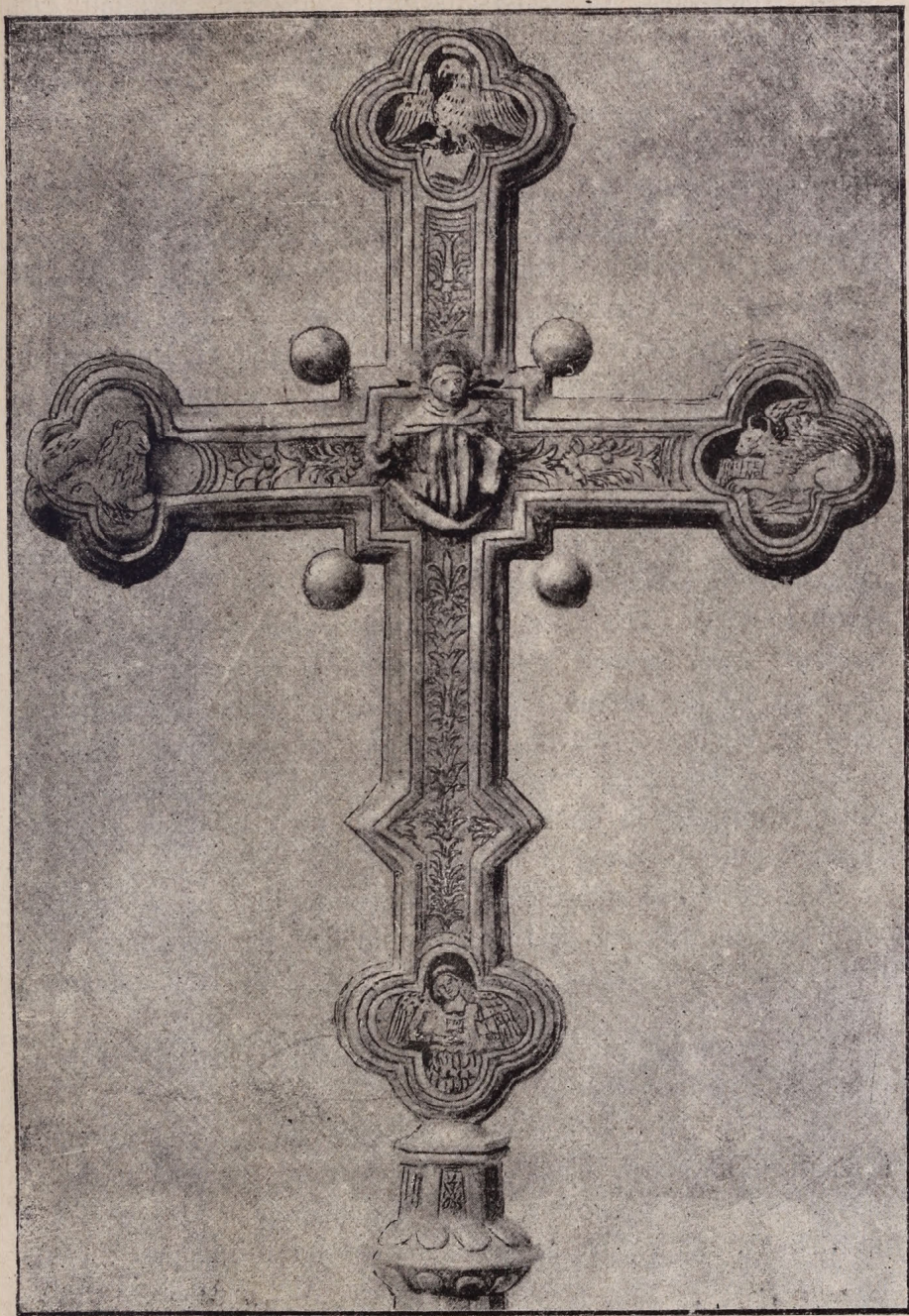
emlékkiállításán mindössze tizennégy gobelin volt gyűjteményéből bemutatva, melyek a XIV—XVIII. századi flandriai, olasz és francia atelier-ekből kerültek ki. Legbecsesebbek köztük kétségkívül a Kálvária jelenetét, a szt. Pált Málta szigetén, a szt. Háromságot, a római diadalmenetet, az Antoniust és Cleopatrát, a Sába királynőjét Salamon előtt és a Krisztust a samariabeli nő társaságában ábrázoló kárpitok.

Textil-gyűjteményének szintén értékes darabjai közé a pompás keleti ima-szőnyegek tartoznak, melyeket jobbra Erdélyben vásárolt. Nálunk a török világból reánk maradt eme keleti szőnyegek becsét, a Királyhágóntúli templomokban létezőknek, hogy ne mondjam feles száma miatt, eléggé méltányolni sem vagyunk képesek. A mi szemeink a XVI—XVIII. századi persa ima- és egyéb szőnyegeknek tucatjaihoz szökva, talán meg is ütköznének a düsseldorfi iparművészeti múzeum túlzónak látszó gondosságán, hol két ily, nem is valami jól conservált persa michrabiát a féltve őrizett műtárgyak között, csaknem üveg alatt mutogatnak. Maga Bock, a keleti textil-ipar termékeinek avatott és szerencsés buvára, kételkedve hallgatta pár év előtt elbeszélésemet a szász templomokban felhalmozott eme pompás persa szőnyegekről, s váltig mondogatta, hogy alighanem modern készítmények lesznek azok. — A ki a hivatolt templomokban megfordult — Bock nem járt még ott sohasem — tudni fogja, hogy kettőnk közül kinek van igaza.

E kincsből merített Ipolyi gyűjteménye számára, természetesen akkor, mikor még ezek — becsök kevésbbé levén sejtve, — a régiségárusokhoz vándoroltak s ezek boltjaiban a legjobban conservált darabok is megszerezhetők voltak, úgy hogy Ipolyi keleti szőnyegeinek suite-je, kétségkívül a legkiválóbb magán-collectiók közé tartozik.

Hasonlóképpen áll a dolog gazdag régi és modern himzéseivel, melyek túlnyomó részét Váradon 1886-ban az ő rendeletére épen nekem volt szerencsém kiállítanom. A pár nap alatt két kiadást ért «Kalauz»-ban 270 műdarabja van leírva, melyek a XV. századtól kezdve a modern műalkotásokig, tanulságos vázlatát nyújtják az «acupictura» történetének.

Kiváló súlyt fektetett a műszerető főpap egyháza régi litur-

OLASZ KERESZT, NIELLÓVAL DÍSZITVE.

gicus eszközeinek és szerelvényeinek gyűjtésére, valamint ezek mintája szerint nemesebb műizlésben készült újabbak megalkotására. Egy nagyobb szabású «*Keresztény Múzeum*» eszméje lebegett előtte, oly alakban, mint azt ő maga a «Szent-László-Társulat» 1867. évi közgyűlésén körvonalozta. Nem kimélt fáradságot és költséget kedvencz tervének megvalósításához vezető munkájában. Jobbára külföldi műárusok- és műgyűjtőktől vásárolja össze a terve keretébe illő darabokat. Alig húsz év alatt az egyházi szent edények, eszközök és szerelvények oly sorozatát sikerül egybeállítania, továbbá a nyilvános gyűjteményekben és egyházi kincstárakban őrizett kiváló példányokról másolatokat szerezve, suite-je hiányait kiegészítenie, hogy kedvencz eszméjének kiviteléhez már-már közel állott.

Alig van egyházunknak liturgicus ténykedéseinél használt edénye, eszköze vagy szere, mely Ipolyi gyűjteményében néhány darabbal képviselve ne volna. Elkezdvő a byzanti és kora román feszületektől, folytatva a kelyheken, ciboriumokon, úrmutatókon, gyertyatartókon, a sz. ereklyék különféle tartóin, le egész az oltár csengetyüéig, ép oly gazdag sorozatot találunk Ipolyi hagyatékában, mint az egyházi öltönyök, miseruhák, infulák, főpapi ékszerül szolgáló mellkeresztek és gyűrűk, hímzett albák, superpelliciumok, pallák, corporalék és purificatoriumokból, mely utóbbiak jó részét Beszterczebányan saját nőipariskolájában készítették.

Az ötvösművek gyűjtésénél kiváló gondot fordított régi magyar emlékeink zománczos példányaira, minőket, ha eredetiben meg nem szerezhett, sikerült másolatokban óhajtott látni műtárgyai között.

E pont, a hazai ötvösművészet az, hol Ipolyi hatása és érdeme behatóbb figyelmet igényel.

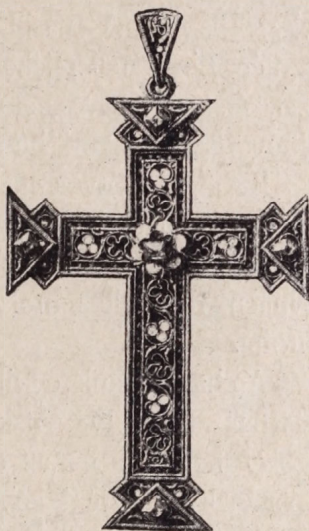
Az 1876. évi történeti és műkiállítás dús anyaga fölvetette szakférfaink körében újból a zománczkérdést, melylyel Ipolyi és mások behatón foglalkoztak. Ipolyi tanulmányának köszönhető a tudományos eszmecsere, az újabb irányokban megindított kutatások, melyek még ma sincsenek befejezve. Még élénken él emlékezetünkben nemes alakja, midőn épen társulatunk egyik ülésén (1879-ben) hevétől elragadottan, szabad előadásában részletezte

zománcz-theoriáit. Néhány évre reá az ő tevékeny részvétele mellett létesül a nagyobb méretű országos ötvösműkiállítás, mely a zománczkérdés megvilágításához újabb és dúsabb anyagkészletet szolgáltatott.

De Ipolyi e téren sem elégedett meg a pusztá elmélettel, nem a műdarabok bármennyire tanulságos kiállításával. Az ő gyakorlati irányú érzéke a régi magyar zománcz-technikák föllevenítésére törekedett, hogy így a mesés multú és oly sivár jelenű magyar ötvösséget új életre, ha lehet, a hajdan-kort is messze túlszárnyaló virágzásra segítse.

Miként a középkor tudós és avatott püspökei, apátjai, úgy szólván kezébe veszi a zománczoló ecsetet és az ötvös-vésűt, a régi magyar mustrák, rajzok és színek megközelítésére oktatva, serkentve a munkásokat.

Fővárosunk egyik ötvösműhelyében, a rendes keresletre szánt banális czikkek közepett, a xiv—xv. századi filigrános zománcz föllevenítését kísérlik meg útmutató buzdítására. Így jó létre, mintegy tíz év előtt, 1879-ben a xv. századi sodronyzománczos bars-szentkeresztí ke-

ARANY MELLKERESZT, SODRONY-ZOMÁNCZCZAL.

hely utánzata, melynek talpára fölvéseti e nevezetes műipartörténeti momentumot e szavakkal: «Opus smalti antiqui. Hungar. filigranati, resuscitat Arnold. Ipolyi, eppus, artifice D. Egger, Budapest. 1879.» — Kezdetleges, gyöngé utánzás, minő háromezázados szünetelés után, első kísérlet gyanánt létre jöhet. De e félsikernél az ő izlése és precisiója meg nem állapodhatott. Pásztorbotja, melyet a következő évben készít el ugyanazon ötvösünk, ú. n. erdélyi zománczaiban már hasonlíthatlanul nagyobb finomságot, színeinek harmoniájában több kellemet, melegséget, egy szóval a régi magyar alkotások jellemző szépségét megközelítő színvonalat tanúsít. Ezt követik sodronyzománczos arany és erdélyi zománczczal hímes mellkeresztjei, melyek közül az előbbi vésett

aljú zománczczal kitöltött rajzában, meglepő gyengédségénél és a kivitel finomságánál fogva alig hagy hátra már valami kívánni valót.

Mellőzve a részben helyreállított, kiegészített és újból alkotott ötvösművek egész sorozatát, még csak két műdarabról óhajtók említést tenni.

Az egyik az 1884-ben tartott országos magyar ötvösműkiállításon méltán csodált Pethe-féle sodronyzománczos kehelynek némi változtatásokkal tervezett utánzata, mely Link Fülöp ötvöst dicséri, a ki e kelyhet — a felirat tanúsága szerint — 1885-ben fejezte be. — A másik, váradi püspöki székfoglalására rendelt és szintén Link atelier-jében készült pluviale-csatja, sodronyzománczczal, igaz gyöngyökkel és drágakövekkel ékítve, közepén sz. László királyunk középkori hermájának zománczos hasonmásával.

Ez utóbbi ötvösműtárgy és egy katakombai gemmákkal ékített egyszerű pectorale képezik zárkövét az ő rendelkezésre és költségén készült egyházi ékszereknek, de nem művásárlásainak, melyekkel gyűjteményét élete utolsó perczéig mintegy lázas sürgéssel gyarapította.

Archaeológiánk egyik érdemes, épen a napokban elhalt munkásának, PAUR IVÁN-nak, 1886. évi november havában — élete utolsó heteiben — az ő rendeletéből kellett írnom az Ikva torkolatánál lelt ősrégi kehely megszerzése tárgyában, még pedig oly összeg fölajánlásával, minőt érette nyilvános gyűjteményeink sem adhatnának.

Élete legutolsó napjaiban — két nappal holta előtt — egyik fővárosi régiségárustól másfélezer forintért vásárol egy ékes arany násfát, melyet — a rajta levő zománczozott Kalvária-jelenet ajálván e célra — pluvialecsat gyanánt szándékozik főpapi ornatusának ékszerei közé sorozni. — Szentanúja voltam emelkedett lelkületére valló örömenek, melylyel új szerzeményét udvari papjainak és vendégeink dicsekedve mutogatta. Ez volt utolsó öröme. De mégsem! Két kedvencz tervének megvalósítása annyira betöltötte lelkét, hogy a halála előtti napon is többször szóba hozta. — Az egyik Sz.-László királyunk ereklyéjének, mely valaha a nagy király által nyugvóhelyeül választott váradi székesegyházban a törökök betöréseig kegyelettel őriztetett, revindikálása volt. Erre

nézve főpásztori kötelességéből kifolyólag, a győri püspöknél megtette, illetve mult századi püspök-elődei példájára újból megindította a lépéseket, tudatva elhatározását, hogy nem ékszert, nem a régi ereklyetartót, de magát az ereklyét kívánja vissza, díszes

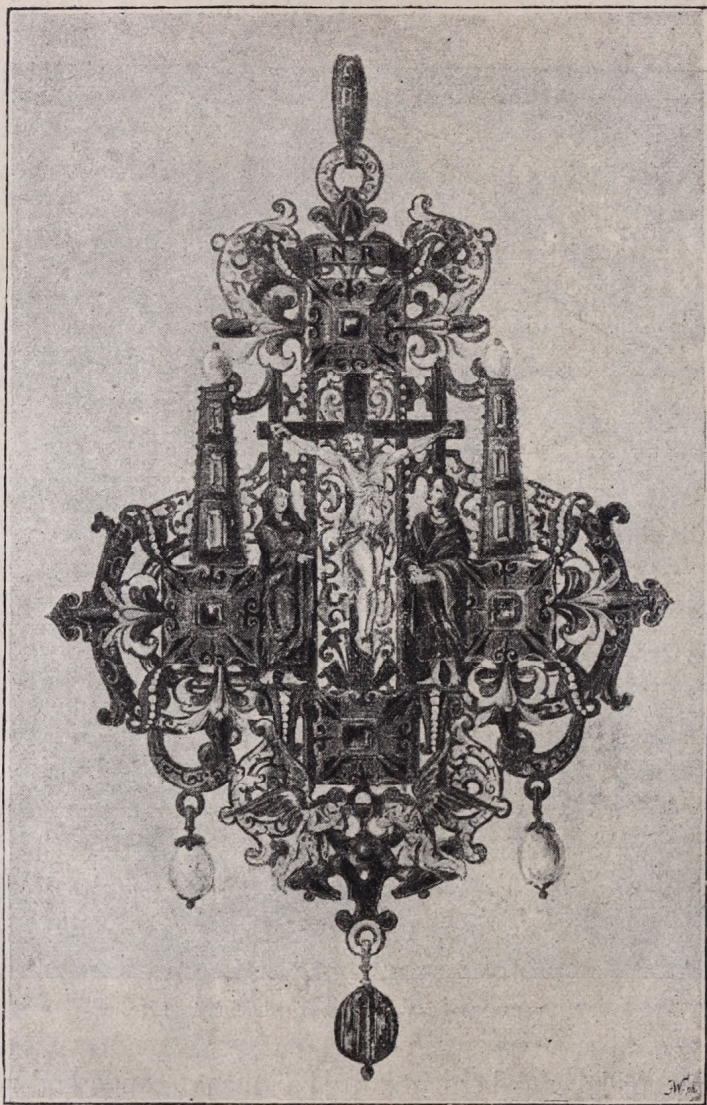

PLUVIALE-CSAT SZ. LÁSZLÓ MELLKÉPÉVEL.

stylszerű ereklyetartó-hermáról majd ő maga gondoskodand, kész levén az ereklye részecskéjét régi tartójával együtt a győrieknek hű őrzési jutalmul átengedni. A késedelmező választ nem érte meg.

Másik terve Szent-László királyunk középkori ércszobrának reconstruálása volt. Tudvalevőleg 1390-ben egyik előde, János

váradi püspök, Kolozsvári Miklós festő fiai, György és Márton hazai szobrászaink által a sz. király lovagsobrát ércbe öntette és

ARANY NÁSFA. IPOLYI UTOLSÓ SZERZEMÉNYE.

a váradi székesegyház előtt felállította. A török Várad bevétele után ágyút készített belőle. A legújabb kor kegyeletének mérté-

két városának védszentje iránt — nemkülönben műízlését is — egy kőből nagyoltan kifaragott törpe torzalak hirdeti Várad tágas piaczán. Ipolyi váradi püspöksége első éveiben segíteni akart e tűrhetlen állapoton. Szerencsére Prágában, sz. Vid temploma előtt

SZENT GYÖRGY LOVAS SZOBRA PRÁGÁBAN.

ugyanezen két művészünkől maig fönnáll sz.-György vitéz lovas szobra, mely a reconstructio műveletét nagyon megkönnyítette volna. Reám bízta az előkészületeket. Deczember hó első felében Prágába kellett volna utaznom, hogy ott a sz.-György szobor

gypsbe való lemásolását eszközöljem, melyet Ipolyi nemzeti múzeumunk gyűjteménye számára már meg is ígért.

Éreztem, átöntötte belém lelkesültsége hevét, pietása mélységét a sz. király emléke iránt, midőn e magasztos tervéről velem ismételtén értekezett.

A mely hóban útra kellett volna kelnem püspököm rendeletéből — és bevallom, szívem sugallatát is örömet követve — ugyanazon hó 2-ikán kiragadta, úgy szólván karjainkból a halál angyala.

Végrendelete mély vallásossága mellett, önzetlen hazafiságáról tesz tanúságot. Bennünket ezúttal műgyűjteményének, mely mintegy kétezer darabból áll, sorsa érdekel. Végző akaratának rendelkezése szószerint így hangzik: «Ezen egyházi s más gyűjteményeim,

*Mu ünnepelnők Scholt
Buday híveim első eljöv
Szept.*

IPOLYI UTOLSÓ KÉZIRATA.

melyek tehát nálam még halálom után fönmaradnak, szintén egyházamnak és hazámnak különösen nemzeti műveltségi intézetek gyűjteményeinek akarom felajánlani. Minélfogva óhajtóm s remélhetem, hogy az valami barbár eljárástól meg fog óvatni és hagyatékom többi részével nem adatik el, hanem attól elkülönítve együtt megtartatik a hazai művelődés javára. Ezen gyűjtemény alkatrészeit képezik:» (itt felsorolja összes gyűjteményét, hozzá véve képes kiadványait, műtörténeti, s e szakba vágó theologiai és hungarica-könyvtárát) majd így végzi: «Kivánnám, hogy ezen gyűjteményem főpapi székhelyemen Múzeumnak alapját képezze, és így az egyházi művészetnek s a nemzeti culturának tényezőjévé váljék. A mennyiben azonban ezen óhajtásomat életemben állandóan nem valósíthatnám és halálom után annak valósítása nem mutatkoznék lehetségesnek; akként rendelkezem, hogy gyűjteményem az Esztergomban, vagy Budapesten külön örrel megalapí-

tandó keresztény múzeum alkatrészét képezze. Fölhatalmazom azért ez esetben végrendeiletem egyik végrehajtóját FRAKNÓI VILMOS apát-kanonok urat, hogy erre nézve az Ország Primásával, vagy illetőleg a vallás- és közoktatásügyi Ministerrel tárgyalásokba bocsát-

BRONZ URNA, MELYBEN IPOLYI SZÍVÉT ELTEMETTÉK.

kozzék, és a gyűjtemény iránt intenciómnak legmegfelelőbb módon rendelkezék, hogy az Ipolyi-gyűjtemény cím alatt együtt fennmaradhasson. A mennyiben pedig a gyűjtemény együtt nem maradhatna, az egyes részeknek a különböző hasonló országos

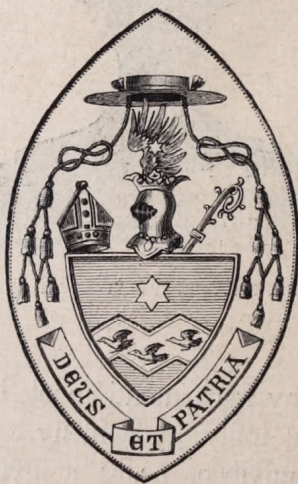
közgyűjtemények között való felosztására is feljogosítom, melyekben annak tárgyai nevemmel jelezve foglaljanak helyet.»

Két éve mult, hogy Ipolyi nemzetére hagyta örökségül gyűjteményét. Örömmel constatálhatjuk, hogy — amit különben is méltán elvártunk — az örökösök egybehangzón tisztelték a nemzeti közművelődés érdekében önzetlenül végrendelkező óhaját, amennyiben gyűjteménye egész teljében elkülönítettett hagyatéka többi részétől s eladás tárgyát nem képezte.

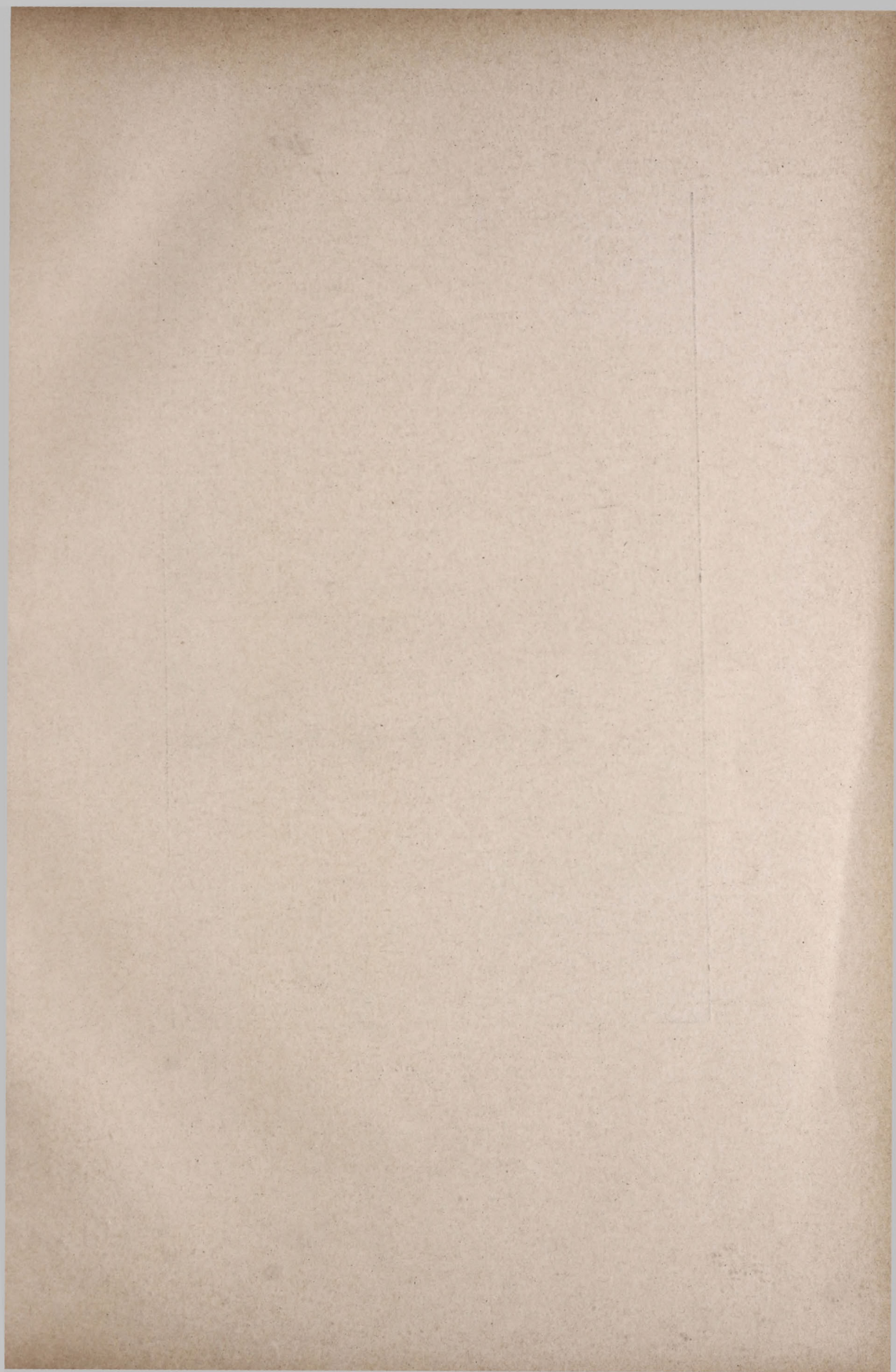
Most az «*Ipolyi-múzeum*» további sorsa — az imént hallott végakarat értelmében is — első sorban váradi püspöki székhelye egyházi főhatóságának kezeibe leszen letéve. Minden jel arra mutat, hogy Várad nem fogja engedni nagy püspöke örökségét oda másnak, hanem általa és benne a megdicsőült szellemének kegyeletes emléket állít, akit oly korán elveszített.

Mily elme, mily nemes szív, minő hazafi, mily tudomány, mily műbarát hiányzik azóta körünkől

Ott pihen, várva a feltámadást a váradi székesegyház sírboltjában, a mennyei boldogság öre, sz. Mihály-arkangyal oltára előtt, mely fölött — találón és méltán — az öskeresztény jelvények legvigasztalóbbja, a *halhatatlanság* jelképe, a páva hirdeti: Ipolyi nem halt meg, örökké él; s még az utolsó magyar is tisztelettel fogja említeni nagy nevét!

IPOLYI CZÍMERE.

BÁRÓ NYÁRY ALBERT.

Báró Nyáry Albert emlékezete.

— 1886 jan. 26-án. —

Alig tűntek le az ó év utolsó perczei, — az új év első óráiban már is megrendítő veszteségre ébredénk. A kérlelhetlen sors útjára tért ismét egy jelese a magyar nemzetnek. Megdőbbentőleg szárnyalta be a hír a fővárost, hogy báró Nyáry Albert, a ki élete végső lehelletéig szomjazta a polgári szabadság, egyenlőség s testvériség nagy eszméinek boldogító megtestesülését az állami, a nemzeti életben: elköltözött az élők sorából; szabaddá lett szelleme a test nyügétől, egyenlő az anyaföld porával, s testvére azoknak a millióknak, kik az örök élet zavartalan álmát alusszák, a haza göröngyei alatt; s ott viraszt lelke, szelleme azokkal, kik a magyarság védő génuszaként örködnek a nemzeti élet ezredéves múltja és jövője felett.

Sújtó fájdalom vett erőt a családon, melynek egyik nemeslelkű, kimagasló tagja volt; a bánatos érzés nem egynek számos barátai közül, a részvét, a bánkódás rezgő gyöngyét varázsolá pilláira; a magyar tudományos irodalom tudja, ismeri a veszteséget, mely őt oly érzékenyen érinté, midőn a megdőbbentő hír gyászos valóságáról a halotti jelentés tanuskodott, hogy Nyáry Albert az élők könyvéből kitörölve, a holtak rémesen nyugalmas hazájába költözött.

S e pillanatban, midőn már elhangzott a koporsójára hantolt göröngy zaja, midőn már a veszteség első benyomásának fájdalma szűnni kezd: miért, hogy mégis újra kopogtatunk a rideg koporsó falán, miért, hogy ismét felszaggatjuk a hegedő sebet? — A hálás elismerés tartozása ez az élőknek, a munkásság iránt, a munka

közben lerogyott azon jeles fia iránt a hazának, ki a szakirodalomnak 39 évi pályafutása után egy jobb létre szenderült.

Ezen kegyelet s elismerés adóját rója le ma az Országos Régészeti és Embertani Társulat, midőn az örökéletbe költözöttnek, mint alapító tagjának, osztály-elnökének és örökös választmányi tagjának emlékét fölleveníti s méltányolni óhajtja azon érdemeket, melyeket tudományos munkálkodására nézve hosszú, ámde tartamára nézve oly rövid idő alatt, a közelismerés nyilvánulása mellett, szerzett a megboldogult.

Reám esett a társulat választása, hogy a méltányló elismerés szavait tolmácsoljam s a megboldogult jeles iránti érzelmeinek kifejezést adjak. Fájdalmas szívvel bár, de készséggel fogadtam el a megbízást, mert ezen megemlékezésben saját elfogult szívemnek is tolmácsa lehetek, az egyén iránti baráti szeretet s a fáradhatlan munkás élet iránti tisztelet nyílt bevallása által, mert már százados a baráti kötelék, mely a két család ősapáit fűzte szorosan egymáshoz, százados a kötelék, mely ivadékról ivadékra leszármazva, hagyományképpen lett megőrizve általam is az elhunyt irányában. S ha van megbocsátható, jogosult elfogultság, mely egy ember munkáséletét rajzolja: úgy a soha meg nem zavart baráti viszonyból eredő érzem az, mely a már halott koporsója felett hangzik el.

Nyáry Albert, nyáregyházi Nyáry Antal báró, egykori korona-örnek, felső-kubini s nagyolaszi Kubinyi Jozэфától származó gyermekeinek másodika volt. Született Hontmegyében Bagonyán 1828 június 30-ikán. A zsöngé kor első nevelését az ölelő édes anya karjai között, a fenkölt szellemű magyar nő vezetése alatt élvezé, ki a honszeretet csíráit a fogékony gyermekszívbe már akkor beülteté, midőn az még annak jelentőségéről a nemzeti életben magának számot adni nem tud, nem tudhat. De magával vitte a kis magot, mely oly mély gyökeret vert keblében, hogy annak számai életpályájának minden mozzanatán átszövődtek, s magyarságának tudatában, talán szerzett tudományos ismereteinek rovására is, a honfi-érzet, a hazaszeretet vált kalauzoló csillagává, melynek fényénél sem tündöklőbbet, sem magasztosabbat nem ismert.

Gyermekkorának túllépven határait, 16 éves korában, a böl-

csészeti tanfolyamot végzendő Pestre jött 1844-ben. A szülei háznál fejlesztett szellemű ifjú, korának épp azon szakában lépett e tanfolyamba, midőn a lelki benyomásokra legfogékonyabb a szív, s a beszívott irány, az eszmék hatása, melyek alatt állunk, vörös fonálként húzódik végig egy egész hosszú életpályán keresztül ott, hol a megszilárdult jellem, a tetterős akarat munkálkodásával a köznapiságon felül tud emelkedni. Így volt ez Nyáry Alberttel is. S nem csoda, hogy így volt. Hiszen maga a kor, melyet 1825 óta az ujjaszületés korának nevezünk; Széchenyi István, ki az alvó oroszánt egyre ébresztgeté; Kossuth Lajos, eszméinek tűzlelkű szónoklataival; Horvát Istvánnak — hogy úgy mondjam — a magyarság nevelő génuszának előadásai: mind felidéztek a kor szellemét, melynek érintése előteremté ama felisteneket, kik egy dicsőséges szabadságharcnak vértanúivá, üldözött földönfutóivá lettek.

Nyáry Albert is ebben az iskolában tanult meg magyarrá lenni, itt nőtt oly nagyra benne a gyöngéd anya által ültetett kis mag; itt tanulta meg a hazát munkálkodással szeretni, érte élni — s ha kell — érte halni is.

Az alig 17 éves ifjúban buja talajra találtak Horvát Istvánnak történeti előadásai. A századok eseményeinek lelkesítő fejtegetése, a nagy királyok alatt, a nemzet dicső múltjának megkapó ecsetelése: határozott irányt adtak hajlamainak s a komoly tanulmányok egész hevével vetette magát a történelmi tudományok mezejére. Egyike lón Horvát István legkedvesebb tanítványainak s még be sem fejezve Pesten megkezdett jogi tanulmányait, történelmi kutatásainak első sikerét a Vahot Imre által szerkesztett Pesti Divatlap-ban, 1847-ben, 19 éves korában «Szerbia bukása» cím alatt mutatta be a közönségnek. Reflexiói, melyeket ezen dolgozatában elszórt, leghívebben ecsetelik részint életbölcseletét, részint egyéni belső világának érzelmeit. Így szól a keleti császárságról, mondván: «Elkorcsosodván Byzanc, nem környezé többé a kormányt szabad nép, de környezék önhaszonleső hizelgők». Mondja tovább: «Minden ifjú nemzetnek a harcz egyik éltető eleme». Mintegy sejtelmével a jövő küzdelmeinek, csalódásainak, önmagába mélyedve felkiált: «Nincs elragadóbb érzet egy czélt

ért egyénre, mint a multak elröppent perczei, ha azokat a lélek emlékébe visszaidézhvén, bemutatja az öntudat valóságában életének azon alaptetteit, melyek kifolyásából képződtek utóbb korának boldogabb napjai; de egyszersmind nincs ördögibb kín és zaklatóbb gondolat, mint a már majdnem czélt értnek gerjedelme, ha vezető kalauza eltévedt s rengetegbe bolyong el reménytelenül; ekkor a múlt emlékek csak sorsa ostorává lesznek, mindannyi skorpiók szive mélyében.» Gyávaságnak jelzi, ha a férfi a küzdelmekről visszarettenve, lemond kitűzött czélja eléréséről, mondván: «Hol a remény megszűnik, ott az élet nemesebb czéljai felé, többé nincs ösztön, és ott nem is virúlhat dicsőség». Gondolkozása irányának átérzett lelkesedéssel ad kifejezést ezen szavakban: «Szabad népet, a szabadság eszméjét tekintve, nem a félelem és butaság, de a méltányos szelidség és felvilágosodás, közös sorsuk érzete forrasztván egy testbe, nem egyes zsarnok, de a hon szabadságához vonzó tisztelet ösztönzik tettekre».

Ezen szavainak gyakorlati értelmét, még mielőtt az emlékezetes 1848-diki események reánk virradtak, akként magyarázta meg ifjúkori társainak, hogy jogi tanulmányai mellett, önképzésére, tágasabb körű ismeretek szerzésére fordítá idejét s ugyan arra ösztönzé társait is; kivált Vasváry Pállal működött azon, hogy eszmecserék, értekezések, vitatkozások útján az iskolai rendszer hiányait, önművelés által pótolják. Így alakult meg azután 1847 december 6-án a «Nyelvmívelő ifjúsági kör», a mely eleinte a Jelenkor hírlap szerkesztőségének irodájában, hetenként, kedden és csütörtökön nyílt ajtók mellett tartá meg összejöveleteit s vitatkozásait. A társaság egyre szaporodott, a hely szűknek bizonyúlt s ezentúl az összejöveleteket a Fillinger-kávéházban tartották, hol már Nyáry Albert s Vasváry Pál a társaság vezértagjaivá lettek.

Kevés idővel erre, a világesemények sora a külföldi kormányokat kemény megrázkodtatásoknak vetette alá; s míg a pesti ifjúsági kör, a pozsonyi országgyűlési ifjúság mozgalmainak neszét vette: felébredt a vágy bennök is a pozsonyiakkal közelebből érintkezhetni. A Fillinger-kávéház Nyáry Albert és Vasváry Pál lelkesítő beszédeinek színhelyévé vált s az ifjúság ezeknek hatása alatt állott, midőn is Vasváry Pál megbízatott a pozsonyi ifjú-

sághoz levelet írni a közvetetlen érintkezés keresztülvitele céljából. A pozsonyi országgyűlési ifjúságnak erre adott válasza nem jutott a pesti ifjúság kezeihez. Erre Nyáry Albert bízott meg márczius 5-én egy új levél fogalmazásával a pozsonyiakhoz.

Általános lelkesedés között olvastatott s fogadtatott el a Fillinger kávéház nagy gömbölyű asztala mellett Nyáry Albert fogalmazványa, melyben a pesti ifjúságnak álláspontját, a politikai eseményekkel szemben, lelkes meleg szavakkal ecseteli, midőn a levél súlypontját a testvériség elveire és az egyetértésre helyezve, demokratikus irányban manifestálja a közérzületet.

Az események rohamos egymásutánja Nyáry Albertet jogi tanulmányainak befejezésénél találta; s alig hogy megharsant a szabadságharcz tárogatója, alig hogy széthangzott a haza hívó szózata az országban, azon perczben követte lelkének belső sugallatát, mely őt a hon védelmi harcában, a magyar hadsereg zászlói alá vezette. A 20 éves ifjú búcsút vett tanulmányaitól, s a Sándor gyalogezredbe lépett, hogy fegyverrel kezében rója le polgári kötelességét a nemzet szent ügye iránt, mit nem csak a hon függetlensége, az alkotmány védelmében, kivánt áldozatul az ifjú nemzedékkel szemben: de kényszeríté őt arra, elveinek következetessége és lángoló hazaszeretete, magyarságának tudata. A hadseregbe történt belépte után csakhamar hadnaggyá neveztetett ki, s a nemeslelkű, mívelt, szerény megjelenésű ifjú a hadjárat alatt katonai bátorságának is fényes bizonyítékát adta, midőn a szenttamási sánczok bevételénél hősieks elszántsággal intézte rohamait vitéz katonáival.

Nyáry Albertben a haza, a magyarság szolgálata annyira túlnyomó lett minden egyéb felett, hogy önmagával elégedetlenül, keveselte a kardot, s még a fegyverek zaja között is tollat vett kezébe, megirandó azon politikai események történetét, melyek hazánkban márcziusban vették kezdetüket, s a «Magyar forradalom napjai» cím alatt azt 12 füzetben megírta, melyekből azonban csak a két első füzet került a közönség kezei közé; s bár ha már a 3. és 4. füzet is a nyomdában kiszedve, kinyomtatva volt, azokat Windischgrätz hg. lefoglaltatta s abból egyetlen példány sem jutott a nyilvánosság elé. — 1849-ben főhadnaggyá előlép-

tetvén, mint Kossuth Lajos hadsegéde, a szabadság és függetlenségi harczot végig szolgálta mindazon perczig, míg Kossuth a hazától búcsút véve, az üldözések elől Törökországba menekült.

Nyáry 21 éves korában, a szabadságharcz szerencsétlen befejezésekor, életpályája első szakának végéhez ért; s míg a fiatalság élveit s gyönyöreit, ismeretek gyűjtésében, egy tudományos pálya előkészítésében, lelkesítésben, a hazának hozható áldozatokban kereste s találta fel: küszöbére állott a gyakorlati élet iskolájának, a honnan belépve a férfi korba, vándortársul vitte magával a szerénységet társadalmi fellépésében, a szellemi munkálkodás szükségének meggyőződését a haza javára, a lángoló honszeretetet s életelveinek ama nemesen demokratikus irányát, melynek, a testvériség s egyenlőség ægise alatt, a rohamos kulturális haladás jelen korszakában jelmondata: «az ember annyit ér, a mennyit használni tud hazájának».

Bekövetkeztek a végtelen zaklatások, üldözések szomorú napjai. Nyáry is kikapta a maga részét belőlök, s bujdokolva hol itt, hol ott, a rémület napjait majd a családnak pilini jószágain Nógrádban, majd Kubinyi Andrásnál anyai nagyatyjánál töltötte el, a ki őt az elfogatás elől rejtegetni s az abszolút korszak első bosszújától megóvni tudta. E közben sem szünteté meg teljesen irodalmi munkásságát; jelét adta tanulmányainak a Kalauz című folyóiratnak 1858. és 1859. folyamaiban, melyekben — «VIII. Henrik házaselete.» «II. Apaffy egy levele.» — és — «A színészet története» — című közleményeit adta sajtó alá. Azonban a folytonos veszély és aggodalom, a bűnül felrótt honszeretet miatt bűnhődni, bujdoklása, rejtőzése, mely őt tétlenségre kárhoztatva, rendszeres tanulmányaitól, búvárlataitól elütötte, megérlelé benne az eszmét, külföldön keresni menedéket a veszély, az aggodalom gyötrelmei elől. Látva, hogy itthon a passiv tétlenségre kárhoztatott magyarság nemzeti érdekeinek szolgálatot nem tehet, az abszolút hatalom, a kulturális és szellemi fejlődés feltételeit, a sajtót, a társasulást, a kelletlen gyámkodás gyeplőjén vezeti: kapva-kapott az alkalmon az olasz forradalom kitörésének hírére, hogy innen menekülve a zaklatásoktól, Olaszországba mehessen s a népszabadság eszméjétől áthatva, az alkotmányos kormányformáért rajongó

lélke Nápolyba kalauzolta őt, hol ismét oldalára kötötte a kardot, mellyel egy idegen nemzet felszabadítási harcában kívánt áldozatot hozni elveinek.

A siciliai hadjárat alatt azon 32 tisztből Taschini parancsnoksága alatt álló csapatba lépett, mely Garibaldinak diktátori testőrségét képezte; a honnan is az olasz-magyar légio szervezésekor, ezen csapathoz átmenve, abban mint százados vett részt s szolgálta az olasz nemzet szabadságharczát, a hadjárat befejeztéig.

Olaszország klasszikus földén megszűnt az ágyúk dübörgése, ismét hüvelyében nyugodott a kard, a magyar légio feloszlott, s tagjai az elhagyott békés polgári foglalkozás után láttak. Nyáry Olaszországban maradt, hogy történelmi tanulmányainak bővítésén, az olasz levéltárakban való kutatásokkal, búvárlatokkal fáradozzék.

Elsője, hogy úgy mondjam, úttörője volt azoknak, kik az olasz levéltárakban lappangó s Magyarország történetére vonatkozó rengeteg anyag felderítésében s feldolgozásában munkálkodtak. A fáradságos munka, az okiratok kiválogatásánál, másolásánál, kritikai feldolgozásánál csak edzette szellemi erejét s a történetíró teljes odaadásával járt és kelt egyik oklevéltárból a másikba, s a modénai és turini levéltárakon kívül — melyeknek legtöbb idejét szentelé — számos archivumot fürkészett át a magyar történet-tudomány érdekében. Ezen közben tapasztalá, hogy mint történetíró és kutató feladatának magaslatára emelkedni nem fog, ha a történetírás két fő segédtudományát az archæológiát és heraldikát el nem sajátítja. Láta maga körül az ó-kor klasszikus műkincseitől kezdve le a középkor végeig a műalkotás remekeit, melyek minden egyes darabja, a nemzet kulturtörténetének egy egy szakaszát képezik, láta oklevéltári kutatásai közben, az Olaszországban oly korán kifejlett heraldikai, sphragistikai nyomokat s emlékeket, s a tudás, a megérthetés vágyától hajtva tanulmánya tárgyává tette e két tudományt is. Fáradhatlan kutatásai közben történt, hogy Crouy-Chanel herczeg titkárává lett, mi magyar lelkületének annál inkább megfelelt, mert tág tere nyílt ez által genealogiai tanulmányait azon terre vinni, mely az ihlettség szent érzelmét idézi fel minden magyarnak szívében, ha az elmúlt szá-

zadokból az Árpádokra visszagondol. Ezen pietás gyújtotta fel benne a lángot, midőn visszaemlékezve Koppi tanárnak még a múlt században eszközölt kutatásaira, midőn ez egy röpiratában a Crouy-családot, az Árpádok utódjául állította a történetírók elé. Ezen röpiratra beállott nemzeti lelkesedést, hazánk ébredési és fejlődési eseményei háttérbe szorították. Ezen történelmileg nevezetes kérdést 1861-ben Nyáry Albert és Kápolnay hozták ismét felszínre, megjelenvén t. i. Nyárynak «Posthumus István és az estei örökség» című Modenában 1861-ben kiadott dolgozata; később 1863-ban «Di alcuni documenti Relativi ad Obizzo II D'este» című genealogiai munkája, melyben a Crouy-Chanel családnak az Árpádoktól fiúágon való leszármazását okiratok alapján bizonyítja.

Művének megjelenése egy kis röpirati és hirlapi irodalmat eredményezett, mely a czáfoló és bizonyító polemiának érdekességével bír, s Botka Tivadarnak ez irányban történt felszólalása mellett megjelent több német, francia és olasz röpirat, állást foglalva Nyáry Albert állítása mellett vagy ellen. Ilyenek «Das legitime Recht der Arpaden», egy névtelen magyartól; «La legimità dei governi assoluti», Manzinitől; Verontitól «Sopra alcune questione genealogique»; «Les Arpad et les Crouy Chanel», Caston bárótól; «Les Fils d'Arpad»; Sarsu Germaintól stb.

Ezen vita-iratokra Nyáry Albert, okiratos alapokon gyűjtött tanulmányát 1865 Turinban adta ki «La questione Arpad-Estense» cím alatt, melylyel heraldikai tanulmányait egy nagyobb munkában mutatta be az olasz közönségnek.

Búvárkodásának s alapos szaktudományának elismerése meghozta számára a jutalmat, mert ezen művének közzététele után, 1865 a milánói tudományos akadémia levelező, az Accademia araldico-genealogica Italiana tagjává; 1866-ban a francia heraldikai társulat tiszteletbeli tagjává választotta; midőn tisztán tudományos érdemei elismeréseül az olasz Szent-Móricz és Lázár renddel lőn feldisízve.

Halmaz anyag az, a mit a magyar történelem megvilágítása szempontjából, a magyar tudományos akadémia számára az olaszországi levéltárak poros aktái közül lemásolt s melyek az akadémia okirattárában feldolgozásra és kiadásra várnak.

Nyáry férfi korának delelő pontján állott, midőn munkás élete pályafutásának második szaka 1867-ben véget ért. A mint hazánkban az alkotmányos kormányzat a jogfolytonosság alapján érvényre jutott, ő is visszatért a szeretett hazába, hogy mint a méhe meg-
 rakodva tudományos ismeretekkel, nehéz munka árán gyűjtött tapasztalatokkal, a nemzeti tudományosság, az általános műveltség terjesztésére megnyissa tárházát szellemi kincseinek.

Ha visszatekintünk életének most ecsetelt második szakára, jogosulttá válik a kérdés: mi vitte őt arra, hogy elhagyva annyira szeretett hazáját, egy idegen országban a sanyarúságnak, a nélkülölözésekkel telt küzdelemnek menjen elébe, fárasztó, egészséget rontó szellemi munkába mélyedjen oly körülmények között, midőn a munka után kimerülve még a családi boldogság örömeit sem élvezheté, hogy feledje az önkéntes száműzetés fájdalmaival s erőt merítsen a jövő munkához?

Hiszen fényes nevű családjá, társadalmi rangja, anyagi viszonyai még a tétlenség pulya ölében is, gond nélküli életet biztosíthatának számára.

Éppen a honért való rajongása, a szabadság szeretete, életelvének a munkálkodásra fektetett alapja s azon megrendíthetetlen nemes demokratikus iránya, hogy «mindenki csak annyit ér a mennyit hazájának használni tud»: vezették őt idegen földre, a nélkülölözések elé, hogy szellemének munkálkodási tért keresve, a magyar hazának majdan hasznára lehessen. Rideg, puritán szigorúsággal követte ezen elveit férfi korának legszebb évein keresztül életének delelő határáig.

Nyáry húsz évi tanulmányozás, anyaggyűjtés, szakismeretek szerzése után látta megérkezettnek az időt arra, hogy csendes munkálkodásának szellemi eredményét, a hazába visszatérve, a közönségnek bemutassa.

Alig hogy megérkezett régen elhagyott otthonába, az épp akkor alakuló magyar történelmi társulat szervezkedő üléseibe befolyt s alapító tagul beiratkozván, választmányi tagnak választott, s mint olyan élete fogytáig megmaradott és számos kisebb-nagyobb történelmi értekezéseit a Századok hasábjain a következő sorban közölte: A hét torony, Az esztergomi érsekség s egi

püspökség számadás könyvei a xv—xvi. századból, A modenai kir. levéltár magyar történelmi szempontból, Beatrix királyné II. Endre hitvese. A turini kir. állami levéltár magyar történelmi szempontból, Posthumus István az utolsó Árpád király atyja, A kérbagonya-kereskényi levéltári bizottság jelentése, Czimertani figyelmeztetés, xvi. sz.-i magyar végrendelet, Bolognai magyar tanulók a xiv. században, Olasz levél- és könyvtárak A modenai Hyppolit-codexek, Hóhér szerződés a xvii. sz.-ból, Magyar köriratú pecsétek, Asztali rendtartás egy kuruczvilági főúr udvarában, Ujabb községi pecsétek, vácsi rabközség pecsétje 1659, Régi magyar pecsét, Magyar családélet és háztartás, Ismertetés.

Méltó feltűnést keltett a Történelmi Társulatnak első kirándulásakor Kolozsvárott 1868 tartott felolvasása: «Beatrix királyné II. Endre hitvese», melyet ismeretlen adatok nyomán az olaszországi levéltárakban művészi feldolgozással állított össze s az elismerés zajos tapsaival fogadta a hallgató közönség. Történelmi tanulmányainak kiváló becsü közleménye a Hyppolit-codexnek kulturtörténeti szempontból történt feldolgozása, melyről a Századok teljes kritikai elismeréssel szól s kiváló érdemül hozza fel azt is, hogy a «jeles műalkotásnak nemcsak alakját, de anyagát is ő maga teremté elő». A kritika ezen illetékes nyilatkozata igazolta a megboldogult tudományos munkálkodásához kötött reményeket; s ezen dolgozatával szemben az elért hatást még inkább megerősítette a Magyar Tudományos Akadémia, midőn Nyáry Albertet tudományos működése elismerésül 1872-ben levelező tagjául választotta, mintegy igazolandó azon külföldi tudományos társulatok méltányolását, mint a milánói Accademia fisico-medico-statistica és a milanói régészeti társulatét, melyek őt 1868-ban tagúl megválaszták. Akadémiai székfoglaló értekezését 1873 nov. 10-én «Magyarország erkölcsi és műveltségi viszonya a xv. sz. utolsó és a xvi. sz. első negyedében a Hyppolit-codexek alapján» cím alatt olvasta fel, mely a már előbb megkezdett modenai Hyppolit-codexek dolgozatának V. és VI. fejezetét tartalmazá s a Századokban folytatólagosan jelent meg.

Munkássága hova-tovább mindig tágasabb körben mozgott, így lett az Akadémia történeti és régészeti bizottságának tagja s

Nagy Ivánnal együtt szerkeszté a «Magyar diplomatai emlékek Mátyás király kori gyűjteményé»-nek négy kötetét; szerkesztette 1876—1879-ig Henszlmann Imrével az *Archaeologiai Értesítőt*, melyben több közleménye jelent meg névtelenül, míg «Adatok az álarczos jelmezek történetéhez» és «A művészek czímere» című cikkeit neve alatt közölte, míg később 1884-től fogva Fejérpataky Lászlóval a *Turul* szerkesztő-társa volt.

Ezen idő alatt az *Arch. Értesítőben* tágabb tért nyitott a heraldikai közleményeknek s mint annak alapos tudományú szakismerője a tud. egyetemen a heraldika műszavaira kitűzött pályadíjat is elnyerte. Nem merült fel kérdés, melynek eldöntésében, nézete, érvelése irányadó nem lett volna s mint elsőrendű heraldikus méltányló elismerésben részesült az illető szakkörökben. A *Turulban* közölte: A mellétei Barócz család armálisa 1415, A vadkerti és szentgyörgyi Vincze család czímere 1415, Bosznia czímere, A Hothvafői család czímere 1415, Kristalóczi Tarkasis Jozsa czímere; moghi Mátyás címerlevele 1418. — Irodalmi elfoglaltságán felől, a heraldikából lakásán magán előadásokat is tartott. Utolsó munkáját, melyet már elgyengült állapotában írt, Az *Azzyvelghi Benedek* czímere 1437-ből, a *Turul* legközelebbi száma hozandja.

Hő és áldozatkész pártolója volt mindannak, mi a magyar nemzet kulturális előhaladására irányult s így a mint az Orsz. Régészeti és Embertani Társulat 1878-ban megalakult, annak alapító tagjává lett, a társulat pedig régészeti érdemeinek elismerésül osztályelnökévé s örökös választmányi tagjává választotta. Ily elismerésben részesíték a békésmegyei és a tiszafüredi művelődés-történeti s régészeti társulatok, midőn őt a tiszteletbeli tagsággal felruházták. Mindez bőven kiérdemelt s méltó jutalma volt szellemi fáradozásának, a folytonos munkálkodásnak, melylyel a közjót, a nemzet érdekeit tudományos pályáján szolgálni, utolsó lehelletéig meg nem szünt; s mint bátor katonája a szabadságharcznak öntudatos büszkeséggel mutathatott mellére, hól az 1848/49-iki szabadságharczi honvédérem, a sicíliai és nápolyi 1860-iki hadi érmek fénylettek.

Ám ha annyi sok jeles alkotása nem védené is meg emlékét

a feledéstől, azon nagy s a magyar heraldika terén valóban monumentális műve «A heraldika vezérfonala», melyen négy évig szakadatlanul dolgozott s melynek még utolsó íveit is már nehéz betegen javítgatta s melynek elkészítésével a M. Tud. Akadémia bízta meg: a magyar szakirodalomban nevét örök emlékeztetővé teendi.

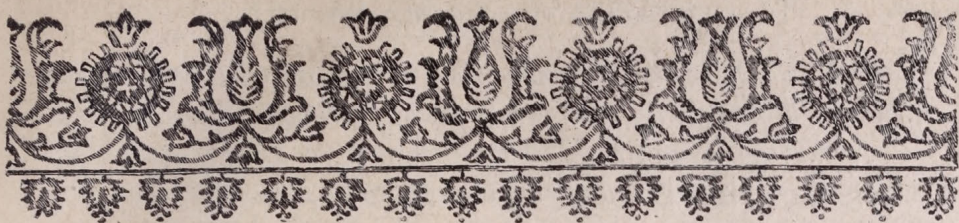
Azon vágya, hogy e nagy munkájának megjelenését láthassa, nem teljesülhetett, a folytonos munka, szellemi erőfeszítés, különben is gyöngye idegzetét megtámadta, míg végre a beteges szervezetről meghülés által következett mellhártyalob kioltá az életet. De benne nem csak a szaktudomány veszté el egy jeles bajnokát; hanem a református egyház is, melynek híve vala, gyászolja halálában jótekonny fiát, mert a gömörmezei simoni egyháznak már régtől fogva főgondnoka volt, s fájdalmas kifejezésekkel nyújtja egyháza vigasztul részvétnyilatkozatát az elhunyt családjának, midőn hálásan emlékezik meg szeretett főgondnokának az egyház körül szerzett érdemeiről.

Mint magyar mágnás főrendiházi jogait igénybe nem vette; szerény polgári életmódja megfelelt kedélyvilágának, s távol tartva magát életpályájának utolsó szakában a politikai actiótól, csak a jótekonyságnak, barátainak s a munkásságnak élt; mert tudta, átérezte, hogy a jótekonyság nemesíti a szívet, barátai kárpótolják csalódásait, s a munka hasznot hoz a magyar hazának.

Emléked élni fog műveidben. A világegyetem nagy építő mesterének kegyelme kísérje szellemed az örök világosságba, s itt, a haza szent földében a béke angyala lebegjen hamvaidd felett.

Majláth Béla.

Az Országos Régészeti és Embertani Társulat működése az 1886-ik évben.

Társulatunk állapota az idei évben ismét némileg javult. Ha nem is sikerült teljesen ügyünknek visszahódítani azt a népszerűséget, melylyel az fönnállásunk első éveiben bírt, mégis a múlt év óta javultak a viszonyok, a mi részben abban nyilvánul, hogy havi üléseinkre szorgalmasabban gyűl a szakunk iránt érdeklő közönség, és még inkább azon tartósabb eredményben, hogy a társulati tagok számát harmincznégygyel sikerült gyarapítani, közöttük olyanokkal is, a kik a közel mult időben körünket elhagyták volt. Az újonnan belépettek közt van két alapító tag is. Az új tagokkal a társulat létszáma már most ismét megközelíti az ötödfél százat.

Ez öröndetes javulás talán azon előnyökből magyarázható, melyeket a jelen év folyamata alatt társulatunk tagjainak nyújthattunk. Nemcsak ötször évenként megjelenő szakfolyóiratot kaptak, mely tartalmát tekintve a hazai tudomány színvonalát képviselte és képes mellékletei dolgában bármely hason irányú folyóirattal versenyre szállhat, de e rendesen megjelenő szaklapon kívül más két kiadvánnyal is kedveskedhattünk nekik.

Egyik a társulat évkönyve az 1879—1885-ik évekről, melyet tagjaink márczius havában keresztkötés alatt házhoz küldve ingyen kézhez vettek. Ez egy 15 ívre terjedő díszes kötet, öt képes táblával és gazdag tartalommal bír. Áll három részből. Az első számot ad a társulat keletkezéséről, működésének összes mozza-

natairól az elmúlt hét esztendő alatt, a legutóbb tartott országos régészeti közgyűlésről, pénztára állapotáról és tagjai statisztikájáról.

A második rész archæologiai értekezéseket tartalmaz, melyek az országos régészeti közgyűlésen tartattak, összesen tíz szerzőtől, változatos tartalommal az archæologia egész köréből.

Nem kevésbé becses a mintegy 40 lapra terjedő függelék, melyben Galamb István nagy szorgalommal összeállította a régiségleletek ügyének állami kezeléséről s az arra vonatkozó törvényekről és szabályokról az összes adatokat, mire minden hazai hatóságnak ép úgy mint az érdekelt szakközönségnek régóta szüksége volt.

A kötetet ékíti gróf Erdődy Sándor képe, mert ő volt az, a kinek a társulat alapvetésének fényes sikerét köszönhattuk, és a címnapjára tettük Pulszky Ferencz ötvenéves írói jubileuma alkalmából társulatunk kezdeményezése folytán készült emlékérem képét.

Évkönyvünket az 1885-ik évi tagdíj fejében küldtük rendkívüli ajándékol tagjainknak. A kik az idén teljesítették kötelességüket társulatunk iránt, ez év utolsó heteiben szintén kaptak rendkívüli jutalmat. Megkapták a Bronzkor emlékei Magyarhonban című, három kötetre tervezett mű első kötetét, mely azért, mert képes atlasz, magában véve is befejezett munka. E kötetben e sorok írója összegyűjtötte negyven muzeumból az országban eddig ismert legfontosabb bronzkori leleteket és benne 127 képes táblán 1300 tárgy van ábrázolva. Olyan teljes képgyűjtemény ez a bronzkorról, minőt ily teljességgel más előbbre haladt európai szakirodalmak sem bírnak ez őskori szakaszra nézve. A társulat e kiadványnyal azért kedveskedhetett tagjainak, mert sem a rajzok sem az írói munka nem kerültek, csupán a nyomdai kiállítás költségébe.

Előbbieket a n. muzeumnak, utóbbit a szerzőnek köszönhetette, a mit a társulat deczemberi ülésén meg is cselekedett.

A társulat az akadémia által közzétett Arch. Értesítővel az idén is legszorosabb kapcsolatban állott. E fontos szakfolyóiratot, melynek föntartása tetemes költséggel jár, jelentékenyen leszállított áron kapja és csak így lehetséges, hogy a társulat gyöngye pénzerejével más irányban is fejthetett ki költséget igénylő munkássá-

got. A társulat viszont a maga részéről szellemileg támogatja a fontos vállalatot, mert az idén is majdnem negyven tagja működött közre kisebb, nagyobb közleményei által a folyóiratban.

A társulati munkásság hatásának más hőmérőjét szolgáltatják a nyilvános havi ülések.

Az idén úgy mint az előbbi években is, a melegebb nyári idő kizárásával, a kedvező időszakban egészben hétszer gyűlt össze a társulat. Az üléseken rendszerint egy-két értekezést hallottunk és a n. muzeum, vagy egyéb gyűjteményekből vett érdekesebb emlékek eredetije, vagy képek voltak az ülések tartamára az akadémiai teremben közszemlére állítva.

A januáriusi ülés teljesen boldogult osztály-elnökünk, b. Nyáry Albert emlékének volt szentelve.¹

A többi előadás tárgyszerinti sora következő volt:

a) Az *őskori* régészet körébe vágó előadás csak három volt: a novemberi ülésen értekezett Pulszky Ferencz a kenderesi bronzleletről és Hampel József a deczemberi ülésen oroszországi utjáról adott jelentést, különös tekintettel az őskori gyűjteményekre, melyeket utjában tanulmányozott, és harmadik volt Halavács Gyula értekezése a németbogsáni ősleletről.²

b) Az *antik* archæologia körébe tartozott: Berkovics Borota értekezése az Ó-Szőnyön a régi Bregetio táján 1885-ben véghezvitt ásatásáról;³ Pulszky Ferencz 1870-ben Eszék vidékén lelt antik bronz szobrocskákat mutatott be, melyeket a n. muzeum újabban megszerzett; Torma Károly, az ó-budai csatornázáskor 1886-ban előkerült antik leletekre figyelmeztetett; dr. Fröhlich Róbert, az alsó bácskai u. n. római sánczokról tartott előadást.⁴

c) A *népvándorlási* korba vágott dr. Sötér Ágoston jelentése a nemesvölgyi temetőben kiásott sírleletekről⁵ és minden

¹ Ez alkalommal mondta el a boldogult barátja, Majláth Béla, azt a rokonszenves emlékbeszédet, melyet e kötetben közlünk. Szerk.

² Arch. Ért. Új f. VII. 49—52. l.

³ Arch. Ért. 1886. VI. köt. 392—397.

⁴ Arch. Ért. 1887. VII. 19—30, 132—138, 207—213, 309—319.

⁵ Arch. Ért. 1886. 321—335.

valószínűség szerint ugyan e korszakból való az aldobolyi kard is, melyre először P. Szathmáry Károly hívta föl a társulat figyelmét, utóbb Nagy Géza értekezett róla.¹ Legfontosabbak voltak azok az értekezések, melyek

d) a hazai műtörténet körébe tartoznak. Ilyen volt Huszka József dolgozata a magyar szentekről a székelyföldön a XV. és XVI. században,² ilyen Myskovszky Viktor értekezése a kis-szebeni renaissance emlékekről³ és Havas Sándor jelentése a régi budavári falmaradványokról,⁴ melyek a legutóbbi időkben folytatott ásatásoknál kerültek színre.

Azonban legfontosabb volt azon eszmecsere, mely «A nemzeti ízlésről a hazai művészet multjában» a társulat februáriusi ülésén folyt. Ezen eszmecsereben mint referens működött dr. Pasteiner Gyula; részt vettek benne dr. Szendrei János, P. Szathmáry Károly, dr. Boncz Ödön, dr. Tagányi Károly és az elnök.⁵

A rendes havi összejöveteleken kívül a társulat ez évben, dr. Szendrei János indítványa következtében a történeti társulattal együtt megindított népszerű előadásokat az «archæologia és történelem köréből», olyanokat, minőkkel más tudományos társulatok szoktak a műveltebb közönségnél tudományukat népszerűsíteni. Az előadások sorozatát ez évi november 20-ikán Pulszky Ferencz nyitotta meg hazai őskorunkról nagy számú díszes közönség előtt, és a n. muzeumban őrzött jellemző emlékek bemutatásával fokozta előadása érdekét.⁶

A tudomány népszerűsítésének más módját, vidéki közgyűlés tartását is tervezte társulatunk, az idei évben nevezetesen Győr vagy Sopron volt, mint az ily régészeti gyűlés alkalmas találkozási pontja kiszemelve; azonban közbejött fontos akadályok miatt a következő esztendőre maradt e szándék végrehajtása.

Tudományos kutatások és ásatások gyámolítására a társulat

¹ A. É. 1886. VI. k. 234—238.

² A. É. 1886. VI. k. 123—134.

³ A. É. 1887. VII. 213—221.

⁴ A. É. 1887. VII. k. 286—288.

⁵ Vsd. ö. Arch. Ért. 1886. VI. k. 187. l.

⁶ Vsd. ö. Arch. Ért. 1886. VI. k. 434. l.

ez idő szerint szerény eszközeihez képest csak keveset szánhatott, mégis javadalmából gyámolított két helyütt, az ország Királyhágón túli részében és a felső vidéken folyó kutatásokat.

Erdélyben ugyanis Téglás Gábor folytathatta¹ szaktanulmányait a régi bányászatról, és szepesmegyei Gánóczon Münnich Sándor rendezhetett ásatást.²

Hathatós segítségünkre volt minden törekvésünkben a m. n. muzeum régiségosztálya, mely legnagyobb liberalitással bocsájta újabb szerzeményeit üléseinken közszemlére, miáltal nagyban emelte azok érdekét; a m. tud. akadémiának viszont azért tartozunk hálával, hogy palotájában díszes termet engedett üléseinkre és régészeti szakfolyóiratából igen jelentékeny ár-elengedéssel bocsát megfelelő számú példányokat rendelkezésünkre.

Végül mint a társulat krónikása, azon szomorú kötelességet kell teljesítenem, hogy a társulatunkat az idei évben ért súlyos csapásokat említsem. Több alapító és évdíjas tagunk múlt ki az élők sorából; szomorú szívvel búcsúzunk tőlük, de legnagyobb a gyászunk azon két férfi vesztesége fölött, kik mindketten a társulat főnnállása óta szeretettel kísérték ügyünk fejlődését és a társulat élén díszai voltak. Egyik báró Nyáry Albert, az év első éjjelén múlt ki az élők sorából, az ő emlékét ültük meg januáriusi ülésünkön. Másik Ipolyi Arnold, felejthetetlen tiszteletbeli elnökünk, kit alig pár héttel ezelőtt, december 2-ikán ragadott el a halál. Társulatunk koszorút tett le sírjára és képviselői személyében jelen volt a végtisztesség megadásánál, és haláját nagy irodalmi érdemeiért, az elhunythoz méltó emlék-ünnepélyen fogja megörökíteni.

Tisztelt Társulat! Midőn ezekben egy évi létünk, tevékenységünk és gyászos veszteségeink képét nyújtottam és így állásomból folyó kötelességemet teljesítettem, hátra van, hogy mindazon buzgó szaktársaknak, kik hivatásom teljesítésében segítségemre voltak, hálás köszönetet mondjak, mely ezúttal utolsó köszönetem,

¹ Téglás G. megelőző kutatásairól legutóbb a társulati «Évkönyv»-ben adott jelentést, 75—76. l.

² Münnich S. első gánóci ásatásáról a társulat évkönyve 65—69. lapjain adott rövid közleményt.

mert súlyos kötelességek terhe kényszerít arra, hogy megváljak a titkári tisztségtől, melyben erőmhöz képest most másod izben voltam szerencsés a társulat ügyeit vezetni, megvólom a titkárságtól de nem a társulattól, melynek mindenkor hű előmozdítója kívánok maradni és melynek kívánom, hogy erősbuljön és viruljon!

Budapest, 1886 deczember végén.

Hampel József,
társ. titkár.

Az Országos Régészeti és Embertani Társulat működése az 1887-ik évben.

A lefolyt társulati évben, melyről jelentésünk szól, összesen nyolcz nyilvános ülést tartottunk. (És pedig január 25, február 22, márcz. 29, ápril 25, szept. 27, okt. 25, nov. 29, és decz. 27-én.)

Ezeket *báró Orbán Balázs*, a Székely-Udvarhelyen felfedezett római emlékekről és a jánosfalvi római bányákról,

Deák Farkas a kolozsvári ötvös-czéhekről,

Dr. Hampel József, Egy fejezet a hazai ötvösség történetéből,

Pulszky Ferencz, A délszláv csészékről,

Némethy Lajos, A magyar szentek iconographiájáról,

Havas Sándor, A budavári bástya-sétány leásásáról történelmi és régészeti szempontból,

Báró Prónay Aurél, Az erdődi leletről,

Titkár, A felső-szöcsi ásatásokról,

Pulszky Ferencz, A kelta régiségekről,

Dr. Réthy László, A hun székely írásról,

Darvay Kálmán, Sümegh vidékén tíz éven át folytatott régészeti kutatásai eredményéről,

Dr. Henszlmann Imre, Az ó-egyiptomi művészetről,

Kuzsinszky Bálint, A római lakóház decoratív kiállításáról, különös tekintettel az idei aquincumi ásatásokra,

Huszka József, A magyar népies díszítő modor és a magyar renaissance-díszítményekről,

Dr. Fröhlich Róbert, A krasznai aranyleletről és

Dr. Hampel József, ugyanarról értekeztek.

Ezen értekezéseken kívül s részben azok folyamán az ország különböző vidékeiről, a felső-szöcsi őskori, az erdődi (slavoniai) bronzkori és XVI. századbeli, a pölöskei bronz, a Kassa vidéki aranylelet, a bölskei bronz edények, az ispánlaki bronz öntő műhely maradványai, mintegy 16 mázsa bronz, továbbá a szent-Lászlói őskori, a gajári bronz, a pozsony-széleskúti bronz, a keresztúri ezüst és egy XV. századbeli magyar ezüst lelet ismeretlen lelhelyről és végül a budai bástya-sétány leásásakor s az új országház alapozási munkálatainál napfényre jött római és XVII. századbeli leletek mutattattak be.

Hogy tudományunk iránt a nagy közönségben érdeklődést keltsünk s másrészt az akadémikus, doctrinär formák közül kibontakozva szélesebb körben tegyük élvezhetővé a múltak emlékeinek ismeretét, a M. Tört. Társulattal egyetértőleg könnyed s élvezetes modorban tartandó régészeti és történelmi tárgyú népszerű fölolvasások tartását határoztuk el, melyeknek érdekét mindenkor gazdag mutatványokkal is kívántuk emelni.

E határozat végrehajtására is a folyó évben került a sor s bár az úttörő vállalat még hogy is fenn kívánni valókat, mindamellet az elért eredmény is annyira kielégítő, hogy társulatunk ily népszerű előadások rendezését a jövőre nézve is fenn kívánja tartani.

A lefolyt évben népszerű előadásokat tartottak: (január 15, jan. 29, márcz. 12 és ápril 16-án) *dr. Hampel József*, A legrégibb pénzről, *dr. Márki Sándor*, Régi magyar utazókról, *báró Radvánszky Béla*, Foglalkozás, időtöltés, játék a XVI. és XVII. században és végül társ. titkár, A háború és fegyvereiről a legrégibb időktől kezdve. Ez utóbbi előadás azért volt különösebb érdekű, mert ami eddigelé nálunk szokatlan. a m. n. muzeum gyűjteményei tárában a régiségtár fegyvertermében tartott, hol egyszersmind alkalom nyílt a muzeum ezen egész osztályának magyarázatára.

Mindenesetre óhajtott volna, hogy a muzeum termeiben több hasonló népszerű előadás tartassék.

Országos társulatunk programjául tekintők ezeken kívül,

hogy működésünkben egyesítsük és összekössük mindazon testületeket és társulatokat, nemkülönben egyeseket, amelyek hazánkban a régészeti és embertani szakot művelik, feladatunkul tekintők, mintegy gyúponiban összefoglalni azon számos szakterőt és műkedvelőt, kik már is mindenfelé szakunk fölvirágoztatásán fáradoznak. Fő feladatunkul tekintők végül, hogy míg eme tudományos mozgalmakat az egész országra kiterjedőleg szervezzük, addig a még hazánk földjében rejlő régészeti kincseket is tudományosan fölkuassuk és ezen emlékek ösmeretét és tiszteletét, minél szélesebb körben terjesszük és népszerűsítsük.

Ezen czélok elérése szempontjából vettünk fel a lefolyt évben is budgetünkben tetemesebb összeget régészeti ásatások és kutatások megejtésére.

Anyagi támogatásunkkal folytatta *Téglás Gábor* tagtársunk az Aranyos völgyén ős bányászati nyomok utáni kutatásait és *r. d. Fröhlich Róbert* úr, a délmagyarországi és különösen a bácskai római sánczok átkutatását.

Ezekén kívül ásatásokat rendezett még Felső-Szöcsön (Erdélyben), Jenőn, (Pest megyében), továbbá régészeti kutatásokat Pozsony-Széleskuton és Szirma Bessenyőn (Borsod vármegyében).

Miután, mint fentebb is jelzők, működésünket az egész országra kiterjeszteni kívántuk, figyelmünket a vidéki nevezetesebb magángyűjteményekre is kiterjesztettük, mint a melyek leghűbb képét nyújtják egyes vidékek régészeti állapotának, s ezen felül nem ritkán általános tudományos becsű kincseket is tartalmaznak.

Ilyen nevezetesebb magángyűjteményeket mutattunk be a *báró Prónay Aurél-ét* Doroszlóról, a *Darvay Kálmán-ét* Sümeghről, a *Spitzer Mórét* Pozsony-Széleskutról és most a *Csoma József-ét* Abaúj-Devecserből.

A fentebbiekben vázolt elvek indítottak bennünket továbbá arra, hogy értesülvén arról, miszerint a m. kir. földtani intézet által a geológiai fölvételek az egész országban épen az idén indítatnak meg, fölkerültük a nevezett intézetet, hogy kutatásaikban a régészeti leletekre is figyelemmel legyenek. Minek következménye volt, hogy az ország összes működő geológusai érdekünkben megfélelő utasítást nyertek.

Szaktudományunk fejlődésével, magával a régészettel és az annak irodalmával foglalkozók régen érezték szükségét egyrészt egy teljes térképnek, hol az ország összes régészeti telepeit föllelhessék, másrészt egy teljes régészeti irodalmi repertoriumnak, melyet tanulmányaik közben irányadóul használhassanak; — a társ. titkár indítványára, a folyó évben hozott határozatánál fogva mindakettőn segíteni kívánt társulatunk, midőn az Ország Régészeti térképének egybeállításához elvileg hozzájárult, s mind az erre vonatkozó előmunkálatok, mind a régészeti repertorium elkészítésével a társ. titkárt bízta meg.

Feladataink közzé tartozván vidéki gyűlések és kirándulások szervezése is, — jelentenem kell, hogy az idén Győr városában terveztetett egy ilyennek megtartása, majd Sopron városa hívta meg társulatunkat, de az illető helyi muzeumok rendezésének be nem fejezhetése mindakét helyen meghiúsítá azt az idén.

A jövő évben azonban az Orsz. Régészeti közgyűlés mindenestre létesülni fog. Leghathatósabb eszközei végül tudományos céljaink elérésének, kiadványaink. Ilyenek Évkönyvünkön kívül, eddigi kiadványaink: a Pulszky-album, Hampel J. tollából a Bronzkor emlékei Magyarországon és végül, amiről első helyen kell vala szólanom, hivatalos közlönyünk az Archæologiai Értesítő, mely a Magyar Tud. Akad. régészeti bizottságának támogatásával jelenik meg. Engedtetsek itt meg nekem, hogy azt hiszem mindnyájunk nevében konstatalhassam, miszerint említett folyóiratunk annak szerkesztője, *dr. Hampel József*, európai színvonalra emelte, a legtekintélyesebb szaklapok egyikévé tette s így azzal társulatunk tekintélyét, fényét és fölvirágozását igen lényegesen előmozdítá. Fogadja érte e helyen is úgy a szaktudomány, mint az Országos Régészeti és Embertani Társulatnak is őszinte hálás köszönetét.

Csak egy futó tekintet folyóiratunk ez évi folyamára és meggyőződünk róla, hogy nincs hazai régészeti tudományunknak nevezetesebb kérdése, nincs a külföldi irodalomnak kiválóbb mozzanata, mely benne méltatásra s gazdag illusztrációban bemutatásra ne találna.

Főbb dolgozatai közül szabadjon itt csak névleg felemlítenem: *dr. Boncz Ödön* dolgozatait a magyar viseletről; *Fröblich Róbert*ét

a bácskai római sánczokról, *Berkovics-Borotádét* az ó-szőnyi római táborról, *Radisics Jenőét* a nürnbergi mesterpoharakról, *Csoma Józsefét* a monaji halom megásatásáról, *Resch Adolfét* a brassói ötvös-czéh bemondó táblájáról, *Könyöki Józsefét* Trencsén váráról, *Csergheő-Csoma* közleményeit a régi sírkövekről, *Réthy Lászlóét*, a Doboczky-féle oláh éremgyűjteményről, *Hampel Józsefét*, Egy fejezet a hazai ötvösség történetéből, *Myskovszky Viktorét*, Rapcsai Vincze mester sárosmegyei műveiről és végül két nagyérdekű czikket, Leone Leoni magyar érdekű művei és Mátyás király trónszönyegeiről, *Lubóczi Zsuzsánna* tollából, mely álnév alatt egyik első rangú szaktudósunk ép oly szellemdús, mint valóban széleskörű szakismeretekkel bíró nejét üdvözljük közlönyünk munkatársai között.

És most még csak néhány számadattal szolgálunk társulatunk beléletéből, a melyek azonban szintén erőteljes fejlődésünknek képét nyújtják.

Tagjaink összes száma volt a lefolyt évben 452. Kilépett négy tag, meghalt hat tag, köztük *Varázséji Gusztávbán* és *dr. Arányi Lajosban* szaktudományunk művelőit is, ez utóbbiban pedig nemcsak egyik örökös alapító tagunkat, hanem általában a régészet és történelem ügyének egy nagy érdemeket szerzett lelkes bajnokát vesztettük.

Az év folyamán társulatunk tagjai sorába lépett 24 új tag.

Bevételünk volt ez évben 2790 frt 88 kr.

Kiadás..... 2280 „ 84 „

Készpénzmaradvány 510 frt 04 kr.

társulatunk összes vagyona jelenleg.

A társulati titkári hivatal ügykezelési naplójában a mai napig 652 sz. a. iktatott ügyet intézett el.

Végül ez évben készíttetett el s vette fel használatba társulatunk az alapszabályok értelmében újonnan készített czímeres pecsétjét.

És most végezetül, a midőn arra kérném a mélyen tisztelt közgyűlést, hogy ezen jelentésemet tudomásul venni méltóztassék, szabadjon egyszersmind azon reményemnek is kifejezést adnom, hogy immár annyira életerős alapokon fejlődő társulatunk, a jövő-

ben mindinkább teljesíteni fogja feladatát s a multak emlékeinek ösmeretét és tiszteletét hovatovább mind szélesebb körökben fogja terjeszteni.

Budapesten, 1887. december hó 27-én.

Dr. Szendrei János,
társ. titkár.

Az Országos Régészeti és Embertani Társulat működése az 1888-ik évben.

Társulatunk, mely keletkezését az 1876-ban, hazánk fővárosában összegyűlt nemzetközi ősrégészeti és embertani congressus alkalmából megindult mozgalomnak köszönheti, a folyó évben töltötte be fennállásának 10-ik évét. És hála istennek, az a gárda, mely egy évtizeddel ezelőtt, a hazai tudományosság ez annyira parlagon heverő ágának, mint egyik legfontosabb történelmi segéd-tudománynak fölvirágoztatására azt megalkotá, ma is itt tömörül társulatunk kebelében, s a régészeti és történelmi irodalom leg-érdemesültebb férfiai, kik irodalomtörténetünk legújabb föllendülésének korszakát képviselik, s a kik tudományosságunknak messze a haza határain kívül is elismerést s nevet szereztek, ma is itt vannak közöttünk.

Mint mondtam, még ma is csaknem teljes azon szakférfiak csoportja, a kik társulatunkat elsőkül alapíták meg; fájdalom azonban, hogy mégis közülök is el kellett veszítenünk olyanokat, a kik reánk nézve örökre feledhetetlenek s talán sok részben pótolhatatlanok is leendenek; hogy többet ne említsek, csak *Ipolyi Arnold* püspök, *Nyáry Albert* báró, *Henszlmann Imre*, *Lipp Vilmos*, *Deák Farkas* és *Lenhossék József* elvesztését idézem föl emlékezetükbe.

E mellett azonban már is jeleznem kell, hogy azt az irányt, azt a programot, melyet a társulat megalapításakor kitűzénk, s mely az őstörténelemnek, a római, a középkori s a magyar régészet és mindezekkel kapcsolatban az embertannak művelése, kifejtése s a hazai közönség között minél szélesebb körökben való megkedveltetése és népszerűsítésében áll, a lefolyt tíz év alatt s a mult társulati évben is, az adott viszonyokhoz képest híven beváltottuk.

A lefolyt társulati évben, melyről jelentésünk szól, összesen 8 nyilvános ülést tartottunk. (És pedig január 31., február 28., márczius 27., április 24., szeptember 25., okt. 30., november 27. és deczember 27-ikén.)

Ezeket: *B. Orbán Balázs*, Deés város régiségeiről,

Dr. Fejérpataky László, Brassó város régi kereskedelme és müiparáról,

Pulszky Ferencz, A kelta emlékek kor szerinti osztályozásáról,

Dr. Tergina Gyula, A medailleur művészetről,

Király Pál, A hún-székely írás újabb emlékeiről,

Dr. Hampel József, Az aacheni, Nagy Lajos korabeli kincsről, ugyanő

a Nagy Lajos korabeli hazai ötvösművekről,

Tagányi Károly, Embertan és embertani földrajz czímen,

Pulszky Ferencz, A tóti pusztai aranyeletről,

Dr. Kuzsinszky Bálint, A bronzeszközök ornamentikájáról s az aquincumi legújabb ásatások eredményeiről,

Dr. Boncz Ödön, A középkori várépítésről hazánkban,

Dr. Pósta Béla, A tószegi östelep legújabb leleteiről,

Dr. Hampel József, az aquincumi temetőkről, értekeztek, s csak az imént tartotta meg *Ipolyi Arnold* fölött *Dr. Czobor Béla* társ. előadó úr emlékbeszédét.

Ezen értekezéseken kívül s részben azok folyamán, az ország különböző vidékeiről, a detrekő-szent-miklósi, bodvai, görömböly-tapolczai, muhi pusztai, szentistváni, sümegi, szabolcsmegyei, szentendrei s az országház munkálatainál napfényre került régészeti leletek, továbbá nyolcz más, ismeretlen helyről került lelet mutatott be.

Országos társulatunk programmjául tekintők ezeken kívül, hogy működésünkben egyesítsük és összekössük mindazon testületeket és társulatokat, nemkülönben egyeseket, a melyek hazánkban a régészeti és embertani szakot művelik; feladatunkul tekintők mintegy gyúponban összefoglalni azon számos szakerőt és műkedvelőt, kik már is mindenféle szakunk fölvirágoztatásán fáradoznak. Főfeladatunkul tekintők végül, hogy míg eme tudományos mozgalmakat az egész országra kiterjesztőleg szervezzük, addig a még

hazánk földjében rejlő régészeti kincseket is tudományosan föl-kutassuk és ezen emlékek ismeretét és tiszteletét minél szélesebb körben terjeszszük és népszerűsítsük.

Ezen czélok elérése szempontjából foganatosítottunk az idén is az ország különböző vidékein régészeti ásatásokat. Így Borsod vármegyében a muhi pusztán és Szent-István határában; meg-ásattuk továbbá a csabrendeki sírmezőt Zalában, és a detrekő-szent-miklósi őskori barlangot Pozsonymegyében. Mindezek eredménye gyanánt pedig 81 darab régiséget adtunk át a m. n. muzeumnak.

Miután, mint fentebb is említők, működésünket az egész országra kiterjeszteni kívántuk, figyelmünket a vidéki nevezetesebb magán-gyűjteményekre is kiterjesztettük, mint a melyek leghűbb képét nyújtják egyes vidékek régészeti állapotának, s ezenfelül nem ritkán általános tudományos becsü kincseket is tartalmaznak.

Ilyen nevezetesebb magángyűjteményeket mutattunk be a Spitzer Mór habaner művekből álló keramikai gyűjteményét Pozsony-Széleskutról, Dr. Jósa András szabolcsmegyei főorvos régiséggyűjteményét Nyiregyházáról, Wagner Károlyét Török-Kanizsáról és a titkár éremgyűjteményének egy részét.

Feladataink közé tartozván vidéki gyűlések és kirándulások szervezése is, jelentenem kell, hogy az idén befejezván az elő-munkálatokat, a jövő nyáron a régészeti közgyűlés vagy Győrben, vagy Sopronban biztosan meg lesz tartható.

Leghathatósabb eszközei végül tudományos céljaink elérésének, kiadványaink. Ilyenek voltak, Évkönyvünkön kívül, eddigi kiadvá-nyaink: a Pulszky-album, Hampel J. tollából a Bronzkor emlékei Magyarhonban, és végre, a miről első helyen kell vala szólanom, hivatalos közlönyünk, az «Archæologiai Értesítő» tíz évi folyama, előbb Henszlmann Imre és b. Nyáry Albert, majd Pulszky Károly s négy év óta Hampel József szerkesztésében, mely is a M. Tud. Akadémia Régészeti Bizottságának támogatásával jelenik meg.

Említett folyóiratunkról szólva, engedtessek meg nekem, hogy, azt hiszem, mindnyájunk nevében, constatálhassam, miszerint azt annak szerkesztője, Dr. Hampel József, a legtekintélyesebb szak-lapok egyikévé tette s így azzal társulatunk tekintélyét és fölvirág-zását igen lényegesen előmozdítá. Fogadja érte e helyen is úgy a

szaktudomány, mint az Országos Régészeti és Embertani Társulat öszinte köszönetét.

Csak egy futó tekintet folyóiratunk ez évi folyamára és meggyőződünk róla, hogy nincs hazai régészeti tudományunknak nevezetesebb kérdése, nincs a külföldi irodalomnak kiválóbb mozzanata, mely benne méltatásra s gazdag illusztrációkban bemutatásra ne találna.

Főbb dolgozatai közül szabadjon itt csak névleg fölemlítenem:
Henszlmann Imre értekezését «Az ó-egyptomi művészetről»,
*Fröhlich Róbert*ét a krasznai aranyeletről;

Hampel József a Nagy Lajos korabeli ötvösművekről és az erdélyi ötvösiskoláról értekezett;

Kuzsinszky Bálint az ó-budai papföldi ásatások eredményeit ismertette, míg *Csontosy János* Mátyás király és Beatrix királynénak az Európában lévő összes Corvin-codexekben található arczképeit tette tanulmány tárgyává, s e tekintetben nagybecsű eredményeket ért el, a mennyiben az eddig ismert néhány arczképet 31-re egészítette ki.

Huszka József a derzsi falképekről,

Réthy László a hún-székely írásról,

Myskovszky Viktor a kassai dómban levő két régi síremlékről és régi városi ürmérczékről,

Ballagi Aladár az Orosz- és Lengyelországban levő magyar tárgyú emlékekről,

Csoma-Csergheő a Perényiek középkori síremlékeiről,

Téglás Gábor az erdélyi medencze rézkori leleteiről,

Kuzsinszky Bálint a legújabban kiásott aquincumi mithraeumról,

Myskovszky Viktor a felsővidéki műemlékekről,

B. Mednyánszky Dénes a vágmenti őskori telepekről írtak nagyérdekű tanulmányokat.

És most még csak néhány számadattal szolgálunk társulatunk beléletéből, a melyek azonban szintén erőteljes fejlődésünknek képét nyújtják.

Tagjaink összes száma volt a lefolyt évben 425; belépett 15 új tag, kilépett 1 és meghalt 13. Ez utóbbi szám tekintetében társulatunk fennállása óta ez volt a legszomorúbb év. Nemcsak az

elhalálozottak nagy számánál fogva, hanem főleg azért, hogy csaknem mindannyiban közéletünknek is egy-egy kiválóbb alakját s tudományunknak kitűnő munkását s nem egy nesztorát vesztettük el. Ez évben haltak meg: gróf Batthyányi Lajosné, a nagynevű honleány és báró Bésán János, mindketten társulatunk alapító tagjai; Zsigmondy Vilmos, a neves tudós és Fuchs Gusztáv, a fővárosi képviselő-testület egyik kitűnő tagja. De legnagyobb, sőt sok tekintetben pótolhatlan veszteség érte mégis társulatunkat és tudományunkat Henszlmann Imre, Lenhossék József, Dr. Lipp Vilmos, Deák Farkas és Paúr Iván halálában, kik mindannyian a régészet tudományának legnevesebb művelői és előharczosai közé tartoztak. Valóban máskor egy-két évtized nem követel annyi áldozatokat, mint a jelen, immáron vége felé gördülő egyetlen év. Tudományos működésükkel a nemzet irodalomtörténetében immáron mindannyian a halhatatlanok sorába léptek. De ezenfelül nevüket és emlékezetüket bizonyára társulatunk is mindenkorra megőrzi.

Az év folyamán társulatunk összes bevétele volt 2871 ffrt 14 kr.

a kiadás pedig --- --- --- 2248 „ 96 „

Pénztári maradvány --- --- 622 ffrt 18 kr.

Társulatunk összes vagyona jelenleg 8622 ffrt 18 kr.

A társulat működésének szélesebb körökben való terjedése s növekvő tevékenységének egyik érdekes bizonyítéka, hogy míg két év előtt a titkári hivatal által elintézett ügyek száma 377 volt, addig ugyanaz tavaly már 633, a folyó évben pedig 1100 darab, 3600 postai expeditio volt.

És most végezetül, a midőn arra kérném a tisztelt közgyűlést, hogy ezen jelentésemet tudomásul venni méltóztassék, szabadjon egyszersmind azon reményemnek is kifejezést adnom, hogy immáron annyira életerős alapokon fejlődő társulatunk, mint a lefolyt évtized alatt, úgy a jövőben is mindinkább teljesíteni fogja feladatát s a multak emlékeinek ismeretét és tiszteletét hovatovább minél szélesebb körökben fogja terjeszteni.

Budapesten, 1888. deczember hó 27-én.

Dr. Szendrei János,

titkár.

Az Országos Régészeti és Embertani Társulat 1886/88. évi számadásai.

1886. SZÁMADÁS.

BEVÉTEL:		KIADÁS:	
	frt kr.		frt kr.
Pénztármaradv. 1885-ről	1122.63	Igazgatási költségek...	508.23
Alapítványok befizetése	800.—	Kiadványok és expeditio	2049.57
Alapítványi kamatok	70.—	Apró nyomtatványok	134.47
Évdíjak	1825.70	Ásatásokra	100.—
Értékpapírok kamatai	396.47	Tőkésítés	767.19
Rendkívüli bevétel	19.60	Postaköltségek	17.79
Takarékpénztári kamatok	50.95	Rendkívüli kiadás	37.93
Az «Arch. Ért.» eladásából	1.50		3615.18
	<u>4286.85</u>		

Bevétel	4286 frt 85 kr.
Kiadás	3615 « 18 «
Készpénz	<u>671 frt 67 kr.</u>

VAGYON:

Értékpapírok	7800 frt — kr.
Készpénz	671 « 67 «
Összesen	<u>8471 frt 67 kr.</u>

Megvizsgáltván, a készpénz-maradvány 671 frt 67 kr., azaz: hatszáz-hetvenegy forint 67 krajczárban, a társulat vagyona pedig értékpapírokban 7800 frt, azaz: hétezernyolczszáz forintban helyesnek találtatott.

Az Országos Régészeti és Embertani Társulat 1886. november 30-ik napján tartott választmányi ülésének határozatából a fenti számtételeket meg-

vizsgáltuk, azokat helyesen elszámoltaknak, pontosan beírottaknak s kellőleg okmányoltaknak találtuk; a vagyonállag a társulat birtokában tényleg és sértetlenül kezelve megvan, mit ezennel hitelesen megerősítünk.

Budapest, 1886. december hó 18-ik napján.

Zsigmondy Gusztáv.

Majláth Béla.

Dr. Réthy László,

a sz. v. b. jegyzője.

1887. SZÁMADÁS.

BEVÉTEL:

	frt	kr.
Pénztármaradv. 1886-ról	671.	67
Alapítvány-befizetés...	100.	—
Alapítványi kamatok ...	20.	—
Évdíjak 1885-re s a meg-		
előző évekre	235.	94
„ 1886-ra	400.	90
„ 1887-re	86.	—
„ 1888-ra	20.	—
„ 1889-re	5.	—
Értékpapírok kamatai ...	403.	97
Rendkívüli bevétel ...	44.	44
Takarékpénztári kamatok	13.	96
Az 1886-iki «Arch. Érte-		
sítő»-ért...	10.	—
	2790.	88

KIADÁS:

	frt	kr.
Igazgatási költségek (tiszt-		
viselők, szolgák stb.) ...	750.	49
Kiadványok és expeditio	833.	44
Apró nyomtatványok ...	147.	25
Ásatásokra és egyéb kikül-		
detésekre ...	387.	67
Tökésítés ...	91.	36
Postaköltségek ...	70.	63
	2280.	84

Bevétel ...	2790	frt 88 kr.
Kiadás ...	2280	« 84 «
Készpénz ...	510	frt 04 kr.

VAGYON:

Értékpapírok ...	7900	frt — kr.
Készpénz ...	510	« 04 «
Összesen ...	8410	frt 04 kr.

Megvizsgálatván, a készpénz-maradvány 510 frt 04 kr., azaz: ötszáz-tíz forint 04 krajczárban, a társulat vagyona pedig értékpapírokban 7900, azaz: hétezerkilencszáz forintban helyesnek találtatott.

Az Országos Régészeti és Embertani Társulat 1887. november hó 29-én tartott választmányi ülésének határozatából a fenti számtételeket megvizs-

gáltuk, azokat helyesen elszámoltaknak, pontosan beírottaknak s kellőleg okmányoltaknak találtuk; a vagyoniállag a társulat birtokában tényleg és sértetlenül kezelve megvan, mit ezennel hitelesen megerősítünk.

Budapest, 1887 december hó 22-én.

Zsigmondy Gusztáv,
bizottsági elnök.

Majláth Béla,
bizottsági tag.

Dr. Réthy László,
számv. bizottsági jegyző.

Dr. Szendrei János,
titkár.

1888. SZÁMADÁS.

BEVÉTEL:		KIADÁS:	
	frt kr.		frt kr.
Pénztármaradvány 1887.		Igazgatási költségek (tiszt-	
évről --- --- ---	510.04	viselők, szolgák stb.) ---	779.54
Alapítvány-befizetés --- ---	100.—	Kiadványok és expeditio	1063.34
Alapítványi kamatok ---	25.—	Apró nyomtatványok ---	147.47
Évdíjak 1886-ra s a meg-		Ásatások --- --- ---	60.65
előző évekre 67.20		Tőkésítés --- --- ---	88.49
„ 1887-re 475.—		Postaköltségek --- ---	90.27
„ 1888-ra 1140.—		Rendkívüli kiadás --- ---	19.20
„ 1889-re 30.—	1712.20		2248.96
Értékpapírok kamatai ---	404.40		
Társulati kiadványokból	82.—		
Takarékpénztári kamatok	21.50		
Rendkívüli bevétel --- ---	16.—		
	2871.14		

Bevétel --- --- ---	2871	frt 14 kr.
Kiadás --- --- ---	2248	„ 96 „
Készpénz --- --- ---	622	frt 18 kr.

VAGYON:

Értékpapírok --- ---	8000	frt — kr.
Készpénz --- --- ---	622	„ 18 „
Összesen --- --- ---	8622	frt 18 kr.

Megvizsgáltatván, a készpénz-maradvány 622 frt 18 kr., azaz: hatszáz huszonkét forint 18 krban, a társulat vagyona pedig értékpapírokban 8000, azaz: nyolcezer forintban helyesnek találtatott.

Az Országos Régészeti és Embertani Társulat 1888 november hó 27-én tartott választmányi ülésének határozatából a fenti számtételeket megvizsgáltuk, azokat helyesen elszámoltaknak, pontosan beírottaknak s kellőleg

okmányoltaknak találtuk; a vagyonállag a társulat birtokában tényleg és sértetlenül kezelve megvan, mit ezennel hitelesen megerősítünk.

Budapest, 1888. december hó 22-én.

Zsigmondy Gusztáv, *Majláth Béla,* *Dr. Réthy László,* *Dr. Szendrei János,*
a számv. bizottság elnöke. számvizsgáló kiküldött tag. számv. bizottsági jegyző. titkár.

AZ ORSZ RÉG. ÉS EMBERTANI TÁRSULAT PÉNZTÁR- VIZSGÁLÓ BIZOTTSÁGANAK 1888. ÉVI JELENTÉSE.

Folyó 1888-ik évi november hó 27-ikén tartott választmányi ülés határozatából mi, alulirottak küldettünk ki az 1888-ik évi pénztári kezelésnek s általában a társulat pénzügyi állapotainak megvizsgálására.

Mi e tiszttünket, a társulati titkár jelenlétében, 1888-ik évi december hó 22-én teljesítettük, az egyes kiadási tételeket a mellékelt utalványokkal egybevetettük, nem különben a bevételek rovatait s a készpénz állapotát tételről tételre megvizsgáltuk, szemle alá vettük a tűzmentes szekrényben biztos helyen őrzött értékpapirokat s azt találtuk, hogy

a bevétel	---	---	2871	frt	14	kr.,
a kiadás	---	---	2248	"	96	"
pénztármaradvány			622	frt	18	kr.,

mihez hozzáadván a 8000 frt névértéket képviselő értékpapirokat, a társulat 8622 frt 18 kr. vagyonnal rendelkezik.

A pénztárvizsgálat alkalmával meggyőződünk a kezelés pontosságáról, a bevételi és kiadási tételek igazolt elkönyveléséről s a kimutatott pénztári állapot teljes megbízhatóságáról, valamint az értékpapírok rendes kezeléséről: minélfogva indítványozzuk, hogy a T. Elnökség Czanyuga József társulati pénztárnok úrnak 1888 december 31-éig a szokásos felmentvényt megadni, a T. Választmány pedig neki a pontos kezelésért elismerését kifejezni méltóztassék.

Budapesten, 1888 december hó 22-én.

Dr. Réthy László,
mint a pénztárvizsgáló bizottság jegyzője.

Láttam: *Dr. Szendrei János,*
titkár.

Zsigmondy Gusztáv,
mint a pénztárvizsgáló bizottság elnöke.

Majláth Béla,
mint számvizsgáló kiküldött tag.

1888. AZ ORSZ. RÉGÉSZETI ÉS EMBERTANI TÁRSULAT BIRTOKÁBAN LEVŐ ÉRTÉKPAPIROK JEGYZÉKE.

a) Magyar aranyjáradék-kölcsönkötvények.

74.350. szám	4°/o	---	---	---	500.—	
030.539.	"	"	---	---	100.—	
030.584.	"	"	---	---	100.—	
030.585.	"	"	---	---	100.—	
042.019.	"	"	---	---	100.—	
042.020.	"	"	---	---	100.—	
042.021.	"	"	---	---	100.—	1100.—

b) Magyar Földhitelintézeti záloglevelek.

2312. szám	5°/o	---	---	---	1000.—	
30.	"	"	---	---	100.—	
823.	"	"	---	---	100.—	
2431.	"	"	---	---	100.—	
2432.	"	"	---	---	100.—	
2433.	"	"	---	---	100.—	
2434.	"	"	---	---	100.—	1600.—

c) A magyar Kereskedelmi Bank záloglevelei.

678. szám	6°/o	---	---	---	100.—	
6521.	"	5°/o	---	---	100.—	200.—

d) Magyar papíráradék-kölcsönkötvények.

92.201. szám	5°/o	---	---	---	1000.—	
01.622.	"	"	---	---	100.—	
03.099.	"	"	---	---	100.—	
03.148.	"	"	---	---	100.—	
09.000.	"	"	---	---	100.—	
09.244.	"	"	---	---	100.—	
12.338.	"	"	---	---	100.—	
13.356.	"	"	---	---	100.—	
13.376.	"	"	---	---	100.—	
15.360.	"	"	---	---	100.—	
Átvitel			---	---	1900.—	2900.—

	Áthozat	1900.—	2900.—
21.390. szám 5°/o	---	100.—	
42.579. " "	---	100.—	
42.580. " "	---	100.—	
42.581. " "	---	100.—	
42.888. " "	---	100.—	
43.516. " "	---	100.—	
70.335. " "	---	100.—	
72.754. " "	---	100.—	
93.181. " "	---	100.—	
094.706. " "	---	100.—	
096.783. " "	---	100.—	
096.784. " "	---	100.—	
097.394. " "	---	100.—	
097.396. " "	---	100.—	
100.816. " "	---	100.—	
100.817. " "	---	100.—	
107.396. " "	---	100.—	
130.042. " "	---	100.—	
156.596. " "	---	100.—	
170.037. " "	---	100.—	
170.048. " "	---	100.—	
171.123. " "	---	100.—	
171.515. " "	---	100.—	
175.143. " "	---	100.—	
175.602. " "	---	100.—	
235.421. " "	---	100.—	
235.422. " "	---	100.—	
235.926. " "	---	100.—	
236.747. " "	---	100.—	
326.871. " "	---	100.—	4900.—

c) Szőlődezősmaváltsági kötvény.

23.336. szám 5°/o --- --- --- 100.—

f) A Pesti Lloyd-társulat részlethkötvénye.

3936. szám 5°/o -- --- --- --- 100.—

Összesen 8000 frt.

Budapesten, 1889. február 24-én.

Czanyuga József,
pénztárnok.

AZ ORSZÁGOS RÉGÉSZETI ÉS EMBERTANI TÁRSULAT KÖLTSÉGVETÉSE AZ 1889. ÉVRE.

Mi, tisztelettel alulírottak, meg levén bízva a társulat jövő évi költségvetésének megállapításával, hogy ezt kellő lelkiismeretességgel tehessük, legelőbb a múlt 1888-ik évi költségvetést, illetőleg annak végrehajtását tettük tanulmányunk tárgyává; mert kell hogy, ennek eredményei az új budget föllállításánál irányadók legyenek.

A) *Bevételek.* Ide iktatjuk vizsgálatunk első számbeli eredménye gyanánt a következő kis táblázatot, mely az 1888-ik évre tervezett bevételeket és a tényleges eredményt összehasonlítja.

	Előirányzat.	Tényleg befolyt.
1. Alapítványi kamatok	30 frt — kr.	25 frt — kr.
2. Az 1886. és 1886. előtti hátralékokból	300 " — "	67 " 20 "
3. Az 1887-ik évekből	600 " — "	475 " — "
4. Az 1888-iki tagdíjakból	1000 " — "	1140 " s 1889. 30 f.
5. Értékpapírok kamatai	403 " 97 "	404 " 40 kr.
6. Készpénzmaradv. 1887 végén	510 " 04 "	510 " 04 "
Ezeken kívül elő nem irányzott:		
7. Takarékpénztári kamat	— " — "	21 " 50 "
8. Alapítvány-befizetés	— " — "	100 " — "
9. Kiadványok eladásából	— " — "	82 " — "
10. Rendkívüli bevétel	— " — "	16 " — "
Összesen	2844 frt 01 kr.	2871 frt 14 kr.,

vagyis 27 frt 13 krral *több*, mint a mennyi előirányoztatott.

Mindezen kedvező eredmény a titkári hivatal azon erélyének köszönhető, a melylyel a tagdíj-hátralékokat, különösen a régieket, behajtotta. Minek legfényesebb bizonyítéka az, hogy míg ezelőtt másfél évvel az összes tagdíj-hátralékok 2291 frt 50 krt tettek ki, ma, az 1888-ik éveket is bele számítva, csak 1245 frtot tesznek.

Miután a még kint levő tagdíjak behajtása a jövő évben is hasonló erélylyel fog foganatosíttatni, bátrak vagyunk, a tavalyi tényleges eredményt is figyelembe véve, a jövő 1889-ik év bevételeit a következőkben előirányozni:

1. Alapítványi kamatokból	25 frt — kr.
2. Értékpapírok kamatai	403 " 97 "
3. Készpénz-maradvány 1888 deczember végével	622 " 18 "
4. Az 1886-iki és korábbi tagdíj-hátralékokból...	150 " — "
5. Az 1887-ik évekből	200 " — "
6. Az 1888-ik évekből	400 " — "
7. Az 1889-ik évekből	1000 " — "
Összes bevétel	2800 frt — kr.

Az 1889-ik évre vonatkozólag az 1000 frt évi bevételt a múlt évek tényleges eredményeire alapítottuk; mire annyiival inkább lehet kilátásunk, mert nemcsak a tagdíjak fognak teljes erélylyel behajtatni, hanem társulatunk tagjainak száma is változatlan, sőt annak emelkedését várjuk.

B) *Kiadások.* A kiadások előirányzata dolgában is ép úgy, mint a bevételeknél, kiinduló pontunk volt a múlt évi eredmény.

E szerint a múlt évre elő volt irányozva 2835 frt — kr. kiadás
és tényleg kiadatott 2248 „ 97 „ vagyis
az évi megtakarítás... 586 frt 03 krt tesz ki.

Ennek részbeni magyarázatául szolgáljon, hogy a tervezett országos régészeti közgyűlés nem tartatván meg, évkönyv sem adatott ki, s hogy ezenfelül is lényeges megtakarítások eszközöltettek.

Mindezekhez képest tehát.

C) az 1889-ik évi kiadási előirányzatot, a múlt évi eredmények és a remélhető jövedelmek tekintetbe vételével, a következőkben javasoljuk:

I. SZEMÉLYI KIADÁSOK.

1. Titkári tiszteletdíj 1889-re...	300 frt.
2. Pénztárnoki tiszteletdíj 1889-re	200 „
3. Díjnak a titkári és pénztári iroda számára	120 „
4. Társulati szolga százaléakai	50 „
5. Segédkezés a társ. üléseken	40 „

II. DOLOGI KIADÁSOK.

6. Társulati tartozás az Arch. Értesítő 450 példányáért...	675 „
7. Arch. Ért. expedíciója és egyéb postai exp. költségek	180 „
8. Társulati évkönyv, vagy a Bronzkor II. köt. kiadása	550 „
9. Ennek expedíciója	30 „
10. Ásatások, kiküldetések	120 „
11. Országos régészeti közgyűlésre	150 „
12. Egyéb kiadványok számlájára	150 „
13. Mindennemű nyomdai költségekre	120 „
14. Irodai szükségletre	30 „
15. Előre nem látható költségek	50 „
Összesen	2775 frt.

A tételek ugyanazok, mint a múlt évben, csupán az Arch. Értesítőnél mutatkozik 75 frt és a díjnak fizetésénél 60 frt, összesen tehát 135 frt újabb évi megtakarítás.

Részletes indokolásunk befejezéséül ide iktatjuk a javaslat főszámaait és kérjük ezek alapján az 1889. évre a költségvetést 2800 frttal, a kiadást pedig 2775 frttal, s így 35 frt jövedelmi többlettel megállapítani és elfogadni.

Budapesten, 1888. december hó 22-én.

Láttam:

Zsigmondy Gusztáv,
számvizsgáló bizotts. elnök.

Majláth Béla,
mint számv. kik. tag.

Dr. Réthy László,
mint a számv. biz. jegyzője.

Dr. Szendrei János,
titkár.

Az Országos Régészeti és Embertani Társulat alapszabályai.

I. A társulat czíme, székhelye, célja, működésének köre és pecsétje.

1. §. A társulat czíme «Országos Régészeti és Embertani Társulat».
2. §. A társulat székhelye Budapest.
3. §. A társulat célja első sorban az őstörténelemnek és kapcsolatban az embertannak művelése, kifejtése, s a hazai közönség körében megkedveltetése. E főcélját rendszeres ásatások eszközlése, nyilvános gyűlések tartása, szakdolgozatok fölolvassása, azoknak kiadása, a hazai gyűjtők és szakkedvelők egyesítése, s a magyar birodalom különböző vidékeire e célból teendő kirándulások által igyekszik megvalósítani.

4. §. A társulat munkakörébe tartozik még a római, a középkori s a magyar régészet is, melyeknek művelését főcéljával párhuzamosan indítja meg.

Ehhez képest a társulat egyelőre következő szakosztályokból fog állani:

- a) őstörténelmi és embertani,
- b) antik emlék- és éremtani,
- c) magyar emlék-, érem-, címer-, pecsét- és fegyvertani,
- d) egyházi régészeti osztályokból.

5. §. A társulat pecsétje köriratban «Országos Régészeti és Embertani Társulat», a pecsét belsejében az alapítási év 1878.

II. A társulat szervezete.

6. §. A társulat tagjai: a) alapító, b) évdíjas, és c) külföldi tiszteletbeli tagok.

a) Alapító tag, ki az «Országos Régészeti és Embertani Társulat» céljainak megvalósítására legalább 100 (száz) o. é. forintot készpénzben, vagy teljes biztosítékot nyújtó 5%-os megfelelő értékű papirban adományoz.

b) Évdíjas taggá választathatik egy tag ajánlatára, minden, a régészet és embertan iránt érdeklődő, ki kötelezi magát, hogy három éven át a társulat pénztárába öt o. é. forintot fizet.

c) Külföldi tiszteletbeli tagul választathatik a régészet és embertan iránt kitűnően érdemesült s annak általános színvonalát művei által előremozdított külföldi tudós, kiknek megerősítésére a kir. kormány helybenhagyása szükséges.

7. §. A társulat tisztségviselő kara áll:

a) az elnökből és másodelnökből,

b) a titkárból,

c) a pénztárnokból és

d) az ügyészből.

8. §. Társulati elnökké a régészet vagy embertan körül érdemeket szerzett férfiú választatik. Tisztségében áll: a társulatot képviselni, az üléseken elnökölni, rendkívüli üléseket egybehívni, a másodelnökkel s a tiszttakar tudomásával a választmány utólagos jóváhagyása mellett, sürgős esetekben intézkedni. Pénzt indokolt esetekben 50 forintig választmányi határozat nélkül is utalványozhat.

9. §. A másodelnök szükség esetében az elnököt helyettesíti, s a pénztárt ellenőrzi.

10. §. A társulat országos hírű férfiakat tiszteletbeli elnökökül megválaszthat.

11. §. A társulati titkár a társulat folyó ügyeit vezeti, a beérkezett küldeményekről jelentést tesz, a jegyzőkönyvet szerkeszti, s az esetleges könyvkiadásokra felügyel, gátoltatása esetében egyik osztályjegyző által helyettesítetik.

12. §. A pénztárnok a társulat anyagi ügyeit kezeli, annak vagyonára felügyel, s havonként jelentést tesz, évenként pedig mérleget készít, s az elnök és a titkár által aláírt utalványokat kifizeti. A pénztárt a 9. §. értelmében a másodelnök ellenőrzi. A mérleget s az évi számadás megvizsgálását a választmány kiküldött tagjai által eszközölteti.

13. §. A titkár s a pénztárnok a társulat vagyoni állapotához mért s választmányilag megállapított tiszteletdíjban részesülnek.

14. §. Az ügyész a társulat jogi képviselője.

15. §. A társulat minden tisztségviselője a választmányi üléseken szavazattal bír; egyenlő szavazatok esetében az elnöki szavazat dönt.

III. A szakosztályok szervezete.

16. §. A társulat minden tagja szabad választása szerint a 4. §-ban körülírt, osztályokba soroztatik.

17. §. A mint 12 tag bizonyos szakosztályba jelentkezik, a szakosztály megalakul, elnököt s jegyzőt három évre választ.

18. §. Az osztályjegyzők s a jegyző a választmány tagjai.

19. §. Az osztályelnökök a saját szakukba vágó közleményekről és küldött tárgyakról jelentést tesznek, s a társulat vidéki kirándulásainál természetes kiküldöttekként szerepelnek.

IV. Társulati választmány.

20. §. A választmány a tisztikaron, az osztályelnökökön s jegyzőkön kívül 30 tagból áll. Julius és augusztus hónapokat kivéve, rendes havi ülést tart.

21. §. A választmány az elnökök vezetése alatt a társulat mindennemű anyagi és szellemi ügyeit igazgatja.

22. §. A választmány két rendbeli tagokból alakíttatik. Felerészben a közgyűlés által állandólag, felerészben három évi tartamra választatik. Mindkét rendű választmányi tagok egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel bírnak.

23. §. A választmányi tagok a havi üléseken felolvasásokat tarthatnak, jelentéseket tehetnek, a társulat mindennemű ügyeiben indítványozó és szavazati joggal bírnak; az ülésekben résztvesznek, s egyes megbízásokat teljesítenek.

V. Társulati ügyrend.

24. §. A társulat körében minden választás titkos szavazással történik.

25. §. Elnököt, másodelnököt általános szótöbbséggel három évre a közgyűlés választ.

26. §. A választmány mindkét rendbeli s a 22. §-ban meghatározott tagjait a közgyűlés választja. A minden harmadik évben kilépő választmányi tagokra új szavazás történik, a kik újra megválaszthatók.

27. §. A társulat minden tisztviselőjét a választmány három évre választja az összes tagok sorából. A választó ülés egy hóval előbb hirtapilag közzéteendő.

28. §. A társulat minden hóban, a júliusi és augusztusi szünidőt kivéve, székhelyén rendes választmányi ülést tart. Ez ülések nyilvánosak, szavazati joggal azonban csak a választmányi tagok bírnak.

E szakülések mellett a társulat népszerű felolvasásokat rendez. Rendes választmányi ülés tartására az elnökön kívül legalább 4, tisztviselőválasztó gyűlésre legalább 15 tag jelenléte szükséges.

29. §. A havi ülések tárgyát felolvasások, folyó ügyek előterjesztése, egyes leletek vagy régiségek és jelentések bemutatása, ismertetése, a pénztári számadás stb. képezik. A népszerű felolvasásoknál egyes fontosabb s a nagy közönséget is érdeklő leletek és régiségek mutattatnak be.

30. §. Az üléseken kívül a társulat évenként közgyűlést tart, melyen a tagok egyaránt szavazatra képesek. Közgyűlés megtartására legalább 20 tag

jelenléte szükséges, ennyi számú tagnak meg nem jelenése esetén új közgyűlés hirdetendő, mely tekintet nélkül a megjelentek számára határoz.

31. §. A társulat évenként ásatással s régészeti kutatásokkal egybekapcsolt kirándulásokat rendez.

32. §. A közgyűlés tárgyát képezi a társulati elnökség megválasztása, az alapszabályok megváltoztatására célzó indítványok tárgyalása, mi a közgyűlés kihirdetésekor külön tudtul adandó, kimutatás a pénztár évi állapotáról, tudományos értekezések felolvasása stb. A közgyűlés programját az elnök s a titkár állapítják meg.

VI. A társulat kiadványai.

33. §. A társulat hivatalos közlönye egyelőre az «Archaeologiai Értesítő», később pedig pénzerejéhez mérve folyóiratot s eredeti munkákat is kiad.

VII. A társulat vagyona s jövedelme.

34. §. A társulat vagyonát képezik az alapítványok, a tagdíjak, egyesek ajándékai és hagyományok. Az alapítványtőkéket elkölteni nem szabad.

35. §. A társulat az ásatások által birtokába került vagy a neki ajándékozott tárgyakat a magyar nemzeti múzeum régiségtárában tétemenyezi le, a többes példányokból azonban a vidéki múzeumokat is részesítendi.

VIII. A társulat feloszlása.

36. §. A társulat feloszlik, ha az e célra egy hóval előbb kihirdetett közgyűlésnek kétharmada a feloszlást elhatározza.

37. §. A társulat összes vagyona feloszlása esetében a magyar nemzeti múzeumra száll.

38. §. Az esetben, ha az egylet az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a kir. kormány által, a mennyiben további működésének folytatása által az állam, vagy az egyleti tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul fölfüggesztetik s a fölfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására különbeni feloszlás terhe alatt köteleztetik.

46852. szám.

Látta a magyar királyi belügyminiszter.

Budapesten, 1878. évi november hó 15-én, a miniszter helyett

P. H.

B. Kemény, államtitkár.

A társulat igazgatása.

(1886—1888.)

A) ELNÖKSÉG ÉS TISZTVISELŐK.

(1885—1887.)

Tiszteletbeli elnök: Dr. Ipolyi Arnold, besztercebányai püspök, v. b. t. tanácsos.

Elnök: Pulszky Ferencz, az orsz. muzeumok és könyvtárak főigazgatója.

Másodelnök: Br. Nyáry Jenő, cs. kir. kamarás, főrendiházi jegyző.

Titkár: Dr. Hampel József.

Pénztárnok: Czanyuga József, nemzeti muzeumi irattárnok.

Ügyész: Gaál Ernő, köz- és váltóügyvéd.

A szakosztályok elnökei és előadói.

I. Az «ösrégészeti és embertani szakosztály» elnökei: Dr. Lenhossék József, Dr. Rómer F. Flóris, apát-kanonok Nagyváradon. Előadója: Dr. Szendrei János, min. fogalmazó.

II. Az «antik emlék- és éremtani szakosztály» elnöke: Hampel József. Előadója: Dr. Kammerer Ernő, min. fogalmazó.

III. A «magyar emlék-, érem-, czimer-, pecsét- és fegyvertani szakosztály» elnöke: Br. Nyáry Albert. Előadója: Dr. Thallóczy Lajos, cs. és kir. kormánytanácsos.

IV. Az «egyházi régészeti szakosztály» elnöke: Dr. Henszlmann Imre, kir. tanácsos, egyetemi r. tanár. Előadója: Dr. Czobor Béla, muzeumi segédőr.

B) A VÁLASZTMÁNY TAGJAI.

a) Állandó választmányi tagok. I. Budapesten: Bubics Zsigmond, apátkanonok, országgyűlési képviselő. Deák Farkas, min. osztálytanácsos.

Dr. Henszlmann Imre. Hunfalvy Pál, kir. tanácsos, akadémiái r. tag, főrendiházi tag. Dr. Lenhossék József. Nagy Imre, curiai bíró. Németh Imre, miniszteri tanácsos. Br. Nyáry Albert † 1886. Dr. Pulszky Károly, orsz. képviselő, az orsz. képtár igazgatója. Ráth György, m. kir. táblai tanácselnök. Br. Révay Ferencz, főrendiházi tag. Dr. Salamon Ferencz, egyetemi r. tanár. Schulek Frigyes, műépítész, mintarajztanodai tanár. Dr. Szabó József, kir. tanácsos, orsz. képviselő, stb.

II. Vidéken: Dobóczy Ignác, földbirtokos, Heves. Dr. Römer F. Ferencz, apát-kanonok, Nagyvárad.

b) Ideiglenes (minden három évben kilépő) választmányi tagok. I. Budapesten: Dr. Fraknói Vilmos, apát-kanonok, akad. főtitkár. Dr. Havas Sándor, v. államtitkár. Gr. Hunyady László, orsz. képviselő. Majláth Béla, muzeumi könyvtári őr. Herczeg Odescalchy Arthur, országgyűlési képviselő. Br. Orbán Balázs, orsz. képviselő. Br. Radvánszky Béla, főispán. Dr. Réthy László, muzeumi segédőr. Szilágyi Sándor, egyetemi könyvtári igazgató. Gr. Sztáray Antal, főrendiházi tag. Dr. Torma Károly, egyetemi r. tanár. Zsigmondy Gusztáv, kir. főmérnök. Zsilinszky Mihály, orsz. képviselő.

II. Vidéken: Ormós Zsigmond, főispán, Temesvár. Téglás Gábor, reáliskolai igazgató, Déva.

A) ELNÖKSÉG ÉS TISZTVISELŐK.

(1888—1890.)

Tiszteletbeli elnök: —

Elnök: Pulszky Ferencz, az orsz. muzeumok és könyvtárak főfelügyelője.

Másodelnök: Br. Nyáry Jenő, cs. kir. kamarás, főrendiházi jegyző.

Titkár: Dr. Szendrei János.

Pénztárnok: Czanyuga József, nemzeti muzeumi irattárnok.

Ügyész: Gaál Ernő, köz- és váltóügyvéd.

A szakosztályok elnökei és előadói.

I. Az «ősrégészeti és embertani szakosztály» elnöke: Dr. Römer Flóris, apát-kanonok Nagyváradon. † 1889. Előadója: Dr. Kuzsinszky Bálint.

II. Az «antik emlék- és éremtani szakosztály» elnöke: Hampel József. Előadója: Dr. Fröhlich Róbert.

III. A «magyar emlék-, érem-, czímer-, pecsét- és fegyvertani szakosztály» elnöke: Br. Radvánszky Béla. Előadója: Dr. Thallóczy Lajos, cs. és kir. kormánytanácsos.

IV. Az «egyházi régészeti szakosztály» elnöke: Dr. Czobor Béla.

B) A VÁLASZTMÁNY TAGJAI.

a) Állandó választmányi tagok. I. Budapesten: Fraknói Vilmos, apát-kanonok, akadémiai főtitkár. Hunfalvy Pál, kir. tanácsos, akadémiai rendes tag, főrendiházi tag. Majláth Béla, muzeumi könyvtári ör. Melczer István, főrendiházi tag. Nagy Imre, curiai bíró. Németh Imre, miniszteri tanácsos. Br. Orbán Balázs, orsz. képviselő. Dr. Pulszky Károly, orsz. képviselő, az orsz. képtár igazgatója. Radisics Jenő, az iparművészeti muzeum igazgatója. Ráth György, m. kir. táblai tanácselnök. Br. Révay Ferencz, főrendiházi tag. Dr. Salamon Ferencz, egyetemi r. tanár. Schulek Frigyes, műépítész, mintarajztanodai tanár. Dr. Szabó József, kir. tanácsos, egyetemi r. tanár. Gr. Zichy Jenő, v. b. t. tanácsos, orsz. képviselő, stb.

II. Vidéken: Bubits Zsigmond, püspök, Kassán. Dobóczky Ignác, földbirtokos, Heves. Dr. Römer F. Ferencz, apátkanonok, Nagyvárad.

b) Ideiglenes (minden három évben kilépő) választmányi tagok. I. Budapesten: Dr. Boncz Ödön, min. titkár. Csontos János, múz. könyvtárör. Dr. Fejérfataki László, muz. levéltárnok. Dr. Havas Sándor, v. államtitkár. Gr. Hunyady László, orsz. képviselő. Dr. Kammerer Ernő, orsz. képviselő. Dr. Kuzsinszky Bálint, muz. régiségtári segédör. Herczeg Odescalchy Arthur, országgyűlési képviselő. Dr. Posta Béla, muz. régiségtári segédör. Br. Radvánszky Béla, főispán. Dr. Réthy László, muzeumi segédör. Dr. Szádeczky Lajos, egyet. m. tanár. Széll Farkas, kir. táblai bíró. Szilágyi Sándor, egyetemi könyvtári igazgató. Gr. Sztáray Antal, főrendiházi tag. Dr. Torma Károly, egyetemi r. tanár. Dr. Torma Miklós, orsz. képviselő. Zsigmondy Gusztáv, kir. főmérnök. Zsillinszky Mihály, orsz. képviselő.

II. Vidéken: Bunyitay Vincze, kanonok, Nagyvárad. Csoma József, Devecser. Könyöky József, tanár, Pozsony. Némethy Lajos, Esztergom. Ormós Zsigmond, főispán, Temesvár. Téglás Gábor, reáliskolai igazgató, Déva.

Az Országos Régészeti és Embertani Társulat tagjai.

1886 február 24-étől 1889 február 24. napjáig.*

N é v	Belépés éve	Alapító v. évdíjas	1879.	1880.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.	1888.	1889.
Abaffy Sándor	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Ádám Iván	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Aigner Lajos	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5		5		
Gr. Andrássy Aladár	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Gr. Andrássy Gyula	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Gr. Andrássy Manó	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Gr. Apponyi Antal	1879	alapító	5	5	5	5	5	5	5	5	alapítv. bef.		
Gr. Apponyi Sándor	1879	alapító	5	5	alapítványát befizette.								
Aradi főreáliskola	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Arany Sándor	1880	évdíjas	—	5							kilépett.		
Dr. Bach József	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Ballagi Aladár	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5			
Baloghy Dezső	1879	évdíjas				5	5	5					
Baly Albert	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5			
Br. Bánffy György	1882	évdíjas	—	—	—	5	5	5	5	5			
Baráth Sándor	1880	évdíjas	—	5							kilépett.		
Barla Szabó József	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5		kilépett.		
Barna Ferdinánd	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Bartók Géza	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5					
Özv. gr. Batthyány F.-né	1880	alapító	—	5	5	5	5	5	5	5	5		
Gr. Batthyány Géza	1882	alapító	alapítványát befizette.										
Gr. Batthyány Károly	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Özv. gr. Batthyány Lajosné	1883	alapító	alapítványát befizette. Meghalt 1888-ban.										
Banczik Sámuel	1888	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bay Ilona	1880	alapító	alapítványát befizette.										
Békésm. műv. tört. egyesület	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Beliczay Jónás	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Benka Pál	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Berkovics Zsigmond	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Bertalanffy Gyula	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Br. Bésán János	1879	alapító	alapítványát befizette. Meghalt 1888-ban.										

* A szám a befizetett tagdíjt, a vonás a befizetés előtti évet, a pont a tagdíj le nem fizetését jelzi.

N é v	Belépés éve	Alapító v. évdíjas	1879.	1880.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.	1888.	1889.
Gr. Károlyi Tibor	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Karsay Albert	1881	évdíjas	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Gr. Keglevits István	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Kelemen László	1884	évdíjas	—	—	—	—	—	5	5	5	5	kilépett.	
Kerekes Mihály	1889	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	380
Keviczky Lajos	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
Killer Frigyes	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Kiss Kálmán	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	kilép.
Dr. Kiss István	1886	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Kleislz Károly	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Knauz Nándor	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Kohn Sámuel	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Komáromi benedekrendi gymnasium könyvtára	1886	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Ifj. Konkoly Thege Balázs	1886	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Konrády Lajos	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	kilép.
Kossa (magyari) Sámuel	1887	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5
Kossuth Lajos	1882	alapító	alapítványát befizette.										
Kovács Albert	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Kovács Ferencz	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Kovács János	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
König Pál	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
Könyöky József	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Krausz Jakab	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	kilépett.	
Dr. Krenner József	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Krecskay Antal	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Krivány János	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Kubinyi Ferencz	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Ifj. Kubinyi Miklós	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Kuliffay Adolf	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Kund Andor	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
Kunváry Fülöp	1884	évdíjas	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5	5
Kurcz Vilmos	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Gr. Kuun Géza	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Kuzmiák Sándor	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
Dr. Kuzsinszky Bálint	1887	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lanfranconi Gracioso Enea	1886	alapító	alapítványát befizette.										
Gróf Lázár Jenő	1886	alapító	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Ledniczky Hyppolit	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Lehoczky Tivadar	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Lenhossék József	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	†1888.
Leövey Sándor	1888	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5
Lévay Henrik	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Dr. Lipp Vilmos	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	† 1888.	5
Báró Lipthay Béla	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Lisznyay Endre	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
Löwy Sámuel	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Ludaics Miksa	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Madarász Viktor	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Majláth Béla	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Maleczky Vilmos	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Margitay Gábor	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Markusz Gyula	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Marosy János	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

N é v	Belépés éve	Alapító v. évdiás	1879.	1880.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.	1888.	1889.
Dr. Márki Sándor	1888	évdiás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	.	.
Matók Béla	1885	évdiás	—	—	—	—	—	—	5
Matyasovszky Jakab	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
B. Mednyánszky Dénes	1879	alapító	5	5	5	5	5	5	5	5	alapítv. befiz.	.	.
Kellemesi Melczer István	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Melhárd Gyula	1881	évdiás	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Meskó Jenő	1882	évdiás	—	—	—	5
Br. Mesznik Viktor	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Mihálydy István	1886	évdiás	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Mihalik József	1886	évdiás	—	—	—	—	—	—	—	5	5	.	.
Mike Károly	1886	évdiás	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Milch Ármin	1886	évdiás	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Miletz János	1880	évdiás	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Milleker Bódog	1886	évdiás	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Miskolczy ev. egyh. könyvt.	1879	évdiás	5	.	5	5	5	5	5	5	5	.	.
Miskolczy ref. lyceum	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Mocsáry Ödön	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5
Modrovits János	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	kilép.
Molnár Ferencz	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	.	.
Hercz. Montenuovo Alfréd	1879	alapító	5	5	5	5	5	5	alapítv. bef.				.
Mosonymegyei tört. és rég. egylet	1885	évdiás	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
Mozog István	1880	évdiás	—	5	5	—	—	5	5	5	5	5	kilép.
Muttnyánszky Ádám	1880	évdiás	—	5
Műegyetemi könyvtár	1886	évdiás	—	—	—	—	—	—	.	5	5	5	kilép.
Myskovszky Viktor	1880	évdiás	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Gr. Nádasdy Ferencz, ifj.	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Nagy Géza	1879	évdiás	5
Nagy Imre, curiai bíró	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Nagy Imre, nemz. színház t.	1882	évdiás	—	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5
Nagy Iván	1885	évdiás	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
Nagy László	1885	évdiás	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
Nagy Miklós	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Nátafalusy Kornél	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Németh Imre	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Némethy Lajos	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	.	.	.
Niertyt Vilmos	1881	évdiás	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5
B. Nyáry Gyula	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Gr. Nyáry Gyula	1879	évdiás	5
B. Nyáry Jenő	1879	alapító	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Nyiregyházi kaszinó	1885	évdiás	—	—	—	—	—	—	5	5	5	.	.
Hg. Odessalchy Arthur	1879	alapító	5	5	5	5	alap. bef. 1887.		
B. Orbán Balázs	1879	alapító	5	5	alapítványát befizette.				.
Ormós Zsigmond	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Országos levéltár	1885	évdiás	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
Dr. Ortway Tivadar	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Öreg Ján. 1879—1882. és	1885	évdiás	5	5	5	5	—	—	5	5	5	5	5
Pálffy Sándor	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Gr. Pálffy-Daun Vilmos	1879	alapító	5	5	5	5	5	5	5	5	alapítv. bef.		
Dr. Pasteiner Gyula	1879	évdiás	5	5	5	5
Patayné Szathmáry Anna	1887	évdiás	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5
Pápai ref. főiskola könyvtára	1886	évdiás	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Pásztor József	1888	évdiás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5
Pauer János	1879	évdiás	5	5	5	5	5	5	5	5	.	.	.

N é v	Bélapész éve	Alapító v. évdiyas	1879.	1880.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.	1888.	1889.
Dr. Pauller Gyula	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Paúr Iván	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	+1888.
Perczel Dezső	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Dr. Peregriny János	1885	évdiyas	—	—	—	—	—	—	s	s	s	s	
Pesty Frigyes	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Dr. Pethő Gyula	1880	évdiyas	—	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Pfeffer Ignác	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Pintér Sándor	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s
Pletikoszich Sándor	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	+1889.
Poór Antal	1887	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	—	s	s	
Dr. Posta Béla	1887	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	—	s	s	
Pogány Károly	1880	évdiyas	—	
Pozsonyi ágost. hitv.lyceumi könyvtár	1886	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	s	s	s	
Báró Prónay Gábor	1886	alapító	alapítványát befizette.										
Pozsonymegyei rég. egyeslet	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Br. Prónay Dezső	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Br. Prónay Aurél	1883	évdiyas	—	—	—	—	s	s	s	s	s	s	
Pulszky Ferencz	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Pulszky Garibaldi	1885	évdiyas	—	—	—	—	—	—	s	s	s	s	
Dr. Pulszky Károly	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Radisits Jenő	1880	évdiyas	—	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Br. Radvanszky Béla	1879	alapító	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Rakovszky Ferencz	1888	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	s	s
Rách Ferencz	1888	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	s	
Ráth György	1879	alapító	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Reáltanoda (Bpest IV. ker.)	1886	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	s	s	s	kilép.
Dr. Reinitz Adolf	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	meghalt.			
Reissenberger Lajos	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Reiner Zsigmond	1886	alapító	—	—	—	—	—	—	—	s	s	alapítv. bef.	
Reményi Károly	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Dr. Réthy László	1880	évdiyas	—	s	s	s	s	
Br. Révay Ferencz	1880	alapító	alapítványát befizette.										
Récsei Viktor	1888	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	s	
Rékffy Endre	1886	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	s	s	s	
Romaisz Ferencz	1885	évdiyas	—	—	—	—	—	—	s	s	s	s	
Dr. Römer Flóris	1879	alapító	s	s	s	s	s	s	s	s	alapítv.	+1889.	
Dr. Rónay Jaczint	1879	alapító	alapítványát befizette. † 1889. [bef. 1889.]										
Rostaházy Sándor	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Rohrbacher Miklós	1887	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	—	s	s	
Dr. br. Roszner Ervin	1885	évdiyas	—	—	—	—	—	—	s	s	s	s	
Rozsnói kath. főgymnas.	1887	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	—	s	kilépett.	
Rudnay Béla	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Dr. Salamon Ferencz	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Dr. Samassa József	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Sárospataki ref. főisk. szépe- szeti és műrég. muzeuma	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Dr. Sassy János	1882	évdiyas	—	—	—	s	s	kilépett.	
Dr. Schack Béla	1887	évdiyas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	.	kilép.
Schiller Antal	1881	évdiyas	—	—	s	s	s	s	
Dr. Schlauch Lőrincz	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Schulek Frigyes	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Schurina József	1879	évdiyas	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	
Schusztér Constantin	1879	alapító	alapítványát befizette.										

N é v	Belépés éve	Alapító v. évdíjas	1879.	1880.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.	1888.	1889.
Tariczky Endre	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Tarnóczy Gusztáv	1887	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5
Tatár Béla	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Téglás István	1886	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Téglás Gábor	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Gr. Teleki Sándor, legifj.	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5
Dr. Tergina Gyula	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Téry Ödön	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. G. D. Teutsch	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Thallóczy Lajos	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Thaly Kálmán	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Tholt Titusz	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Thoma József	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Tiszafüredi rég. egyesület	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Tokaji Nagy Lajos	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Torma Károly	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Torma Miklós	1882	évdíjas	—	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5
Torma Zsófia	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Tóth Lőrincz	1888	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5
Töttösy Béla	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Trocányi Imre	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Tussla Tivadar	1881	évdíjas	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Ungvári kath. gymn.	1887	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5
Dr. Vajdovszky János													
1879—1882-ig és	1885	évdíjas	5	5	5	5	kilépett	5	5	5	5	5	5
Valkovszky Miklós	1881	évdíjas	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Vancsó Gyula	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5	5
Vanke József	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Varasdy József	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Varázséji Béla	1888	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Varga András	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Varga Ferencz*	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Varga Ignác	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Varga József	1887	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5
Vári Szabó Antal	1882	évdíjas	—	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5
Várzéli János	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Vásárhelyi Géza	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Vásárhelyi Imre	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5	5
Vasmegyei rég. egyesület	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5	5
Br. Vay Béla	1887	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5
Br. Vécsey József	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Br. Vécsey Józsefné	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Végh Adorján	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Végh Jánosné	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Velics Antal	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Venter Gerő	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Veres Ignác	1886	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Vigyázó Sándor	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Villányi Szaniszló	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Vizsolyi Ákos	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Wagner József	1881	évdíjas	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Waldstein Pál	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	5

* A tagdíjt az 1890. évre is befizette.

N é v	Belépés éve	Alapító v. évdíjas	1879.	1880.	1881.	1882.	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.	1888.	1889.
Walther Gida	1880	évdíjas	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5	kilép.
Weinwurm Antal	1887	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Weisz Zsigmond	1882	évdíjas	—	—	—	5	5	5	5	5	5	5	—
Dr. Wekerle László	1883	évdíjas	—	—	—	—	5	5	5	5	5	5	—
Gr. Wenckheim Frigyes	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Gr. Wenckheim Rudolf	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Weszely Lajos	1885	évdíjas	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	—
Br. Wodiáner Albert	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Wodicska Lajos	1882	évdíjas	—	—	—	5	5	5	5	5	5	5	—
Wosinszky Mór	1881	évdíjas	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Dr. Zaáry József	1881	évdíjas	—	—	5	5	5	5	5	5	5	5	—
Zeller Elemér	1882	évdíjas	—	—	—	5	5	5	5	5	5	5	kilép.
Zichen Gyula	1887	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5
Gr. Zichy Ágost, dr.	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Gr. Zichy Edmund	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Gr. Zichy Jenő	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	—
Gr. Zichy Livia	1880	alapító	alapítványát befizette.										
Gr. Zichy N. János	1879	alapító	alapítványát befizette.										
Zittrisch György	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	—
Zongor József	1886	évdíjas	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
Zsigmondy Gusztáv	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Zsigmondy Vilmos	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	†1888.
Zsilinszky Mihály	1879	évdíjas	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	—

FÜGGELEK.

Az ingó műemlékek.

Ipolyi Arnold, a műszerető főpap, 1881. ápril 30-án a felsőházban a történelmi vagy művészeti beccsel bíró építészeti emlékek fentartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a törvény védelmét az ingó műemlékekre is kiterjesztetni kívánván, a műemlékek körül is elévülhetlen érdemű Trefort Ágoston kilátásba helyezte, hogy az ingó természetű műemlékek megvédése céljából a pénzügyministerrel egyetértőleg külön törvényjavaslatot fog alkalmas időben a törvényhozás elé terjeszteni.

A hozandó új törvény rendelkezéseinek megállapításánál kívánatos levén tudni azon törvényes intézkedéseket, melyek ezen ügy szabályozására vonatkoznak, nem látszik fölöslegesnek azok ismertetése.

Bár az ingó műemlékek ügyének törvényes szabályozásánál első sorban is azon kérdés merül föl, hogy mely tárgyak sorozandók az ingó műemlékek fogalma alá, mégis e kérdést ezúttal mellőznünk kell nemcsak azért, mert az ingó és ingatlan dolgok természetének megállapítására, a tulajdon- és birtokjogra és e jogok korlátozására vonatkozó, valamint egyéb kapcsolatos kérdések, melyek az ingó műemlékek fogalmának meghatározásával a legszorosb összefüggésben vannak, a jelen alkalommal tárgyalás alatt nem állanak, hanem azért is, mert ha az ingó műemlékekre vonatkozólag a külföldi törvényhozások is csak szórványos vagy hiányos intézkedéseket tartalmaznak, hazánkban a törvényhozásnak e célra irányuló intézkedéseit sem a műemlékek, sem még kisebb igényt keltő cím alatt sem találjuk.

Hazánkban csakis a kincs tekintetében léteznek intézkedések az uralkodó legfelsőbb elhatározásain alapuló kormányshéki rendeletekben s mivel a kincs alatt érthető tárgyak közt nagy számmal vannak olyanok, melyek részint történelmi, részint művelődési és művészeti egyik vagy másik szempontból a műemlékek fogalma alá tartoznak, az ingó műemlékek tárgyában

hozandó törvény alkotásánál a kincsekre vonatkozólag még ma is érvényben levő legfelsőbb elhatározások és szabályrendeletek ismerete is szükséges, ha csak a törvény hozatalára befolyással bíró egyik nem jelentéktelen mozzanat mérlegelését mellőzni nem akarjuk.

A kincs fogalma.

Mi azonban a kincs?

Husztly István egri jogtanár¹ a tulajdonjog szerzési módjai közt fel-
említi ugyan a talált kincset, mely, habár tulajdonosa is volt, mégis urat-
lannak tekintetik, mivel arról tudomással senki sem bír, de csak annyit
jegyez meg, hogy a kincsekre vonatkozólag, melyről a mi jogunkban mi
sem foglaltatik, több található a római jogban.

Kelemen Imre² szerint kincs régen elrejtett oly értékes tárgy, mely-
nek sem emlékezete fen nem maradt, sem tulajdonosa ki nem tudható.

Az iránt, hogy kié legyen a felfedezett kincs, törvényeink nem ren-
delkezők, Kelemen szerint e kérdésre azon általános, bár egymástól eltérő
elvek alkalmazhatók, melyek szerint *az uratlan dolog az első elfoglalót illeti;*
*a járulék a főlányat követi;*³ *és a kir. kincs törvényes örököse azoknak, kik*
*maradék nélkül halnak el;*⁴ mivel azon tulajdonos, ki meg nem jelenik,
magvaszakadtnak tekintendő.

Frank Ignác⁵ hírneves munkájában felemlíti, hogy a föld uráé a föld
színe s rendszerint az is, mi alatta, vagy rajta, vagy fölötté találtatik, de
a só és nemesebb ércbányákról, nemkülönben talált kincsről külön tör-
vények vagy rendeletek vannak. Mind Kelemen, mind Frank közlik a
kincsekre vonatkozó szabályokat, melyeket Frank a következőkbe foglal:
A kincs «felét a földesúr, felét a találó nyeri; ha pedig értéke 150 forintot
meghalad, három egyenlő részre osztatik a királyi kincstár és amazok
között. A mi a nemzeti mnzeumban helyet érdemel, annak az utóbbak
csak becsürészét kapják. A ki pedig a kincset rossz szándékkal titkolja,
maga részét egészen elveszti, két harmadát, ha csak tudatlanságból vétett.
Mind a két esetben helyébe a feladó lép. A vizsgálat és közelebb határo-
zás a királyi kincstárt illeti. Régenten a talált kincs a kir. Felséghez tar-
tozott.⁶ Azonban más jószágán kincset keresni a földesúr ellenére nem

¹ Juris prudentia practica 1758. II. k. 6. l.

² Inst. jur. hung. pr. II. kötet, 33. §. 50. lap.

³ H. K. II. 52. cz.

⁴ H. K. I. 10. cz.

⁵ A közigazság törvénye Magyarhonban I. r. 134. §. 216., 218. l.

⁶ Erre vonatkozólag Frank Fejér György Codex Diplomaticus-ában közzétett egyik okmányra hivatkozik. A nagyváradi káptalan által kiállított ezen okmány szerint Pangra-
tius (de Villa Cupa) Aruad-ot és ennek fiait Chichát és Monost 1229-ben Sándor váradi
püspök bíráskodása elé idézte, mint kik a királyt meglopták, mert a talált kincset a
királynak, — mint kötelességük lett volna — be nem jelentették. Az ügy istenitéletileg
a tüzes vas bizonyítékával intéztetvén el, Monos ártatlannak bizonyult. (VII. 2. 212. l.)

szabad, sőt imez kára térítését és ha birói tiltást tétetett volna, hatalmaskodás díját követelhetné.»

Lássuk azonban most már, hogy mit mondanak a kincs tárgyában a legfelsőbb elhatározások és az azokon alapuló kormányrendeletek?

E tárgyban az első legfelsőbb elhatározások, melyekről az országos levéltár irataiból tudunk, 1776. január 23-áról és 27-ről szólnak.

Az első helyen idézett királyi leirat szerint Pozsony városában az Ormosdi-telken talált kincs ügyében a cs. kir. udv. kamara előterjesztésére szabályképen szolgálendő azon határozat hozatott, hogy mivel e kincs értéke a 150 frtot el nem éri, a fiscus részéről semmi lépések se tétessenek, s a kincs a találó és földtulajdonos közt a fiscus befolyása nélkül osztassék szét. Ugyanezen leirat hasonlóképen rendelkezik más két esetben, a győrmegyei Rába-Patonyán talált 40 darab régi pénzre nézve.

Ugyancsak ezen leirat szerint az Ormosdi-telken talált 5 régi pénz a cs. kir. pénzügytemény számára megtartván, a magyar kamara utasított, hogy azok belértékét a kincstárból fizettesse ki.

A második leirat a lublói harminczados szolgálója által gróf Szirmay József házában talált kincstre vonatkozó ügyben adatott ki. Ezen kir. leirat a kir. ügyek igazgatója és a cs. kir. udvari kamara által kifejtett okok alapján a lublói uriszek azon határozatát, mely szerint a kincs egy harmada a fiscusnak, egy harmada a földesurnak és utolsó harmada, mely különben a találókat illetné, ezen különös esetben a fiscusnak a találó büntetéseiül ítéltetett, végrehajtandónak s jövőre is a kincsleletek eseteit ehhez képest tárgyalandóknak rendelte. Figyelemmel mégis azon körülményre, hogy a találó Szoltisz Zsófia s társa Vengrinovics Zsuzsanna, kik kézi munkájukkal keresik kenyerüket, 14 héten át voltak becsukva s a kincs eltitkolásaért már súlyosan bűnhődtek, a királyi leirat megengedte, hogy a nevezett találónak, tekintettel szegénységére, a kincs harmada különös kegyelemből kiadassék.

A leirat egyuttal felhívta a magyar kamarát, hogy a szóban levő kir. elhatározást a kir. ügyek igazgatójával és általa az alája rendelt ügyészekkel követendő utasításul közölje.

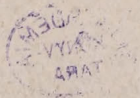
Az 1792. sept. 26-án 13940. szám alatt kelt udv. kancelláriai rendeletben * közzétett legfelsőbb elhatározás a felosztásra vonatkozó említett intézkedést megerősíti, s kimondja, hogy a feladónak, ki feljelenti, hogy a találó a lelt kincset elrejtette, azon részből, mely az érvényben levő szabály szerint a találót illeti, két harmad, és azon részből, mely a kincstárt illeti, egy harmad jusson.

Ezen legfelsőbb elhatározás az országban leendő kihirdetés végett azon hozzáadással küldetett le a helytartó-tanácsnak, hogy mivel a létezett

Királyi leiratok a kincseknek — ha értéke 150 frton felül van — a kincstár, a találó és a földtulajdonos közt egyenlő részben megosztása iránt.

A kancellária a kincsek hármias felosztására vonatkozó legfelsőbb intézkedést ország-szerte kihirdettetni rendeli.

* 28455/h. t. t.

császári udvari kamara által közlöttekéből kiderül, hogy Hrabovszky krassó-megyei szolgabíró Alui Luppu Bantasdielle-től az általa talált kincs bizonyos részét a földesúr és királyi kincstár kárára titkon, a tilalom ellenére megvette s a leletet csak a történt feladás után jelentette fel, a nevezett szolgabírónak, ezen ténye miatt, a megye útján a rosszalás fejeztessék ki,

A helytartó-tanács felír a kihirdetés ellen, mert a fiscus a kincsből illető részről az ország törvényei mit sem tudnak.

A helytartótanács 1792. december 14-én tartott üléséből 28455. szám alatt a rosszalást Hrabovszkynak ő Felsége nevében kijelentendőnek rendelte ugyan, de felírta a kihirdetés ellen előadván, hogy Magyarországon a királyi fiscus jogai tételes törvényekben vannak körülírva, és nincs törvény, mely a fiscust a rejtett és felfedezett kincsből illető részről szólana. Nem egyszer történt, hogy a földes urak a találonak egy részt hagyván, a többi a lappangó kir. jog adományozása czímén visszatartották, de — bár a kérdés már többször szellőztetve volt — az említett eljárást követők ellen semmi eldölt pör nyomai nincsenek; kereset alapjául alkalmas törvénycikk hiányában ugyanis a királyi ügyek igazgatója nem látta czélszerűnek az ügyet birói elhatározás alá bocsátani, míg eziránt határozat törvény útján nem hozatik.

Az ügyek ily állapotában, tekintve, hogy azon régibb szabályrendelet törvényes szokással soha meg nem erősítettett, a kihirdetést felfüggesztetni javasolta addig, míg a királyi ügyigazgató meg nem kérdeztetik, valjon azon esetre, ha a kincstárt illető harmad megtagadtatik, a keresetet a megtagadók ellen sikerrel-e és ha igen, mely kereseti törvénycikk alapján véli megindíthatónak, mert a helytartótanács nem akarna oly mandatumokkal, melyek áthágóit megzabolázni a maga útján nem lehet, a Felség királyi tekintélyén csorbát ejteni.

A kihirdetés felfüggesztetik.

A helytartótanács ezen felterjesztésére 1795. január 22-én 517. szám alatt azon választ nyerte, hogy az említett kegyelmes királyi határozat kihirdetése egyelőre mellőzendőnek találtatott.*

Eddig, a mennyire a rendeletekből kitetszik, azoknak czélja nem volt egyéb, mint hogy a fiscus számára a talált kincs egy harmada biztosítsék. A később közzétett rendeletek azonban már azon gondoskodásról tesznek tanuságot, hogy akár tartoznak a talált tárgyak a kincs fogalma alá, akár nem; és értékük akár a 150 frton felül, akár ezen alul van, a leletek megszerzése a császári gyűjtemények gyarapítása céljából biztosítsák.

A fiskális érdek mellett tehát most már előtérbe lép a művészeti, a tudományos szempont, sőt a fiskális szempont nemcsak háttérbe szorúl, hanem a 150 frt értéket nem képviselő, vagy pénzértékkel nem is bíró tárgyaknál a kincstár érdeke teljesen elenyészik és ezekre a kormányhatóság igénye csakis tudományos szempontból tartatik fenn.

* 2494/1795. htt.

Erre vonatkozik az udvari kancelláriának 1798. évi márczius hó 2-án 1725. szám alatt kelt rendelete, melyben a helytartó-tanácsot felhívja, hogy mivel ő Felségének pénzügyüteményében nemcsak régi arany és ezüst pénzek és érmekek, hanem régi rézpénzek és érmekek is használtathatnak, ily pénzek s érmekek birlalóit körlevélileg serkentse, hogy azokat megfelelő kártalanítás mellett a jelzett célra átengedjék, utasítván a só-, a harminczad s kamarai uradalmi pénztárakat, hogy azok átvételéről s a kártalanítás iránt való biztosításról az illetőknek nyugtát adjanak s egyúttal elrendelte kihirdetni, hogy azon büntetés, mely a talált kincs elrejtőire előírva van, hasonló pénzek eltitkolóira is alkalmazandó.

A kancellária — tekintet nélkül az értékre — elrendeli a pénzek és érmekek a cs. kir. gyűjtemény számára büntetés terhe alatt beszedését s e rendelet kihirdetését.

A kihirdetést a helytartótanács eszközölte is április 3-án tartott üléséből 7700. szám alatt, de a körrendelet végére nem tette, hogy azon büntetés, mely a talált kincs eltitkolóira előírva van, hasonló pénzek elrejtőire is alkalmazandó, hanem csak azt, hogy ezen intézkedés a jövőben találandó pénzekre is vonatkozik. Egyúttal bejelentette ő Felségének, hogy a mondott büntetésre vonatkozó résznek kihirdetését, tekintve, hogy a kincs elrejtői ellen büntetés sem a törvények, sem szokás értelmében fenn nem áll, 1792. december 14-én 28,455. szám alatt ezen ügyben tett (fentebb már idézett) előterjesztésére 1795. évi január 22-én 517. szám alatt nyert legfelsőbb elhatározás alapján is kihagyta.

A helytartótanács a hirdetést a büntetési záradék nélkül eszközölte.

Itt különösen meg kell emlékeznünk a nagy-szent-miklósi leletről, mely hosszas tárgyalásokra adott alkalmat és a figyelmet nemcsak a valóságban kincset tevő talált tárgyak értéke által keltette fel, hanem a műtörténészek búvárlatainak még ma is érdekes tárgyal szolgálat.

A nagy-szent-miklósi lelet.

Ezen lelet hivatalos tárgyalása *Nitta Naum Demeter* Bécsben lakó görög kereskedőnek 1799 aug. 25-én Pesten, a város bírja előtt írásban tett vallomása alapján indított meg. E vallomásban Nitta előadja, hogy a pesti Medard-vásár után szokott kereskedését az ország terményeivel folytatván, június 21-én Nagy-Szent-Miklósra érkezett, hol két napot töltvén, a gyapjúmosásnál általa alkalmazott Jankovics István nevű elszegényedett aranyműves keresztt alakú arany tárgyat mutatott neki s annak megvehetésére tőle 8 frtot, majd ismét hasonló célra 20 frtot kért, a mely összegeket Nitta az aranyművesnek munkabére fejében előlegezte is.

Nitta a vidékről, hova gyapjúvásárlás céljából távozott, három nap múlva visszatérvén, a nevezett aranyműves őt magához hívta és négy arany tárgyat 300 frtért megvásárlásra ajánlott neki olykép, hogy a nyereményből egyelőre 150 frtot, ha pedig a nyeremény több lenne, többet fizessen neki. Nitta beleegyezett a vételbe és a 150 frtot kifizette.

Jankovics azonban bevallotta, hogy az eladott négy és még ezen felül több tárgy nem az ő, hanem azon Ikonja nevű asszony tulajdona, ki Nitta kezét néhány évvel ezelőtt meggyógyította. Nitta erre az asszonynyal két hét multán összejött és tőle titoktartás alatt megtudta, hogy az arany tár-

gyakat a földben egy tal építésénél találta és két kereskedőnek Dimitrievics Mark és Pandovics Trandaphilnek, kik a kincs találásának szemtanúi voltak, titoktartásukért és a tárgyak eladásának közvetítéseért egy harmadot ígért és ezt, valamint értékesítés végett a másik két harmadot nekik át is adta.

Az asszony azonban tekintettel arra, hogy Nitta vele már sok jót tett, a két harmadot grammonkint két, és latonkint 10 forinttal számítva, 2822 frt 20 krért Nittának adta el, ki a vételárból készpénzben 1020 frtot fizetett, váltóban pedig 1800 frtot, és 10 oka gyapjában 2 frt 20 krt adott.

Bécsbe visszatérőben Nitta Pestre érkezett, hol őt Vágner, Nákó Kristóf görög kereskedőnek, a n.-szent-miklósi birtok tulajdonosának megbízottja, Fani György n.-szent-miklósi kereskedő kíséretében felkereste s felhívta, hogy a vett arany tárgyakat szolgáltatassa át. Ezt nem tette ugyan, de a tárgyak lepecsételtettek, ama négy darabot kivéve, melyeket Nitta az említett aranyművestől vett meg, s melyeket Nitta üzlettársa zárt el.

Az ügy ekként nyilvánosságra jutván, Nitta jónak látta Boráros János, Pestváros bírájához menni s a leletet feljelentvén, a nála lévő tárgyakat átadni.

Dimitrievics és Pandovics a nekik átengedett egyharmadot szintén Pestre hozták, de a tárgyak tőlük is átvétettk s Nákó megbízottjának pecsétje alatt, a Szent-Miklósról ez ügyben felhívott kereskedőnek, Fani Györgynek adattak át.

Az ajándékban kapott egy harmadon kívül a nevezett két kereskedő a találó asszonytól még 300 frtért vásárolt tárgyakat, melyek lepecsételve hasonlóképen átadattak.

Ezek előadása után Nitta azt kérte vallomásában, hogy ha a tárgyak nála meg nem hagyathatnak, az általa készpénzben kiadott 1472 frt 20 kr. neki a kamatokkal együtt megfizetessék, mivel őt ezen ügy kereskedésének üzésében akadályozta. Kérte továbbá, hogy neki, mint feljelentőnek az egy harmad kiadassék.

A városbíró, ki először a nádornak, majd a nádor utasítására a kir. ügyek igazgatójának szóval tett jelentést, 1799 aug. 25-ikéről szóló jelentésével mutatta be Nitta vallomását a kir. ügyek igazgatójának, Majláth Györgynek.

A városbíró által 1799. évi augusztus 28-án a kincs átvételére kiküldött al-ügyigazgató Németh jelenlétében felvett leltár* szerint az átadott,

* Anno 1799. den 28-ten August ist in der königl. Frey-Stadt Pest nachstehende Inventur verfasst worden :

	Pfund	Loth	Quintl
1 Ein goldener Pocal --- --- --- --- --- --- --- --- --- ---	—	4	1
2 Eine runde Schalen --- --- --- --- --- --- --- --- --- ---	—	12 ¹ / ₄	—
3 " " " --- --- --- --- --- --- --- --- --- ---	—	10	1
4 " längliche " --- --- --- --- --- --- --- --- --- ---	—	19	1
5 " runde " --- --- --- --- --- --- --- --- --- ---	—	16	1

és 17 font $2\frac{3}{4}$ latot nyomó tárgyak száma 24 volt. Ezekből 14 darabot Nitta, 10 darabot pedig Fani György szolgáltatott át, kit Nitta vallomása alapján a városbíró a nála lévő tárgyak átadására felhívott. E tárgyakból öt Dimitrievics és Pandovics harmadrészét képezte, öt pedig oly tárgy volt, melyeket állítólag ugyanők 320 frton vásároltak.

A kincset a kir. ügyek igazgatója a kamara alelnökének, br. Orczynak szolgáltatta át és aug. 29-én 1513. sz. a. mutatta be jelentését a m. udv.

	Pfund	Loth	Quintl
6 Ein grösserer Plutzer	3	$26\frac{1}{2}$	—
7 « kleinerer «	1	2	—
8 « breiter «	1	$7\frac{1}{4}$	—
9 « Muschel	—	$27\frac{1}{2}$	—
10 « runde Schalen mit Grief	—	$5\frac{3}{4}$	—
11 « « Zucker-Büchse	—	$12\frac{1}{2}$	—
12 « Pocal	—	4	—
13 Eine Art wie eine Trüchter	—	$6\frac{1}{2}$	—
14 Geschmolzenes Gold	—	$2\frac{1}{2}$	—

Obige Zehenvier Stücke und zwar erstere 4 Stücke sind ohnpetschiert, die übrigen Zehen Stücke aber unter den Sigill durch Herrn Nitta als Angäber den Herrn Stadtrichter Johann von Boráros übergeben worden.

15 Eine Zuckerbüchse mit einen Ochsenkopf	—	16	—
16 « « runde	—	12	—
17 « kleiner Plutzer	1	$3\frac{1}{2}$	—
18 « « «	1	4	—
19 « « «	1	12	1

Drei Stück zerbrochene Handhaben, welche von Kupfer und mit Gold überzogen zu sein scheinen. Diese 5 Stücke von Nr. 15 bis 19 sind ebenfalls den Herrn Stadtrichter von Boráros durch den Herrn Georg Fani als von Nákóischen Väter gewesten Commissionair übergeben worden.

20 Eine Zuckerbüchse mit einen Ochsenkopf	—	16	—
21 « mittlerer Plutzer sammt Grief und Kupfer	1	$2\frac{1}{2}$	—
22 « runde Schalen	—	$17\frac{1}{2}$	—
23 « « « mit einen Grief	—	$5\frac{3}{4}$	—
24 « « Salz-Fassl sammt den abgetrognen Untertheil	—	12	—

Diese 5 Stück sind ebenfalls durch Georg Fani den Herrn Stadtrichter von Boráros übergeben, und der Aussage nach um 320 fl. durch den Marco Demeter und Drandafill erkaufet worden, welche auch die vorhergehende 5 Stück, das ist: von Nr. 15 bis Nr. 19 von der Finderin als das Drittl empfangen haben.

Summa --- 17 $2\frac{3}{4}$ —

Gegenwärtige Inventur ist in Gegenwart des Tittl. Herrn Vice-Director von Németh wie auch im Beysein des Herrn Marcus Vagner als Nákóischer Commissionair und Übergeber deren Goldstücke Herrn Naum-Nitta und Georg Fany verfertigt worden. Pesth, den 28-ten August 1799. Joh. v. Boráros m. p., Stadtrichter der königl. Frey Stadt Pesth. Mathäus Jagschitz m. p., der königl. Frey-Stadt Pesth. Actuar.

kamarának. «Ez valóban igazi kincs, még a góth időkből — így ír Majláth — mint ez a feliratokból, melyek itt-ott láthatók, kitűnik, talán Oláhország valamely fejedelme által elrejtve, s most fellelve, mely a kegyelmes kir. elhatározások szerint szabályszerűleg három részre lenne osztandó a találó-, a fiscus- és a föld tulajdonosa közt, s mivel a találó a dolgot be nem jelentette, az ő része szintén a fiscusnak jár.»

Kérdés, vajon azon kereskedőknek, kik a kincset a találótól megvették, az általuk kifizetett összeg a tömegből megtérítendő-e, vagy pedig a találóhoz utasítandók visszeresetőkkel? Az ügyigazgató szerint szigoruan véve a dolgot, a vevők a visszeresetre lennének utalhatók, de mivel az első jóakaró kérdésre mindent bevallottak és átadtak, őket a tömeg értékéből kielégítendőeknek tartja

A kifizetett vételért azonban a találótól a fiscus nevében visszakövetelendőnek és a vizsgálatot elrendelendőnek tartja arra nézve, vajjon a találó a vevőknek, jelesen Jankovics István aranyművesnek mindent eladott-e és nincs-e még valami elrejtve? mire nézve az ügyigazgató Csapó János kincstári ügyész a vizsgálattal meg is bízta.

Nittától, ki a leletet illetőleg elvégre feladónak nem tekinthető, az általa kért harmad az ügyigazgató szerint megtagadandó lenne.

A kamara ugyanaz évi szeptember 11-én 14,457. szám alatt tette meg felterjesztését az ügyigazgató jelentésétől annyiban eltérőleg, hogy a kincs vevőit, kik azt sokáig titokban tartották, sőt kedvezőbb eladási végett a pesti vásárra hozták, semmi kárpótlásban sem javasolja a kincs értékéből részesíttetni, hanem őket követelésükkal az eladóhoz véli utasítandóknak.

A kamara egyúttal ugyanazon napon intézkedett, hogy a kincset a főfizető hivatal a felterjesztéssel egyidejűleg ládába zárva, gyorskocsival a bécsi főfizetőhivatalnak küldje el.

Nákó Kristóf a kamarához szeptember 30-án beérkezett beadványában tett jelentést a leletről s kérte, hogy neki, mint a föld tulajdonosának és följelentőnek az őt megillető rész kiadassék. Beadványához bizonyítékkul csatolta gazdatisztjének, Barcellini Jakabnak aug. 20-ikán kelt levelét, ki sürgette, hogy a kincset Nitta Naum, Dimitrievics és Pandovics szolgáltatassék vissza, továbbá Német József uradalmi ellenőrének a királyi ügyek igazgatójához szept. 16-án intézett feljelentését, melyből az is kitűnik, hogy a kincset Neza Vuin nevű jobbbágy találta július 3-án.

A kamara felterjesztésére okt. 1-én kiadott királyi elhatározás kijelenti, hogy mivel mind a találó, Neza Vuin, mind a vevő, Nitta görög kereskedő a kincset eltitkolták és ez által a földesúr és a királyi fiskus jogain sérelmet ejteni szándékoztak, kétségtelen, hogy sem a találónak, sem az állítólagos feladónak: Nitta görögnek a szabályszerű rész nem jár, következésképp a különben a találót illető rész is a fiskust illeti és jöllehet a kamara alapos véleménye szerint azon kereskedők, kik a találótól a kincset

megvették, a kifizetett pénzre nézve a találóhoz lennének utasítandók: mégis figyelembe véve, hogy jóakarukat az első barátságos kérdésre mindennek hű bevallása és átadása által igazolták, a királyi elhatározás elrendelte, hogy biztosításuk és kárpótlásukra a találó s egyszersmind eladó vagyona, míg a vevők kárpótlást nyerhetnek, zár alá vétessék és ez irányban a szükséges intézkedések az ügyigazgató által megtétesse.

A kincs, melyet a bécsi főpénzverőhivatal 10,086 frt 25 kr-ra becsült, a csász. kir. régiségtárnak átadtván, a csász. kir. udvari kamara decz. 3-án 1379: szám alatt kelt elnöki levéllel felhívta a magyar kamarát, hogy a budai kamarai pénztárt egyrészről a szóban levő kincsnek a magyar kincstár számára bevételbe, másrészről a cs. kir. régiségtár számára kiadásba tételére utasítsa s a Nákót illető egyharmadra nézve a fennálló legfelsőbb szabályok értelmében járjon el.

A kamara 1799. decz. 18-án 19711 szám alatt kérdést tevén, vajjon a szóban levő egyharmad Nákónak készpénzben vagy kötelezvényben adassék-e ki, az ügyigazgató decz. 29-én és jan. 21-én kelt jelentéseiben válaszolt, melyekből egyszersmind kitűnik, hogy a megbízott kincstári ügyész, Csapó János vizsgálata mily eredményre vezetett.

Csapó kihallgatta Neza Vuint és nejét Ikoniát 1799. sept. 10-én. Az első azt vallotta, hogy julius első hetében Neza Vuin «a szőlős kert mellett a fiaival árkot csinált, és a mint az ásóval az árok oldalát szélesíteni akarván, taszigálta, kiesett egy jó nagy csésze, annak utána tovább próbálgatván, egymásután találtak 17 darabot különbb-különbbféléket, de micsodák voltak, ő maga sem tudja; volt a többek közt oly forma is, mint az élő szarvas, melynek vastagsága olyan volt, mint az ő kezészára, hossza valami egy araszt, és a lába alatt, melyen állott, valami tányér forma.

A felesége pedig azt vallja, hogy ... volt 4 kandli, 3 findzsa, sőtartó forma kettő, két szarvas és egy ökör forma, de nagyobb a szarvasoknál, valami oly görbe formájú is volt, mint a póstasíp; négy darabról nem emlékezik micsoda féle eszközök voltak, hanem amint megmértették, 9 fontnak találtattak, azok a darabok pedig, a melyek beadattak Fervalter (Barcellini) urnak, az ökörnek szarvaiból voltak összeolvasztva.»

A tanukat Duka Constantin szolgabíró hallgatta ki augusztus 30-án, ki a leletről már korábban, aug. 22-én tett jelentést a kincstári ügyésznek. Pandovics és Dimitrievics kereskedők a kincset 24 darabból állónak mondták, melyekből 16-ot Nitta Naum vett meg, 8-at pedig ők Neza feleségétől Ikoniától, ajándékba kaptak.

Kihallgatta Duka az asszonyt is, ki ekkor azt vallotta, hogy a kincs, melyet férjével és fiával ástott ki, 24 darabból állt. Szept. 17-én kihallgatta Jankovich István aranyművest, ki azt vallja, hogy csak 4 darabot vett 8 forinton. Az nem áll, hogy 20 frton is. A négy darabot átvette Barcellini, Nákó uradalmi tisztje. Ezeken kívül Barcellini Neza Ikoniától még

4 drbot vett át, melyek 6 latot nyomhattak. Vallja továbbá, hogy neki Naum 150 frtot nem aranyért, hanem gyapjúvásárlásra adott.

Csapó Jánosnak sept. 27. kelt jelentése szerint több nem találtatott, de hangsúlyozza, hogy az érdekletteket már annyira zavartaknak, vagy tettetőknek találta, hogy sem a lelt darabok mennyiségét, minőségét és számát, sem a kapott pénz összegét megmondani nem tudták, vagy nem akarták; azt azonban bevallották, hogy a bécsi kereskedő jövetele előtt Dimitrievics és Pandor, a találó Neza fiával az arany tárgyakat Péterváradra eladás végett bevitték, de sikertelenül. Jelenti továbbá, hogy a találók körülbelül 4 arany tárgyat és néhány réz nyéldarabot (manubria) megtartottak, de ezeket az uradalmi hivatal vette át, mely hivatal a találás helyén ásatott ugyan, de eredménytelenül. Az arany tárgyak $4\frac{1}{2}$ latot nyomtak, a réz-nyelek művészi kivitelűek voltak.

Az ügyigazgató a $4\frac{1}{2}$ latot Nákónak beszámíttatni, Naum Nittát, továbbá Barczellini Jakab uradalmi számtartót és Németh József uradalmi ellenőrt, kik utólagosan tettek jelentést a leletről, a feladót illető harmadrész kiadására vonatkozó kérelmükkel elutasíttatni javasolta.

Arra nézve, hogy Nákó egyharmada készpénzben, vagy kamarai kötelezvényekben adassék-e ki, az ügyigazgató oda nyilatkozott, hogy ez meg nem állapítható, mert törvényeinkben a földalatti kincsekről semmi szó nincs. A kielégítés szerinte részben ő felsége tetszésétől, részben attól függ, hogy a kincstárba mi hasznosabb, vajjon készpénzben, vagy pedig kötelezvényben, (mint véli) kamatozóban adassék-e ki az egyharmad. Ha az utóbbi választatnék, nem hiszi, hogy Nákó oly barátságtalan (inofficiosum) lenne, hogy azt el ne fogadná.

A kamara 1800. évi január 8-án 484. szám alatt a n.-sz.-mikliói uradalmi hivatalnál lévő tárgyak felküldését elrendelvén és azok az ügyigazgató útján át is szolgáltatattván, a kamarai fizető hivatalnak 1801. június 22-én átadattak, és értéküknek 67 frt 55 krban megállapítása után beolvasztattak.

A kincsből a föld tulajdonosát illető harmad vajmi hosszú idő után jutott kifizetésre, mint erről az 1813. évi február 11-én 3239. szám alatt kelt kir. leirat tanuskodik, melyben Nákó Sándor folyamodványára, ki a kincs harmadának pengő pénzben leendő kifizetését kérte, a m. udv. kamara utasíttatik, hogy a kincsnek harmada a találás idején létezett pénzérték szerint fizetessék ki.

Legfelsőbb elhatározás a feladó részének megállapítása s a leletnek természetben felosztása iránt.

A mint a kincseknél és leleteknél nem a fiskális, hanem a tudományos és művészeti szempont vált határozóvá, eldöntést nyert azon kérdés is, hogy a művészeti szempontból érdekes tárgyakból a találót, földtulajdonost vagy feladót illető rész természetben adassék-e ki vagy pedig az illetők része a belértéknek megfelelő arány szerint készpénzben váltassék-e meg.

A cs. kir. udvari kamara 1812. évi szeptember 24-én ő Felségéhez tett és a m. kir. udvari kancelláriával 1813. jun. 18-án 15,501/1389. sz. alatt közlött előterjesztésében* előadja, hogy a magyar udv. kamarának a kassai kamarai igazgatóság jelentése nyomán 1812. június 24-én 11,935. szám alatt kelt felterjesztése szerint a zsebesi terrenumon 17. századi 105 darab arany találatot, melyekből a vizsgálatnál közbenjárt szolgabíró Lánczy 35 darabot a «feladó zsidó»-nak járó egy harmad fejében visszatartott, 70 darabot pedig a kamarai igazgatásnak és ennek útján a sóhivatali pénztárnak átadott. A kassai kamarai igazgatóság az ügyet feljelentvén, utasítást kért, hogy e kincsből a találokat, továbbá a feladót megilleti-e a megfelelő rész s vajjon e rész nekik természetben adathatik-e ki? Együttal azt is kérte, hogy Kramer tollnoknak, ki a vizsgálatához kiküldetett, fáradsága és utánjárásáért, melylyel ezen kincsnek nyomára jutott, buzgalma jutalmául legalább egy arany természetben engedélyeztessék.

A magyar kamara megjegyzi, hogy a találó személyétől a feladóé megkülönböztetendő és hogy a fennforgó esetben tulajdonkép négy fél van, mint részes jelen: a kincstár, a földesúr, kinek birtokán a kincs találatot, a találok és a feladó.

E tárgyban — mondja a kamara — különböző időben, különböző eljárás követtetett: Így Soltész Zsófia, ki a gróf Szirmay házában talált kincset eltitkolta, a maga részét az 1776. évi január 27-én kelt legfelsőbb elhatározás értelmében elvesztette. E résznek tehát a feladónak kellene jutni a magyar kamara nézete szerint. Ettől eltérőleg intézkedett azonban az 1792. évi november 8-án kelt legfelsőbb elhatározás, mely az Aluilupu Bantashilla György által a banáti Ternován talált s eltitkolt kincs tekintetében jövőre is követendő eljárásul azt rendelte, hogy a feladó a találó részéből két harmadot, a kincstáréból egy harmadot és a találó az ő harmadrészéből csak egy harmadot kapjon, minek megfelelőleg a földesúr három, a feladó három, a fiscus két és a találó egy kilenczedet kapott.

Ezen eljárás a székesfehérvári kertekben talált kincsnél is az 1798. évi márczius 27-én kelt legfelsőbb elhatározással megerősítettet ugyan, de a bánsági nagy-szt-miklósi leletnél, a 17 font aranyat tevő Nákó-féle jelentékeny kincsnél az 1799. évi október 1-én kelt legfelsőbb elhatározás már másképp intézkedett s a kincset eltitkoló találó a kincsnek öt illető részéből teljesen kizárattott.

Weinhals József kőműveslegény által 1808-ban Alsó-Ausztria Fognitz községében, atyja házában talált és Magyarországon eladott, de itt ismét egybeállított kincs az 1808. október 1-én a kamarával közlött elhatározás és felosztási jegyzék szerint akként osztatott el, hogy úgy a fiscus és a tulajdonos, mint a találó is, habár a kincset eltitkolta — egy-egy harmadot

* 8353/1813. udv. kanc.

kapott s a feladónak csak «27 frtnyi csekély jutalom akkori bankó czédulában a találó részéből adatott ki.»

Az elhatározások ily különfélesége mellett a m. kir. kamara az ügyet azon nézete nyilvánításával terjesztette legfelsőbb elhatározás alá, hogy a fiscus és a földesúr része mindenesetre teljesen levonás nélkül maradjon, valamint a találó is azon esetben, ha a kincset azonnal bejelentette, ha azonban ezt készakarva és ravaszul eltitkolni iparkodott, akkor az ő harmada teljesen a feladónak jusson. Ha mindazáltal a leletet csak tudatlanságból s ismerethiány vagy egyéb akadályok miatt nem jelentette be, akkor saját részéből egy harmadot kapjon, a másik két harmad pedig a feladót illesse a nélkül, hogy a feladó a kincstár részéből valamit kapna.

Eddig az volt ugyan a szokás, hogy az illetők részei bankóczédulánévértékben adtak ki, de a Weinhals-féle kincs már természetben osztatott meg, és csakis a csász. kir. pénzgyűjtemény részére megtartott hét arany váltatott meg az akkori árfolyam szerint bankóczédulában és ezen megváltási összeg is a kincs tömegéhez (massa) csatoltatott.

Ennélfogva a magyar kamara a legfelsőbb elhatározás alá bocsátja azon kérdést, valjon az illető felek részei papírpénzben az egyszerű érték, vagy árfolyam szerint, vagy természetben azon tárgyakban, melyekből a kincs áll, adassanak-e ki, mely utolsó mód a magyar kamara nézete szerint az igazságnak legjobban megfelel s azon okból is eltagadandó lenne, mert a találók ekként inkább indíttatnának a kincseket feljelenteni s beszolgáltatni.

A kincs legnagyobb részének behajtása mindenesetre Kramer tollnok buzgalmának s ügyes eljárásának tulajdonítható ugyan, azonban részére a talált aranyokból egy darabnak engedélyezése mégis a legfelsőbb kegyelemtől függ.

A cs. kir. udvari kamara teljesen osztozik a m. kir. kamara véleményében a három harmados felosztásra nézve s hozzájárul, hogy ha a találó gonosz akarattal titkolja el a kincset, akkor az ő harmada a feladóé legyen, ha pedig tudatlanságból mulasztja el a bejelentést, ekkor a találó az őt illető egy harmadból csak egy harmadot tarthasson meg, két harmad pedig a feladóé legyen, vagyis a kincstárt és a földesurat egy-egy harmad, tehát $3-3$ kilenczed, ellenben a találót csak egy kilenczed, a feladót pedig két kilenczed illesse.

Azon kérdésre nézve valjon a kincsből az illető rész a feleknek folyó pénzben vagy természetben adassék-e ki; a cs. kir. kamara elfogadja a magyar kamara véleményét s kijelenti, hogy ha a kincs könnyen felosztható és nem feloszthatlan, ritka, és így talán a cs. kir. éremgyűjtemény számára fentartandó edényekből vagy műtárgyakból állana, természetben adandók ki az illető feleknek, ellenben a fel nem osztható edények, valamint az éremgyűjtemény részére netán visszatartandó ritka darabok a szerint mint azok arany vagy ezüsből vannak, teljes értékben, árfolyam szerint térítendő meg a feleknek.

A természetben felosztás mellett azon tekintet is szól, hogy ha a talált darabok különös értékkel a cs. k. pénzügyüteményre nem is bírnak, magán-gyütemények számára még mindig kerestethetnek, minél fogva beltartal-muknál magasabb árban értékesíthetők.

Ehhez képest a császári kir. udv. kamara akként tette meg a javas-latot, hogy 35 darab arany a kincstárt, 35 darab a földesurat illesse, a 3-ik harmadból egy harmad a találó tudatlan pásztoroknak, kik a kincs tudva eltitkolásával vádolhatóknak nem látszanak, és a találók harmadából 2 harmad vagyis az összesnek 2 kilenczede «a feladó zsidónak» adassék.

A mi Kramer kérelmét illeti a cs. kir. udv. kamara szerint «ő kérel-mével azon körülménynél fogva, hogy ezen ügy vizsgálására hivatalból küldetett ki és kétségkívül az őt megillető útiköltségeket s napidíjakat meg-kapta, elutasítandó lenne.»

Boldog korszak, midőn az igazgatás oly egyszerű volt, hogy ennek teendői időt engedtek a cs. kir. udvari kamarának arra, hogy ő Felségéhez az alkalmatlankodásra vonatkozó lelkiismereti furdalás érzete nélkül leg-alázatosb előterjesztést tehessen azon czélból, hogy egy tollnoknak egy darab arany jutalom . . . ne adassék.

A magyar kamarát a bécsi cs. kir. kamara egyidejűleg felhívta, hogy a kassai sóhivatalnál letéteményezett 70 darabot küldje mielőbb fel, hogy azok még a szétosztás előtt közöltessenek a cs. kir. pénzügyüteménnyel, valjon nem kíván-e némely darabokat megtartani.

Az ezen udvari kamarai előterjesztésre Bécsben 1812. november 1-én a következő legfelsőbb elhatározás adatott ki:

«Hasonló esetekben jövőre követendő eljárási módra nézve jóváhagyom az udvari kamara javaslatát s a tett intézkedést tudomásul veszem, azon-kívül a magyar kamarának meghagyandó, hogy mivel a felfedezett és be-jelentett kincsnek átvétele s felosztása a kamarai hatáskörbe tartozik, a jelen esetben a feladónak az illető megyei hivatalnoknál visszahagyott része szintén átveendő lett volna, minek megfelelőleg kell tehát jövő ese-tekben eljárni.»

Ezen legfelsőbb elhatározást a magyar kamara 1812. december 9-én 24,172. szám alatt közölte a helytartótanáccsal.*

A kiadott legfelsőbb elhatározások és szabályrendeletek fogánatosítása azonban vajmi hiányos volt. Erről tanuskodik a cs. kir. udvari kamarának már 1813. június 18-án 15,501/1389. szám alatt a magyar kancelláriához intézett átirata, melylyel a m. kir. kamarának ez ügyre vonatkozó jelen-tését átteszi. E jelentés szerint a Szombathelytől nem messze fekvő Mesz-lényben talált s régi ezüstpénzekből álló kincsnél a fennálló szabályzat a tárgyalásnál s a felosztásnál teljesen tekinteten kívül hagyatott.

* 32,272/1812. htt.

Nem maradt ugyan egyéb hátra, mint a dolgot a magyar kamara jelentésében előadott körülményeknél fogva tudomásul venni, de jövőben a szabályellenes eljárásoknak és hasonló tévedéseknek megakadályozása végett a cs. kir. kamara szükségesnek látta 1812. szept. 24-én kelt előterjesztését az arra vonatkozó legfelsőbb elhatározással 1813. június 18-án azon felhívás mellett tenni át, hogy az minden politikai hatósággal közöltessék s ezek utasíttassanak a kincseknek a kamarai hatóságok részére, melyekhez a kincseknek felosztása tartozik, átadására, mi annál szükségesebb, mivel nemcsak a bécsi cs. kir. éremtár, hanem most már a pesti kir. egyetem és a magyar nemzeti muzeum is joggal birnak, hogy ily kincsekből a használatukra alkalmasaknak találtakat a teljes értéknek ércpénzben megtérítése mellett kiválasszák, miáltal ily műkincsek a régészettudomány előmozdításának s általában az ország művelődésének és a közhasználatnak megtartatnak.

A helytartó-
tanács körren-
delete a kincs
felosztása, a
feladó része
s a kincseknek
természetben
kiszolgáltatása
iránt.

A legfelsőbb elhatározás a kancellária által 1813. évi július 17-ikén 8353. sz. a. a helytartótanácsnak leküldetvén, a helytartótanács a kihirdetést 1813. aug. 3-ról 18,788. sz. a. eszközölte.

A törvényhatóságokhoz intézett ezen körrendelet rövid tartalma a következő:

Minden jövő esetben, midőn valahol földben elrejtett kincs találtatik, ő Felsége elhatározása értelmében szabályúl szolgál, hogy a talált kincs egy harmada a fiscust, egy harmada a föld tulajdonosát, és egy harmada a találót, ha a bejelentést kellő időben tette meg, illeti; de ha a találó előzetes elhatározással és rossz szándékkal a kincset eltitkolja, az ő része teljesen a feladónak adassék; azon esetben mindazáltal, midőn a találó alsó rendű ember, ki a legfelsőbb rendeletek ismeretének hiánya vagy egyéb neki fel nem róható akadályok miatt nem jelentette be a kincset, akkor a találó részére a kincsből különben őt illető harmadrésznek csak egy harmada, míg a feljelentő javára két harmada esik.

Ha a kincs könnyen felosztható s nem elválaszthatlan, ritkább és a cs. kir. pénzgyűjtemény számára nagyobb értékkel bíró és megtartandó edényekből (vagy különös műtárgyakból) áll, az illetők része természetben szolgáltatassék ki, ellenkező esetben azonban a fel nem osztható edények, mint netán a cs. kir. pénzgyűjtemény számára visszatartandó s megőrzendő ritkább darabok, milyenek ezüstben vagy aranyban szoktak lenni, teljes értékben, az érvényben levő árfolyam szerint téríttessenek meg.

Mivel pedig a kincs átvétele és szétoztása a kamarai hatóságokat illeti, jövőre minden ily kincsek azoknak adandók át.

A cs. kir. kamara már 1814 november 24-én 29161/2740. szám alatt újólág megkereste ő Felségéhez tett s legfelsőbb elhatározással elintézett előterjesztése nyomán a cancelláriát az illető hatóságoknak oly végből utasítására, hogy a kincsek késedelem nélkül adassanak át a kamarai ható-

ságoknak, melyeket a legmagasb szabályok szerint ez ügy tárgyalása s így azon kérdés eldöntése is illet, hogy a kincsek mennyisége oly összeget tesz-e, melyből a kir. fiscusnak egy rész jár vagy nem.

Az ő Felségéhez intézett előterjesztésre az szolgáltatott okot, hogy Kossuth György legfelsőbb helyen jelentést tett a bars megyei Nagy-Sárón talált pénzekből álló kincsről, melyre nézve Litassy Lázár alszolgabíró azzal vádoltatott, hogy ő a találókat bótozással fenyegette, midőn azt állították, hogy a kincs több volt, mint mi nekik utólag mutatott.

A kancellária ennél fogva 1814 decz. 16-án 15705. sz. a. le is irt a helytartótanácsnak és Bars megye administratora útján a szolgabírónak, s a panaszló Kossuth Györgynek s másoknak, kik jelen voltak, kihallgatását rendelte el, továbbá arra is utasította a helytartótanácsot, hogy a szolgabíró, mert ezen még 1810-ben talált kincset be nem jelentette, dorgálja meg, eljárását rosszalja s jelentésének pótló bemutatását neki hagyja meg.

Együttal arra is felhívta a helytartótanácsot, hogy az 1813. évi 8353. sz. rendelet értelmében ujólag hirdesse ki a törvényhatóságoknál a kincsek a kamarai hatósághoz beszállítására vonatkozó legfelsőbb elhatározást.

Erre a helytartótanács 1815 január 10-én 874. szám alatt válaszolt, hogy hűséges kötelezettségénél fogva nem késett volna ezen rendeletnek azonnal eleget tenni, de mivel némely törvényhatóságok már az ezen ügyben kibocsátott első intézmény ellenében is, melylyel a legmagasb intézkedés kihirdettetett, remonstráltak s jelesen Temes, Bereg, Trencsén és Komárom megye a földbe rejtett kincseket a hazai törvények értelméből és szelleméből a törvényes fejedelmek kiváltságleveleivel a tulajdonosoknak adományozott tulajdoni jogok hasznaihoz, a kegyelmes királyi adománylevelek értelme szerint is tartozandóknak és ezen, mint a polgárok tulajdonát tárgyzó kérdés eldöntésére illetékesnek a törvényhozó hatalmat vélik és ennél fogva ezen ügyet az ország gyűlésére áttétetni kérik, a királyi helytartótanács az említett megyék remonstratióit azon kérelemmel terjeszti ő Felsége elé; hogy előre láthatólag az elől érintett megyék által felhozott alapos indokoknál fogva ezentúl is, úgy az említett, mint más megyék által is, észrevételek fognak tétetni, s így az ügy további kérdések tárgyát fogja képezni, ő Felsége ezen ügyben a további kihirdetés megtételétől eltekinteni s ezen egész ügyet inkább országgyűlésileg tárgyalatni melőztassék.

A kancellária osztozván a helytartótanács véleményében, a cs. kir. kamarához 1815 február 17-én 1831. szám alatt átiratot intézett és ebben hivatkozván az 1793, 94 és 95. években a helytartótanács által ez ügyben tett felterjesztés alkalmából folytatott tárgyalásokra és a királyi ügyek igazgatója és a magyar kamara meghallgatása után a kancellária és a cs. kir. kamara közt az 1794. évi december 3-án 2111. és 1795 január 9-én 48. sz. a. kelt kamarai átiratok szerint létrejött azon megállapodásra,

A kancellária a legfelsőbb elhatározást újból kihirdeteni rendeli, de a helytartótanács a kihirdetést melőztetni s az ügyet országgyűlésileg tárgyalatni javasolja.

hogy az 1792. évi legfelsőbb elhatározásnak általános kihirdetése — a Magyarországon található kincsekre nézve — mellőztessék, a kancellária azon nézetét fejezte ki, hogy ugyanazon indokokból s azért is, mivel az 1813. évi legfelsőbb elhatározás egyszer már úgy is kihirdettetett, az újabb kihirdetés maradjon el, mert csak a törvényhatóságoknak szolgálna újabb remonstrációkra alkalmat.

A cs. kir. kamara 1815 márczius 8-án 7677/289. sz. a. azt válaszolta, hogy az 1792-iki legfelsőbb elhatározásnak általános kihirdetésétől való elállás azon oknál fogva jött létre, mert a legfelsőbb elhatározás a cs. kir. kamarának 1795 január 9-én 48. sz. átirata szerint az ismételt kihirdetést határozottan nem parancsolta, most azonban az 1814 november 24-én 2740. sz. a. a kancelláriával közlött legfelsőbb elhatározás a cs. kir. kamara által indítványozott újból kihirdetést azon felhívás hozzátételével, hogy ily kincsek tárgyalásába a törvényhatóságok be ne avatkozzanak, hanem azt az illetékes magyar kamarának engedjék át, jóváhagyta, minélfogva a cs. kir. kamara nem érezheti magát feljogosítottnak a legfelsőbb elhatározás értelmétől eltérni, hanem annak célirányos foganatosítását kell kérnie.

A kancellária 1815 márcz. 17-én 3583. szám alatt el is rendelte az újólajos kihirdetést és ennek a helytartótanács megfelelően, 1815 április 11-én tartott üléséből 10308. sz. alatt kiadott körrendelettel a törvényhatóságokat a kihirdetés foganatosítására utasította, megjegyezvén a körrendeletben, hogy a kincsek a kamarai hivataloknak adassanak át, mivel azok tárgyalása legfelsőbb elhatározás következtében a kamarához tartozik, s így azon kérdés eldöntése is, valjon a talált kincs oly összeget képvisel-e, hogy annak harmada a kincstárt illesse.

A leletekből a bécsi éremtár után a nemzeti múzeum részestése.

Mint fentebb említettük, végre a nemzeti múzeumról és a pesti egyetemről is megemlékezett a kormány és Semsey András, a magyar királyi udvari kamara elnökének 1813 márczius 17-én 3295. szám alatt József nádorhoz intézett jelentése szerint kétségtelen, hogy az új intézkedés a nádornak, ki a múzeum ügyeit oly annyira szíven viselte, köszönhető.

Azt írja ugyanis a nádornak, hogy kérdése folytán már múlt évi október hó 27-én 21802. szám alatt jelentette, hogy ő Felségéhez a magyar kamara felterjesztést teendő, hogy a bánsági Szisztaroveczen talált ezüst pénzekből azok, melyek a bécsi pénzgyűjteményben ki nem választatnak, természetben adassanak vissza, hogy azokból a nádor kívánsága szerint úgy a nemzeti múzeum, mint a pesti egyetem pénzgyűjteménye számára kiválasztás eszközölthessék. Ő Felsége ezt meg is engedte és 242 darab természetben küldetett át, a bécsi gyűjtemény részére megtartott 34 drbért járó 27 p. forint kíséretében azon elhatározással, hogy az ezután előforduló esetekben is, a talált kincs előbb ő Felsége elé terjesztessék és a császári királyi pénzgyűjtemény részére a kiválasztás eszközölése után a maradék a nádorral a fentemlített célra közöltessék, azonban mind a nem-

zeti múzeum, mind a pesti királyi egyetem a megtartott pénzek vagy műtárgyak teljes értékét, mint ez a cs. királyi pénzgyűjteményben szokás, és pedig pengő pénzben megtéríteni tartozzék, nehogy akár a kir. kincstár, akár azok, kiknek a felfedezett kincsből megfelelő rész jár — megkárosíttassanak.

Ezen királyi elhatározás keresztül vitele végett ugyanazon jelentés szerint meghagyatott a kamarai fizető hivatalnak, hogy kiküldendő pénztári tisztje által a nemzeti múzeum, valamint az egyetem érmészeti ügyeinnek főnökével egyetértőleg meghatározandó napon és órában e pénzeket a pesti pénzolvasztó hivatalba vitesse át, hol először a nemzeti múzeum, azután az egyetem részéről kiválasztott pénzek az olvasztó hivatal által megbecsültesse és a fém belértékének megfelelő áruk pengő pénzben mindjárt megfizetessék. A maradványnak az olvasztó hivatal részére átengedése a kiadandó kamarai utasításhoz képest a kiküldött pénztári tiszt részéről mindjárt ott tárgyalandó.

A kamara egyuttal kijelentette, hogy ezen eljárás lesz jövőben is a kiválasztásnál követendő.

Ezen átiratot a nádor 1813 márczius 28-án 441. sz. alatt közölte a helytartótanáccsal s egyuttal egyrészt utasította a múzeumi igazgatót, más részt az országbíró felhívta, hogy az egyetem tanácsánál a szükséges intézkedéseket ő is tegye meg.

A helytartótanács a nádor leiratában említett és a nemzeti múzeumi, valamint pesti kir. egyetemi pénzgyűjtemény gyarapítására és így a haza díszére és ékességére kiadott kegyelmes kir. elhatározást 1813 április 13-án tartott ülésében 8225. szám alatt alkalmazkodás céljából hálásan vette tudomásul.

A kamara maga 9240. szám alatt május 12-én közölte a helytartótanáccsal a mondott királyi rendelkezést, és átiratából az is kitűnik, hogy a múzeum számára 12 darab tartatott meg, melyekért a nádor 12 frt 31 krt utalványozott az országos alapból.

Az egyetem 14 darabot tartott meg, és azok árát az olvasztó hivatal 13 frt 58 krral állapította meg, mely összeg az egyetemi alapból az alapítványi pénztárnál 1813 május 18-án 11273. szám alatt kiadott rendelet értelmében ki is utaltatott, mint erről a helytartótanács 1813 június 1-én 12709. szám alatt kelt válasziratában értesítette a kamarát.

Az egyetemi könyvtár főnökének Schoenvisner Istvánnak jelentéséből kitűnik, hogy a Stipsits Alajos tanárral, az egyetemi pénzgyűjtemény őrével a pénzolvasztó hivatalban kiválasztott 14 ezüst érem barbárpénz volt *«ad imitationem macedonicorum Philippi numismatum signata»*, melyek 10¹/₄ latot nyomtak.

A sziszarovecki lelet annyiban bir jelentőséggel, mert ez volt az első eset, hogy a Magyarországnak napfényre jött leleteket az országnak két

intézete szintén igénybe vehette annyiban, a mennyiben abból, mit Bécs meg nem tartott, — választhatott.

Az első szerzemény ügye miatt azonban nem csekély mennyiségű tinta folyt. Még 1813 december 7-én 421. sz. a. kelt jelentésében is azt írta az egyetemi tanács a helytartótanácsnak, hogy a 13 frt 58 kr. még nincs kifizetve, mert az alapítványi pénztár kijelentette «nullam se mone-tam conventionalem habere».

A helytartótanács azonban megnyugtatta az egyetemet 1814 január 11-én 670. sz. a. kelt leiratában, hogy a pénz már múlt évi szeptemberben kifizettetett.

Királyi leirat a forgalomban nem levő talált pénzeknek és értékes dolgoknak legfelsőbb helyre felterjesztése és a forgalomban levőknek, ha értékük 12 forintot felül nincs, végleg a kamara által tárgyalása iránt.

Ferencz király 1816 szept. 10-én 37668/1343. sz. a. a magyar kamarának ugyanazon évi augusztus 7-én 19812. sz. a. kelt előterjesztésére kiadott leiratában elrendelte, hogy a talált pénzek és egyéb értékes dolgok, melyek kincs nevével szoktak jeleltetni — a mennyiben forgalomban nincsenek (si et in quantum tales non sunt, quæ in reali cursu ac quotidiano commercio constituuntur) — az érték különbsége nélkül, az eddig legfelsőbbileg előírt módon elébe terjesztessenek, ha azonban oly pénzek s egyéb értékes dolgok fedeztetnének fel ennek utána Magyarországon, milyenek tényleg forgalomban vannak (in reali ac effectivo cursu solitoque commercio existere indubium foret), ha ezek értéke a 12 frtot meg nem haladja, a kir. leirat megengedi, hogy azok munka- és időkimélés végett közvetlenül és teljesen a kamara által tárgyalassanak az előbbi rendeletek értelmében.

Különben Magyarorszában az érmészet tanulmányozásának előmozdítása végett megengedi a leirat, hogy a régi pénzek s általában minden kincsek, melyek Bécsbe felküldés előtt mindenesetre előbb a kamara elé terjesztendők, a nemzeti muzeumhoz s a királyi egyetemhez azon czélból tétethessenek át megtekintésre, hogy azon darabokat, melyeket ezen intézetek egyike vagy másika megszerezni kívánna, jegyzékbe foglalják. E jegyzék a találók, feladók s a földtulajdonosok nyilatkozatával együtt, valjon természetben vagy inkább pénzben akarják-e részüket megtéríttetni, a kincscsel együtt terjesztendő fel oly végből, hogy a cs. kir. pénzgyűjtemény számára előzetes kiválasztás után fenmaradtakból a nemzeti muzeumnak s egyetemnek az általuk már előbb kijelölt pénzek s értékes tárgyak megküldethessenek azokon kívül, melyek a találók, feladók és földtulajdonosoknak nyilatkozatukhoz képest esetleg természetben adandók ki.

A kamara azon javaslatát azonban, hogy a császári, a nemzeti muzeumi és egyetemi gyűjtemények számára történt kiválasztás után még fenmaradó s magánosak gyűjteményei számára alkalmas pénzek és értékes tárgyak eladassanak, a leirat annál kevésbbé találta elfogadhatónak, mennyivel bizonyosb, hogy Bécsben a sokkal nagyobb számú keresők és vevők nagyobb csődülete következtében az ily régi pénzek sokkal jobb áron adhatók el, mi azokra nézve is hasznosabb, kiknek a kincsből megfelelő rész jár.

E tekintetben a királyi leirat tehát az újabban kiadott szabályokat továbbra is megtartandóknak rendeli.

A talált kincsek ügyével az 1827. évi országos bizottság is foglalkozott és a bizottsági határozatoknak megfelelőleg készített polgári törvénykönyvjavaslat XVII. cikke ez irányban részletes intézkedéseket tartalmaz, melyek azonban csakis az ezen ügyben kibocsátott legfelsőbb elhatározások egyszerű becikkelyezésére szorítkoznak.

Az 1827. évi országos bizottság törvényjavaslata a kincs tárgyában.

Nem véljük fölöslegesnek az indokolást és javaslatot teljesen közleni.

Az indokolás felemlíti, hogy a talált kincsekre nézve a kir. fiscus, a találó és a föld tulajdonosa közt már sokszor merültek föl viták, melyek eldöntése iránt a tételes törvények mi szabályt sem tartalmazván, a törvényhozásnak kell erről gondoskodnia.

Az országos bizottság előre bocsátván a «kincs» néven előforduló tárgyaknak felsorolását, az alkotandó törvényt akként találta körülírandónak, hogy annak ürügye alatt az ország lakói más tárgyakra nézve zaklatásoknak ki ne tétessenek. E végből a kincs számszerű mértékeül a királyi elhatározások értelmében a 150 frtnyi értéket, melyen alul kincs gyanánt mi sem tekintethetik (infra quam nihil pro Thesauro haberi possit) fogadván el, a talált kincset, melyhez senki a maga vagy elődei tulajdonát igazolni nem képes, mint vagy elhagyott, vagy a tulajdonos magvaszakadtával urafogyott dolgot, tekintettel arra, hogy a res nullius az első elfoglalót illeti, a találó, továbbá tekintettel arra, hogy a H. K. II. 52. szerint a járulék a főtárgyat követi, a föld tulajdonosa, végre mint minden magvaszakadtak törvényes örököse: a kir. fiscus közt három részre felosztandónak s a telek tulajdonosául a tényleges birtokost, legyen az öröklő (hæreditarius), vagy zálogos (pignoratarius), nem pedig a bérlőt is, kit a teleknek csakis rendes jövedelmei illetnek meg, tekintendőnek vélte.

Hogy azonban bármely csalárság és álnokság a kincsek elrejtésében megelőztessék, azon sanctiót véli szükségesnek, hogy a csalárd eltitkoló ne csak a jelen rendelkezés szerint neki járó részt elveszítse, hanem a többi feleknek okozott károkat is megtéríteni köteleztessék, mindhárom részes fél biztosítására még hozzáadtván, hogy a talált kincseket a törvényhatóság elismervény mellett vegye át és erről a kir. udvari kamarát értesítse.

Nehogy továbbá kincskeresés ürügye alatt idegen telkeken önkényesen károk okoztassanak, erre a föld tulajdonosától az engedélyt mindenkor megnyerni, a tulajdon és a birtok természete kívánja.

Végre mivel a titkolt kincs emberi mód szerint máskép, mint felfedező eskü útján alig deríthető fel, önkényt következik, hogy ily perben, melynek bírója az örökösödési bíró, az ügy érdemét képező eltitkolás teljes bebizonyítása esetén, a titkoló a mennyiséget és minőséget eskü alatt felfedezni köteleztessék, és ha ily esetben az ő csalársága nyilvánvaló, az ő része a feladónak jutalmul jusson, vagy ha feladó nincs, a kir. fiscus és a

föld ura közt, kiket hasonló arányban tartozott kárpótolni, egyenlőképen osztassék fel.

Ezek folyományaképen javasoltatik a XVII. t.-czikk a talált kincsekről.

1. §. Minden talált kincs, álljon az akár forgalomban vagy azon kívül levő pénzben, akár arany és ezüst érczben, akár gyöngyökben vagy művészileg csiszolt drágakövekben (sive in unionibus seu gemmis arte politis) és bármely akár polgári, akár uradalmi, akár egyházi, kincstári, koronai, akár végre haszonbérelt vagy elzálogosított telkeken fedeztessenek fel, ha a 150 frtnyi összeget meghaladják, egy részben a találónak, másodrészben a föld urának, végre harmadrészben a kir. fiscusnak jusson.

Ha azonban az ily kincsek a 150 frt összeget el nem érnék, a találónak minden levonás nélkül hagyassanak. Nehogy azonban

2. §. a telekhez igényt tartó tulajdonosok között valamely vita támadjon, a telek tulajdonosának a tényleges birtokos fog tekintetni, legyen az akár örökös, akár zálogos, ide semmiképen sem értve a bérlőket, mindazáltal akként, hogy azok joga, kik a talált kincsekre tulajdonukat kimutathatnák, sértetlen marad.

3. §. Hogy azonban bármily csalárdságnak vagy álnokságnak a kincsek eltitkolásában eleje vétessék, határozatlik, hogy kire a talált kincznek csalárdul elrejtése rábizonyult, ne csak a neki törvényesen járó részt veszítse el, hanem az ezáltal a többi részeseknek okozott kár megtérítésének terhével is tartozzék; az illető törvényhatóságnak tisztje leendvén az így felfedezett kincseket elismervény mellett kézhez venni és erről az udvari kamarának jelentést tenni.

4. §. Ha ki kincset keresni kívánna, a telek illető tulajdonosának engedélyét kinyerni tartozik.

5. §. A kincs mennyiségére és minőségére nézve fenforgó kérdés esetében az ügy bírójával az örökösödési bíró rendeltetik olyképen, hogy az eltitkolás teljesen bebizonyíttatván, a talált kincsekre nézve *felfedező* eskünek (juramentali revelationi) is helye legyen és ekkor a találó és egyszerűsmind titkoló része a feladónak jusson vagy ilyennek hiányában a királyi fiscus és a telek tulajdonosa közt egyenlően osztassék fel.

Mint az előbocsátottakból kitetszik, ha a törvényjavaslat törvénynyé is válik, a tényleges állapoton változást nem okozott volna.

A fennálló szabályzatokban azonban, melyek az osztrák polg. törvénykönyvön alapultak, nagy változás történt az 1846. évi márczius hó 31-én kibocsátott legfelsőbb elhatározás által, mely elhatározás szerint az állam a polgári törvénykönyv szerint a kincsekre vonatkozólag öt megillető jogáról lemondott.

Az osztrák polg. törvénykönyv* ugyanis a következőket tartalmazza:

Az osztr. polgári törvénykönyv intézkedései a kincs tárgyában.

* Ált. polg. t. könyv 398—401, 1147. §§.

A kincs találása az előjáróság által a kormányzéknek bejelentendő és e bejelentés az 1835. évi szeptember hó 25-én 24699. sz. a. kelt udvari kancelláriai rendelet szerint nyolcz nap alatt eszközzendő.

A kincs egy harmada a kincstárt, egy-egy harmada pedig a találót és a földtulajdonost illeti; ha pedig a tulajdon még van osztva, az illető harmad a fő és a haszontulajdonost egyenlő részben illeti. Annak, ki csak földbért fizet, egyedül a földszin haszonvételéhez levén joga, csakis a rajta talált kincs egy részéhez van igénye, míg az elásott kincsek egyedül a földtulajdonost illetik.

Az, ki e mellett tiltott éselekvényt követett el; ki a haszontulajdonos tudta és akarata nélkül kutatta fel a kincset, vagy a leletet eltitkolta, annak része a feladónak, vagy feladó nem léteben, az álladalomnak jár.

A kincs eltitkoltnak akkor tekintetik, ha a bejelentés nyolcz nap alatt nem történik meg, de ez nem vétetik csalási büntettnek, hanem a büntető t.-k. 400. §-a alkalmazandó. (1821 október 12-én kelt udvari rendelet.)

Ha munkások véletlenül találnak kincset, abból őket mint találókat egy harmad illeti, kivéve, ha egyenesen kincskeresésre fogadtattak fel, mely esetben rendes bérükkel tartoznak megelégedni.

A polg. törvénykönyv ezen szabványai nemcsak általában a kincsre, hanem az érem- és egyéb régészeti leletekre is vonatkoznak, melyekről — ha fontosabbak — a hatóság által a kormányzéknek jelentés teendő, hogy a leletről az illető intézetek s társulatok értesíttethessenek.

A törvény azon intézkedését azonban, mely szerint a kincs egy harmada az államot illeti — mint fentebb említettük — megszüntette az igazságügyi udvari bizottsághoz 1846 márczius 31-én intézett legfelsőbb elhatározás. Az ennek értelmében június 15-én kiadott udv. kancelláriai rendeletben a tudományos beccsel bíró régiségek, érmek stb. megismeretése és megőrzése végett kimondatott, 1. hogy a talált kincs s különösen a régiségek tekintetében a kincstár lemond a polgári t.-k. 399. §. szerint őt illető harmadról, úgy hogy a kincs két egyenlő részben a találó és a földtulajdonos, illetőleg ha a tulajdon megosztott, a telektulajdonos része a fő- és haszontulajdonos közt osztandó meg. 2. Az át. p. tkönyv 395—397 és 400. §§-ai a kincsekre s régészeti leletekre is érvényben maradnak ugyan, de a tudományos becű tárgyaknak a nyilvános gyűjtemények számára beküldésére vonatkozó kötelesség s e tárgyaknak elővételi joga megszűnik. 3. A politikai hatóságok kötelessége a tudomány vagy művészet szempontjából érdekel birható régiségek s érmek találását a politikai országos hatóságnál bejelenteni, hogy az illető intézeteknek és egyleteknek a leletről értesítése iránt intézkedhessék. 4. A művészeti tárgyak kivitelének tilalma ezen törvény által azonban nem szenved változást azon szabályok tekintetében, melyek az 1818 szeptember 19-én és deczember 23-án kelt legfelsőbb elhatározásokban megállapítva, az ezek alapján 1818 decz. 28-án

kelt udv. kancz. rendeletben és Ausztia és Csehországra 1819 febr. 2-án 5181. sz. a. kelt kormányzéki rendeletben közzétették.

Az államnak a kincs harmadáról való lemondása azonban Magyarországon az eljáráson változást alig okozott.

Itt az osztrák polgári törvénykönyvnek a kincsekre vonatkozó szabályait a kamara érvényre juttatta a polgári törvénykönyvnek behozatala előtt és érvényben maradtak e szabályok akkor is, midőn azok a monarchia tulsó felében már hatályon kívül helyeztetek.

* * *

Az ingó műemlékek ügye az ingatlanokéval sokszoros összefüggésben lévén, az ingatlan műemlékek fentartásának s megóvásának kérdésével az ingó műemlékeké és így kapcsolatosan a kincseké is többször tárgyalatott.

A műemlékek felkutatására és fentartására Bécsben felállított központi bizottmány működése Magyarországon.

Az 1850 decz. 31-én kelt legfelsőbb elhatározással az építészeti műemlékek felkutatására és fentartására Bécsben felállított központi bizottmány hatásköre az egész monarchiára kiterjedt. E bizottmány hatásköre az októberi diploma folytán létrejött politikai változások következtében Magyarországon megszűnt ugyan, de a cs. kir. közoktatásügyi miniszterium azon véleményben volt, hogy a magyar udvari kanczellária a magyar műemlékek ügyében jövőre is a bécsi központi «illetékes s csakis véleményező közegehez» fog fordulni s ez irányban 1861 január 9-én 17552. sz. a. átiratot is intézett a magyar kormányzékhez, melynek következtében a magyar udvari kanczellária már január 24-én 731. sz. a. leküldte a magyar helytartótanácsához a bécsi miniszteriumnak a műemlékek megóvása tárgyában a Magyarországon kívüli helytartóságokhoz intézett rendeletét «lehető használat végett oly utasítással, hogy az említett központi bizottmányhoz netalán intézendő felszólításai minden esetben ide terjesztessenek fel».

A helytartótanács előadója, azon kitünő férfiú, ki mai kiváló állásában is pártfogása alá vette a magyar műemlékek ügyét, azon véleményben volt, hogy «az ország minden közigazgatási hatóságainak ezen rendelet értelmében leendő utasítása a jelen viszonyok között sem időszerű, sem célhoz vezető nem volna, de általában Magyarország jelen közjogi s a birodalom többi tartományaihozi viszonyait tekintve össze nem egyeztethetőnek tartom, hogy a kérdéses esetekben egy az országon kívül s a cs. kir. oktatási miniszterium befolyása alatt létező középponti bizottmánynak tanácsa és határozata kikértelessék».

A helytartótanács a m. t. Akadémiát magyar műemléki bizottság felállítására tárgyában véleményadásra szólítja fel.

A bécsi miniszterium által Magyarországon a műemlékek fentartására kinevezett conservatorok felszólítottak ugyan, hogy a közp. bizottmányhoz netalán intézendő értesítéseiket jövőre a helytartótanács útján terjeszszék fel, de a helytartótanács 1861 február 7-én tartott üléséből 6218. sz. alatt egyidejűleg a m. tud. Akadémia elnökségéhez leiratot intézett, melyben a következők mondatnak: «kívánatos, hogy hasonló bizottmány itt az ország kebelében alakuljon, mely feladatának minden tekintetben s így magasabb

hazai szempontból is kellőleg megfelelhessen. Minthogy pedig erre leginkább a magyar Akadémia, különösen ennek archæologiai osztálya lenne hivatva, felszólíttatik a t. elnökség, hogy e tárgybani becses nézeteit különösen az iránt is nyilvánítani sziveskedjék, miként lehetne ezen célzott bizottmánnak hatáskörét a magy. tud. Akadémiának e részbeni működésével egybe kapcsolni és annak eljárását a nemzeti muzeum régiségtárának gazdagítása szempontjából is legczélszerűbben szervezni?»

Az Akadémia az archæologiai bizottságot bízta meg véleményadással, melynek véleménye a philos., törvény- és történettudományi osztályok 1861 junius 10-én tartott ülésében tárgyalatván, elfogadtatott s a helytartótanács-hoz felterjesztetni határozatott.

A javaslat szerint a kormány «az Akadémiának ezen célra alakult archæologiai bizottságával egyesülve az építészeti és történeti műemlékek vizsgálatára és megőrzésére egy, a kormány különös gondja alatt levő állandó kir. bizottmánt alakít» a kormánynak a belügyi, pénz-, építészeti-, vallás- és nevelésügyi osztályait képviselő két-két hivatalnokából, az Akadémiának állandó archæologiai bizottmányából, végre állandóan alkalmazható vagy csupán alkalmoszerűleg felhívandó szakértő építészekből, művészekből, tudósokból és tárgykedvelő egyénekből.

Az Akadémia
javaslata.

A bizottság feladata: «felügyelni minden ó- és középkori mű- és történeti becsű emlékekre és maradványokra, úgy mint ily régi épületekre, azoknak romjaira, kőfaragványokra, szobrokra, domborművekre, síremlékekre, képekre, festményekre, régi butorokra, edényekre, fegyverekre, pénzekre s általában e nemű tárgyakra és eszközökre.» «Igyekszik e nemű műemlékekről tudomást szerezni, azoknak fellelhetése és fentartási módjairól tanácskozik és rendelkezik. A kormánynak s az illetőknek figyelmét és közbenjárását irántok igénybe venni s a hol rögtön szükségesnek látja, felettök ideiglenesen is a felsőbb jóváhagyás mellett intézkedik . . . Oly kitűnő becsű vagy nemzeti nagy érdekű emlékeknél, melyeknek fentartása veszélyeztetve van . . . azon esetre, hol a törvényes rendes úton sem képes eredményt eszközölni, igyekezni fog az ily emlékeket az illetők birtokából kiszabadítani vagy azokat kisajátítani.»

A bizottmánynak a javaslat szerint feladata, hogy miután az egyházi épületekben, azok butorzata, edényei s eszközeiben a legtöbb műemlék maradt fenn, az egyházi művészet terén nemesebb művészet fejlesztésére is, azok megóvása végett az egyházi hatóságokkal összeköttetésbe lépjen, az egyházak javítására, kiépítésére egyletek (Dombauvereine), egyházműegyletek (Kirchliche Kunstvereine) alakítását előmozdítsa, az úgynevezett monumentalis statisztikát összeállítsa s a történeti s műbecsű emlékeket fontosságuk és érdekességük szerint osztályozza, melyhez képest intézi azután tervszerű munkálatait.

«Egyéb kisebb műrégiségek, úgynevezett anticagliak leleteire s ezek

megőrzésére egyiránt kiterjedvén figyelme, különösen felügyeltet organumai által és felhívja a hatóságok közremunkálását, hogy a köz vagy magán közmunkáknál és ásásoknál, út-, sáncz-, vaspálya-építéseknel előkerülő tárgyakat, valamint régi sírok, útvonalok, építményi alapfalak nyomait figyelemmel kísérjék. Az értékesebb ércztárgyaknak, mint pénzeknek, fegyvereknek, eszközöknek, ékszereknek, edényeknek, valamint feliratos s vésetes kövek s tábláknak feltalálásánál, ha az ezekről jelentésből kívánatosnak látja, úgy fog intézkedni, hogy azoknak teljes s a hol többszörösen előjönnek, legalább minden nemből egyes példányai felküldését kieszközölje a nemzeti muzeum számára.

Feladatául tüzi ki ennelfogva műrégiségtalálmányi jog felett rendelkezendő méltányos törvénycikknek az országgyűléstől való kieszközölését, mely saját hagyományos és szokásos hazai gyakorlatunk, valamint az európai műveltebb államok fenlevő hasonló törvényeihez képest a feltalálónak épen úgy biztosítsa hasznát, valamint a talált műrégiségnek, ha kívánatos, fentartását, vagy megszerzését. Azon esetben ugyanis, ha ily leletek egyesek tulajdonául tekintendők, kik azokat sem ajándékkép, sem méltányos megváltás mellett nem volnának hajlandók átengedni, a műrégiségek megtartása érdeke oly szabályt tesz kívánatossá, melynél fogva azon tárgyak, melyeknek megszerzése kívánatos, valamivel az ércz becsárán felül a nemzeti intézet által megválthatók volnának s csak azon esetben állana a tulajdonosnak szabadságában az illető tárgyat másnak eladni, beolvasztani vagy az országból kivinni, ha fennebbi feltétel melletti megváltása a nemzeti muzeum számára nem igényeltetnék.»

«Mindazon műtárgyak, melyeknek birtokába jut akár vásárlás, akár ajándék, akár saját vizsgálatai és leletei nyomán, a nemzeti muzeum tulajdonává fognak válni.»

A magyar képzőművészeti társulat szintén ajánlkozván az archaeologiai bizottság részvételével felállítandó műrégiségekre ügyelő központi bizottság czéljainak előmozdításához járulni, ezen ajánlat az Akadémia által a fentemlített ülésben szintén elfogadtatott.

A helytartótanács az Akadémia javaslatának elfogadását indítványozza.

A helytartótanács 1861 aug. 29-én tartott üléséből 36228. szám alatt mutatta be felterjesztését ő Felségéhez, s kérte az Akadémia által tett javaslat elfogadását s az alapszabályok jóváhagyását.

Ezen felterjesztés alapján a kancellária az államminiszteriumhoz 1861 október 11-én 13270. sz. a. intézett átirata szerint határozottan a helytartótanács véleményéhez csatlakozott ugyan, de ő Felségéhez a helytartótanács által bemutatott alapszabályok jóváhagyása végett teendő előterjesztés bemutatása előtt a cs. kir. államminiszterium véleményét ez ügyben kikérte, mely viszont a központi bizottmányt hallgatta meg. Bár a központi bizottmány 1862 február 1-én 204/1861. sz. a. kelt átiratában beismerte, hogy külön országos magyar bizottságnak felállítása természetes következménye a

magyar királyság administratív önállóságának; bár kijelentette, hogy kész támogatni a magyar bizottság érdekeit; bár az államminiszterium 1317/1861. szám alatt 1862 február 11-én hozzájárult a központi bizottmány véleményéhez: a kancellária mégis kevesebbet akart, mint mihez a közp. bizottmány, mint mihez az államminiszter Schmerling hozzájárult!

A kancellária — hol az ügy nem jó kezekbe került — elhallgatván, hogy sem egyik, sem másik oldalról nincs nehézség az országos bizottság felállítása ellen, egészen más irányba terelte az ügyet és 1862 márcz. 6-án 2896. sz. a. azon válasz érkezett a helytartótanácsához, hogy a bécsi «központi bizottmány meghallgattatván oda nyilatkozott, miszerint a tudomány érdekében s az általános áttekintet fentartása végett Magyarországbani kutatásait az e célra kiküldendő szakértő levelezők által jövőre is folytathatni s az eredményt közhírré tehetni magának fentartja, a régi emlékek fentartása s illetőleg átídomítása iránt csak véleményével s tanácsával szolgálni óhajtván. Mielőtt ezen tárgy érdemileg eldöntetnék, a dolog egyszerűsítése s a célnak könnyebb elérhetése tekintetéből a helytartótanács egyelőre oda utasíttatik, hogy a m. tud. Akadémiával érintkezve az iránt nyilatkozzék, vajjon nem lehetne-e egy külön társulat felállításának mellőzésével a mult évi január 24-ikén 731. szám alatt kelt udvari rendelvénnyel fonalán a tervezett szabályokban foglalt teendőket csak a magyar tudományos Akadémia kebelében létező archaeologiai osztályra ruházni, továbbá, hogy azon szabályokban érintett költségek minő alapból s minő összeggel lennének fedezhetők?»

A kancellária ellenzi a külön bizottmányt és teendőit az Akadémiára kívánja ruházni, mit az Akadémia el nem fogad.

A helytartótanács ez irányban az Akadémiát 1862 ápril 17-én tartott üléséből 15228. sz. a. fel is szólította, de az Akadémia május 12-én azt válaszolta, hogy teljesen méltányolja ugyan a helytartótanács jó szándékát, de azt nem tartja elfogadhatónak. Kijelentette egyuttal, hogy az országos központi archaeologiai bizottság ügye bővebb megvitatás, újabb véleményezés és a teendők kijelölése végett az összes történelmi osztály értekezlete elé utasíttatott.

A helytartótanács a javaslat el nem fogadását annál sajnálatosabban vette tudomásul, minthogy az el nem fogadás indokai hallgatással mellőzettek. Felkérte egyuttal az akadémiát, hogy az orsz. közp. archaeologiai bizottság ügye iránti megállapodásra vonatkozó kimerítő jelentését mielőbb terjeszse fel.

Az Akadémia 1862 decz. 22-én tartott üléséből a következőket válaszolja: «Az Akadémia hazafiúi hálás tisztelettel örvend a magas helytartótanács dicső szándékának: a haza műemlékei kikutatását, fentartását, czél-szerű megújítását a maga részéről, tekintélye, intézkedései és költségeivel előmozdítani s így e részben is eszközölni azt, mit ma már minden művelt és fensőbb szellemtől ihletett kormányok, a nemzeti dicsőség s a tudomány érdekében széltiben eszközölnek: azon alakban mindazáltal, mely a királyi

intézkedésben kérdésbe tételük, a dicső s közhasznú ügyhez nem járulhat. Ugyanis a m. Akadémia más akadémiákétól eltérő szervezeténél s alapítói szándékánál fogva sem közvetlenül, sem közvetve a kebelében működő bizottság által sem most, sem bárminő más viszonyok közt, kormányi organummá nem lehet: pedig ilyenné válnék archaéologiai bizottsága által, ha ez egy országos központi műemlék-fentartó intézet tekintélyével és gyakorlati hatáskörével ruháztatnék fel és ehez képest egyfelől intézkedőleg és rendelkezőleg lépne fel hatóságok és egyes birtokosok irányában, más felől állami segélyezéssel láttatnék el: minek folytán több betekintést és közvetlenebb befolyást igényelhetne az állam az Akadémia legalább egyik bizottsága kezelésébe, mint a mennyit az alapszabályok értelmében eddig gyakorolt.»

Kész volt azonban az Akadémia örömmel arra, hogy archaéologiai bizottságának teendőit a javaslatba hozott országos műemléki bizottság szabályzattervének lényeges pontjaival kiegészítse.

A helytartó-
tanács aggá-
lyai a bécsi
központi bi-
zottság mű-
ködésének
Magyaror-
szágra kiter-
jesztése iránt.

A helytartótanács 1863 ápril 26-án 764. sz. a. mutatta be ő Felségéhez intézett felterjesztését, melyben kijelentette, hogy a mennyiben a bécsi központi bizottság azon szándéka, hogy a tudomány érdekében Magyarországon kutatásait folytathatni s az eredményt közhirre tenni magának fentartja s a régi emlékek fentartása és átídomítása iránt csak tanácscsal szolgálni óhajt — a tudományos társulatok — egymással való érintkezési viszonyainak fentartására s megerősítésére van irányozva, azt a helytartótanács is üdvösnek tekinti, ha azonban a bécsi közp. bizottság Magyarországon működését továbbra is azon mérvben, mint a lefolyt korszakban szándékoznék folytatni, e fölött a helytartótanács méltó aggodalmát annyiaval kevésbé titkolhatja el, mennyivel bizonyosabb, hogy a közp. bizottság conservatorainak utasításaiban idézett rendeletek és az osztr. polg. törvénykönyv szakaszai az októberi diploma s az országbirói értekezlet alapján kötelező erejüket Magyarországon elvesztették, sőt az idézett utasítás 8-ik szakaszában foglalt azon intézkedés, hogy a feltalált ingó régiség a conservator által a központi bizottságnak és ez által a cs. kir. régiségtárnak feljelentendő, mely ha azt maga részére megszerezni nem akarná, és a koronaországban muzeumok léteznek, ezek a talált régiség megszerzésére utasítandók: a talált kincsről szóló 1812 aug. 8-án, 1813 aug. 3-án, 1815 ápril 11-én kelt kir. resolúciókkal és a törvényes gyakorlat szerint nemzeti muzeumunk biztosított előszerzési jogával ellenkezően, a conservator Magyarországon a központi bizottság irányában a fennebb idézett utasítása többé nem is kötelezheti.

A helytartótanács látván egyrészt, hogy az Akadémia első javaslata keresztül nem vihető, másrészt aggodalmakat táplálván arra nézve, hogy habár az Akadémia archaéologiai bizottsága ügyrendtartásának módosításai egyelőre elfogadhatóknak jelentkeznek, mégis az akadémiának óvásából

következtetve a gyakorlat terén az esetek különféleségéhez képest újabb s részletezett óvások fognak felmerülhetni:

mindenekelőtt a conservatoroknak a központi bizottmány részére kinevezett vagy ha ezek a megbízást elvállalni vonakodnának, újabb alkalmas egyénekből kormányilag leendő kineveztetését és hazai viszonyainkhoz alkalmazott utasításokkal leendő ellátását hozta javaslatba olykép, hogy a conservatorok tartozzanak jelentéseiket a helytartótanácshoz beterjeszteni, mely a jelentéseket a m. tud. Akadémiával, illetőleg a nemzeti muzeum igazgatóságával közölné s ugyanezen jelentések és azok eredménye a Felségének lennének felterjesztendőek, hogy a tudomány érdekében és a viszonyosság szempontjából a birodalmi központi bizottmánynyal is közöltessenek.

A helytartótanács javaslata a conservatorok kinevezése s a költségek viselésére nézve.

A megkívántató költségek viselésére a helytartótanács a vallás- és a tanulmányi alapot tekintette alkalmasnak, a mint a régiség vagy műemlék egyházi vagy tanulmányi vagy mindkét érdekű; de miután a tanulmányi alap «az újabb időkben oly nagy mérvben fejlődésnek indult tanulmányi ügy érdekében talán túlmértékben is igénybe vétetik . . . a magasztos célhoz képest jelentéktelen költségek fedezésére némi részben az országos alapnak is igénybe vétele» hozatott általa javaslatba.

A kanczellária ugyanazon évi május 17-én 7501. szám alatt válaszolt. Ujra kitérőleg. *Elvileg* helyesli a helytartótanácsnak a conservatorok körül kifejtett nézeteit, de mielőtt végleg határozat hozatnék, azok száma és szervezése iránt tüzetesebb véleményt, valamint a költségekre is részleteket kíván azon hozzáadással, hogy azok nem az alapítványokat, hanem csakis az országos alapot terhelhetnék. A helytartótanács 1863. évi július 10-én 41110. sz. a. szólította fel az Akadémiát jelentéstételre, mely felhívás következtében 1864. január 10-én 4. sz. a. az Akadémia be is mutatta javaslatát s ennek alapján a helytartótanács ugyanazon évi június 18-án 3271. sz. a. új felterjesztést intézett Bécsbe. Az Akadémia a helytartótanács kebelében egy külön archæologiai osztály felállítását hozza javaslatba, melylyel a tudományos kérdések fejtegetésében a helytartótanácsi osztálylyal kezdet fogva, az Akadémia kötelességének tartja e közös szent ügyet előmozdítani. Javaslatot tesz 16 conservator kinevezése és azok utasítása iránt. Ezen utasítás 5-ik pontja az ingó műemlékekre nézve a következőket mondja: «kívánatos, hogy egyúttal az úgynevezett régi tektonikai vagyis ingó művek, minők a kelyhek, miseruhák, templomszerek, harangok és más egyházi szerek, továbbá fegyverek, érmek, házi készletek és bútorok, ha művészeti vagy történeti beccsel bírnak, feljegyeztessenek» a bemutatott rovatos minta szerint.

Az Akadémia javaslata a helytartótanács kebelében külön archæologiai osztály felállítása iránt.

Végre az évi költségeket az Akadémia 12,000 frttal és az archæologiai káté és kézikönyv kiadását 3000 példányban 5000 frttal számítja.

A helytartótanács a maga kebelében egy külön archæologiai osztály felállítását mellőzendőnek véli, mivel a jelen körülményekhez képest a

kormányszéki archæologiai osztály és bizottmány eszméje kivihetőnek nem jelentkezik. Egyelőre ezuttal is elégnek tartja a helytartótanács csal levelező conservatoroknak e kormányzék által kinevezését, kikre, valamint az utasításra nézve is elfogadja az Akadémia véleményét azon módosítással, mely a helytartótanácsosi külön archæologiai osztály eszméjének elejtéséből következik.

A költségeket a helytartótanács — ide nem számítva az archæologiai káté kiadásának 5000 frtnyi költségét — évi 3000 fitra véli leszállítandónak, újra is azt javasolván, hogy a költségek az egyetemi, a vallás- és a tanulmányi alaptól fedeztessenek.

A helytartótanácsnak felterjesztései nem találtak kedvező talajra, sem a magyar kancelláriánál, sem a bécsi központi bizottmánynál, melynek befolyásáról tanuskodik az ügynek huza-vonája.

Ezen bizottmány közvetlen átiratot is intézett a magyar kancelláriához 1864 június 22-én 162. sz. a.

Bár alig tagadható, hogy jelen közleménynek a kincsre vonatkozólag Magyarországon létező szabványok ismertetését célul kitűző keretén túl megyünk, mégis érdekénél fogva ezuttal sem mellőzhetjük, hogy a szorosán vett tárgytól el ne térjünk s ne ismertessük a központi bizottmány átiratát, mely szerint jogosítva érezte magát Magyarország művelődési ügyeibe közvetlenül beavatkozni s e végett a magyar udvari kancelláriához közvetlenül fordulni.

Mint a központi bizottmány előadja, 1861 egész 1862 február elejéig a magyar udvari kancellária és a cs. kir. államminiszterium között a szóban forgó ügyben folytatott tanácskozmányokra nézve a központi bizottmánynak alkalmá volt a földologban véleményét nyilvánítani az által, hogy 1. kifogást tett «a magyar országos központi bizottmány» elnevezés ellen, mivel a központi bizottmány elnevezése épen csak a Bécsben létező és a birodalom összes területére vonatkozó bizottmányt illetheti; 2. hogy azon helyreállítási munkákra nézve, melyek a magyar udvari kancelláriának, mint legfőbb közigazgatási hatóságnak jóváhagyását kívánják, a szakvéleményezés jogát a bécsi központi bizottság a közte és a magyar udvari kancellária közt való értekezés útján maga számára követelté; 3. hogy jogát biztosítottnak kívánta arra nézve, hogy mint eddig, kutatásait Magyarországra is kiterjeszthesse s e végre utazásokat és felvételeket eszközöltethessen és levelezők által, mint eddig, tudományos céljai előmozdítására közegekkel birjon. Csak ily előfeltételek mellett nyilatkozott késznek a bécsi központi bizottmány ellenvetést nem tenni Magyarországon külön bizottmány felállítására nézve s az általa kinevezett conservatorokat ezen tiszteleti állásuktól feloldani.

A bécsi központi bizottmány oda nyilatkozik, hogy Magyarország, mivel egyrészt régészeti érdekeit illetőleg a központi bizottmánynyal most

már összeköttetésben nem áll, másrészt pedig saját orsz. bizottsággal nem rendelkezik, azon elszigetelést, mely az 1860. évi politikai események következtében ezen téren, valamint más egyéb téren is beállt, kellemetlenül érzi, mely körülményből egyebek közt magyarázza a központi bizottmány azt, hogy nemcsak régi közegei vele sűrű összeköttetésben maradtak, hanem olyanok is, kik a bizottsággal eddig mint conservatorok vagy levelezők közelebbi összeköttetésben nem állottak, hozzá közeledni iparkodtak.

A bécsi bizottmány tehát azt véli, hogy nem az 1861/62-ben kedvelt módon tárgyalandó újra az ügy, hanem épen azon irányban, hogy a régebben fennállott összeköttetés közte és Magyarország archæologiai tekintélyei és közegei között ismét életbe léptetessék úgy, mint ez 1860. évi október hava előtt volt, mely idő óta a központi bizottmánynak és Magyarország archæologiai érdekeinek összeköttetései tényleg végett érték nélkül, hogy oly tény adta volna magát elő, mely ezen szakítást kellőleg indokolta volna.

Valóban érdekes a bizottmány átirata, melyben a magyar udvari kanczelláriát e kérdésben megnyerni igyekszik. Szerinte az, mi az archæologiai magyar közegeknek a közp. bécsi bizottmánytól visszavonulását előidézte, egyrészt a bizottmány címében, másrészt azon körülményben fekhetik, hogy e központi bizottmány mint a bécsi vallás- és közoktatásügyi miniszterium közege tekintetett, melynek hatásköre a magyar korona országaira az októberi diplomával végett ért. A bizottmány szerint csekély megfontolás szükséges észrevenni azt, hogy egyrészt a cs. kir. központi bizottmánynak viszonyai a fennállott kultuszminiszteriumhoz csak külsők és mi a bizottmány elnökének* viszonyát a miniszterhez illeti, csak személyi természetűek és másrészt a bizottmány hatásköre, illetőleg közlekedése a koronaországokban levő közegeivel lényegesen különböző egyéb központi hatóságokétól, mert e bizottmányban, «ha szabad így mondanom», így szól az átirat, nincs egyéb központosítás, mint czíme. A bizottmány, mint az átirat mondja, csak az officium boni viri feladatát kívánja gyakorolni. «Annyira távol van tőle az egyes országokat történelmi kincseitől a központ kedvéért megrabolni, hogy inkább minden alkalommal azon alapelvet védi, hogy azon kincse felkutatása és fentartása sehol alkalmasabb álláspontot nem talál, mint a szűkebb, vagy tágabb honi körben, melyből származtak.»

A bizottmány ezeknek részletes kifejtése után, a mennyiben e véleményt a magyar udvari kanczellária osztaná, kijelenti, hogy nem maradna egyéb hátra, minthogy a bizottságnak 1860-ban megszakadt összeköttetése conservatoraival és levelezőivel visszaállíttassék s az országos hatóságokkal a műemlékek fentartása és biztosítása végett kölcsönös érintkezésbe lépjen.

* Helfert.

Végül a bizottmány, tekintettel arra, hogy az államminiszterium hatásköre Magyarországra már ki nem terjed és ennek helyébe Magyarországra nézve a magyar udvari kancellária lépett, azon esetre, ha a központi bizottmány által kifejtett nézetek helyeslésre találnának, okvetlenül szükséges lenne, hogy a központi bizottmány kebelében a magyar udvari kancellária is egy tagja által állandóan képviseltessék.

A központi bizottmányban a magyar kancelláriának képviseltetése.

A kancellária részéről az eltérő nézetek nyilvánítása után a megállapodás abban történt, hogy képviselőjében a központi bizottmányhoz 1864 augusztus 9-én Korizmics Antal püspök, udvari tanácsost küldött ki, de már ezt megelőzőleg a központi bizottmány átiratát, melyben a kancellária által 1864 július 18-án 11,546. szám alatt kiadott rendelet szavai szerint a nevezett bizottmány «a magyarországi történelmi, bölcsészeti és jogszaki régiségek és építészeti műemlékek felkeresése és fentartása végett a Magyarországon is alakult bizottmány alapszabályaira nézve véleményes nézeteit közli» oly meghagyással küldötte le a helytartótanácsnak, hogy e tárgyban jelentését mielőbb terjeszsze fel.

Ugyanazon évi augusztus 19-én 14,861. sz. a. a kancellária újra megsürgette «a magyarországi történelmi, bölcsészeti és jogszaki régiségek és építészeti műemlékek felkeresése és fentartása végett a Magyarországon is alakult bizottmány alapszabályai tárgyában» jelentést.

A helytartótanács az említett különös cím alatt csakis a kancelláriai illető fogalmazó képviselőjében alakult bizottmány alapszabályai tárgyában kelt sürgetésekre azon évi szept. 7-én 61,907. sz. a. azt válaszolta, hogy már nyilatkozott 1863. évi ápril hó 26-án 764. és 1864-ben június 17-én 3271. sz. a. s kérelmezte, hogy a bécsi központi bizottmánynak előbbi állapotába visszahelyezésére irányzott óhajtásai mellőzésével a történelmi régiségek feletti felügyelet tekintetében 1864 június 17-én 3271. sz. a. tett felterjesztése értelmében hozassék határozat.

A kancellária véleménye a bécsi központi bizottmány magyarországi működése, külön magyar bizottmány felállítása, a történelmi kincsek tulajdonjoga iránt.

A magyar műemlékek ügyének önállósítására igen hátrányos befolyást gyakorló Korizmics püspök, előadó tanácsos, véleménye a kérdésre nézve abban összpontosult, hogy a «kancelláriának nincs és nem lehet észrevétele, hogy a tudományosság szempontjából conservatorokat nevezzen a központi bizottmány Magyarország területén, a kik vele levelezzenek és beterjesztsek a régiségekre vonatkozó jelentéseiket; hogy a régiségek tulajdonjoga ezentúl is azoké marad, a kiké jelenleg; hogy szabadságában álland Magyarországnak hasonló bizottmányt maga részére is felállítani, mely párvonalosan járjon el a magyar régiségek fentartásában s hogy intézkedéseit az itteni (bécsi) központi bizottmány a magyar kormánysszék által közölje.»

Ehez képest intézett a kancellária átiratot az államminiszter Schmerlinghez. Az átiratban egy passus van, mely felemlítendő. Azon feltételek közt, melyek alatt a kancellária a bécsi központi bizottmány hatáskörének Magyarországra kiterjesztéséhez hozzájárul, foglaltatik az, hogy «a magyar

királysághoz tartozó történelmi kincsek, mint ez magától értetődik, az ország tulajdona maradnak».

Időközben a központi bizottmány levelezőt is nevezett ki, majd az államminisztert kérte, hogy hatáskörének Magyarországra, továbbá Horvát- és Szlavonországra, valamint Erdélyre is kiterjesztése és a magyar, horvát és erdélyi három udvari kancellária egy-egy képviselőjének a központi bizottmányba behívására ő Felsége elhatározását eszközölje ki, mely irányban teendő előterjesztéshez az államminiszter az illető kancelláriák hozzájárulását 1864 október 12-én 6849. sz. a. kérte ki.

A kassai székesegyháznak szakértelem nélkül foganatosított helyreállítása alkalmat adott a határozat sürgetésére. A helytartótanács ugyanis a magyar Akadémiának ez ügyben kelt felterjesztésére a műemlékek ügyében az elhatározást 1865 augusztus 30-án kelt üléséből szorgalmazta.

Ekkor került az ügy a kancelláriánál más osztályba azon előadóhoz, ki a helytartótanácsnál is mint előadó védte a magyar felfogást és ki méltán mondhatta, hogy «A fönnebbi tényvázlat . . . a legnagyobb kimélettel rajzolja az ez ügyben 1862 óta folytonosan követett ferde és összebonyolító eljárást», mely annak helyes és hazánk érdekeivel megegyező elintézését felette nehezíti, sőt alig lehetségessé teszi, mert bár legkívánatosabb lenne a kancellária által 1861-ben elfogadott azon álláspontra visszatérni, hogy a magyar tudományos Akadémiának első javaslata a helytartótanács felterjesztése szerint jóváhagyassék, ez a közbejött ellentétes határozatok miatt már az ügynek újabb késleltetése miatt is lehetetlen s így nem marad egyéb hátra, mint a helytartótanácsnak az Akadémia meghallgatásával tett második javaslatát fogadni el. A kancellária ehez hozzájárulván, ezen irányban intézte átiratát az államminiszteriumhoz. (13.789/1865.)

Az államminiszterium, melynek élén akkor Belcredi állott, 1866. évi augusztus 22-én 4439. sz. a. válaszolt és kijelentette, hogy a m. Akadémia kebelében külön országos műemléki bizottság felállításának tervéhez anynyival inkább hozzájárul, mert az, ha más alakban is, megfelel azon szándékoknak, melyek 1862-ben 1317. sz. a. kelt államminiszteri átiratban kifejezésre jutottak.

A kancellária 1866 október 12-én 12,834. sz. a. mutatta be ez ügyre vonatkozó előterjesztését, a melyre nov. 8-án kiadott legfelsőbb elhatározást ugyanazon hó 16-án 16,288. sz. a. közölte a helytartótanácsnál.

E szerint az 1866. évi nov. 8-án kelt legfelsőbb elhatározással a bécsi közp. bizottmány felállítására és hatáskörére vonatkozólag 1850 decz. 31-én kelt legfelsőbb elhatározás akként módosított, hogy e bizottmány teendői Magyarországra nézve a m. tud. Akadémia javaslatához képest az akadémiai archæologiai osztály utasításának — az eredetileg tervezett országos műemléki bizottság részére kidolgozott szabályzat lényeges pontjaival leendő kiegészítése mellett — az említett archæologiai osztályra ruháztassanak és

Legfelsőbbel-határozás a bécsi központi bizottmány teendőinek az Akadémia archæologiai osztályára ruházása iránt.

ezen osztály előfordulandó esetekben szakértő közegképen a helytartótanács által igénybe vétessék, de a változott viszonyoknak megfelelő utasítással ellátandó conservatorok kinevezése a kancellária által eszközöltessék, mely intézkedés azonban semmiképen sem gátolja, hogy a bécsi közp. bizottmány, melynek véleményét a kancellária az elhatározására fentartott esetekben meghallgatja, tudományos kutatásait a magyar bizottmány akadályoztatása nélkül Magyarországon saját céljaira folytathassa, ottani levelezőit megtarthassa s tudományos közléseit közrebocsáthassa.

A kancellária tehát felhívta a helytartótanácsot, hogy az előbocsátottak alapján újabb javaslatait a költségekre kiterjedőleg is, — melyek összegének az Akadémia által előírányzott 12,000 frt helyett 3000 frttal megállapítását az első helyen nevezett kormánysház csekélynek találta — mutassa be.

Ime az előadottak szerint, sikerült az ügynek Magyarországra nézve kedvező elintéztést éveken át függőben tartatni s midőn végre az, bár az Akadémia s helytartótanács eredeti javaslatától eltérőleg a fennidézett legfelsőbb elhatározással a megoldáshoz közel jutott, még ekkor is, a magyar miniszterium visszaállításának előestéjén, sikerült a központi bizottmánynak Magyarországon való működését s a magyar udvari kancellária mellett mint szakközegnek meghallgatását biztosítani.

A helytartótanács a magyar Akadémiát 1866 decz. 15-én 92,889. sz. a. hívta fel végleges javaslatának megtételére.

A megoldás azonban — melyhez az ügy már kétszer oly közel állott, a közbejött politikai változások következtében ismét elmaradt.

A visszaállított magyar miniszterium nem késett ugyan az ügyre figyelmét kiterjeszteni, de ismét évek multak, míg az megoldásra juthatott.

B. Eötvös kultuszminister az alapítványi jószágokon a műemlékek megóvása s az akadémia által ez ügyben utasítás kidolgozása iránt intézkedik.

A kultuszminister már 1867 okt. 28-án 12,194. sz. a. bocsátott ki az alapítványi főtisztségekhez rendeletet az alapítványi jószágokon található műemlékek megóvása végett és hasonló intézkedést tett ugyanazon miniszter megkeresésére a pénzügyminiszterium is. Az első helyen nevezett miniszter egyszersmind az Akadémiát az alapítványi gazdatisztek számára a műrégiségeknek mi módon leendő fentartása iránt rövid utasítás kidolgozására kérte fel.

Ennek az Akadémia meg is felelt és az általa ez ügyben kiküldött hármias albizottság véleményét 1868 január 20-án tartott üléséből (47. sz. 1482/C. M.) alatt felterjesztette. Az albizottság egyebek közt javaslatba hozta, hogy a minisztérium «hirdesse ki határozottan, hogy teljes és tagadhatatlan jogú birtokosnak tekint mindenkit, ki régészeti tárgyat és emléket vagy elébb szerzett vagy ilyent jövőre találni vagy felfedezni fog; mi igen szükséges, hogy a tulajdonosok és találók a tárgyakat elkobzási félelemből el ne titkolják.»

E pont nagyon is nélkülözi ugyan minden tekintetben a szabatos-

ságot, de célzata kétségtelenül az, hogy a leletekre vonatkozólag az állam igénye megszüntetessék.

Az Akadémia ez alkalommal a miniszterium figyelmébe ajánlotta azon folyamodást is, melyet a Rimaszombatban összegyűlt «Magyar orvosok és természetvizsgálók» megbizottjai egy régészeti állandó országos bizottság alakítása végett az országgyűléshez 1866 június 24-én benyújtottak a történeti vagy művészeti emlékek és régiségek fentartásáról, biztosításáról és azoknak kisajátításáról szóló törvénycikk javaslatával együtt.

Az 1866-ban Rimaszombatban összegyűlt magyar orvosok és természetvizsgálók régészeti orsz. bizottság felállítását kéri s a műemlékek és régiségek védelme iránt törvényjavaslatot mutatnak be.

Idézzük a törvénycikk-tervezet következő szakaszait: 1. §. A történeti vagy művészeti római kor előtti, római és középkori építmények, mint templomok, tornyok, magán vagy középületek, római várak, váracskok, utak, sánczok, fürdők, vízvezetékek, mértföld-oszlopok, siremlékek, kőkoporsók, áldozati és fogadalmi oltárok, kún és pasahalmok, pogánysírok, úgynevezett ördögárkok, avargyűrűk, domborművek, szobrok, képek, fegyverek, vallásos szertartáshoz tartozó eszközök, bútorok és egyéb bármi néven nevezendő régiségek, legyenek azok akár egyesek, akár testületek, akár az álladalom birtokában, a nemzet pártfogása alá helyeztetnek.

3. §. Ha . . . a tulajdonos azokat fentartani és javítani nem bírná, vagy nem akarná, azok az álladalom intézkedése alá esnek.

5. §. Kisajátítás alá esnek akár a föld színén, akár a földben talált szobrászati, zománczos vagy más festészeti művek, mint domborművek, szobrok, zománczképek, festett táblák, mozaikok, könyvek, fegyverek, vallásos szertartáshoz tartozó eszközök, bútorok, koronák, gyűrűk, karpereczek, lánczok, érmek, fegyverek, akár nemes érczből vagy vasból legyenek, ércz vagy agyag edények és egyéb bármi néven nevezendő régiségek.

6. §. Ezek a találó sajátjának tekintendők, ki is a talált régiségek illő becsárára nézve biztosítatik, azok azonban egyesség útján tőle a magyar nemzeti muzeum számára megszerezhetők; az egyesség nem sikerülése esetében a tulajdonos azokat a (tervezett) központi régészeti igazgatóság számára tudományos célokra való használat végett ideiglenesen kiadni köteles.

A természetvizsgálók és orvosok 1846-ban Kassán tartott ülésükben hallatták első felszólalásukat a hazai műemlékek fentartása tárgyában. Ismételték ezt 20 év múlva egy törvénycikk benyújtásával, mely törvénycikk tervezetének hiányait pótolja azon jó szándék, melylyel az ország műemlékeinek megmentése céljából hazafias lelkesedéssel buzgólkodtak az illetékes tényezők intézkedését kieszközölni.

1869 december 16-án Henszlmann Imre mohácsi képviselő saját és társai nevében nyújtott be törvényjavaslatot az országgyűléshez a műemlékek fentartása tárgyában.

Dr. Henszlmann Imre mohácsi képviselő törvényjavaslata.

Az 1869. évi ápril 20-ikára hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai közt II. kötet 230. szám alatt közlött törvényjavaslat szerint «a történeti építmények és műemlékek fentartása és javítása a birtokost

tulajdoni jogánál fogva illeti», de ha ezt tenni nem birná vagy nem akarná, «azok az állam intézkedése alá esnek s ezen esetben nemcsak az építmények, hanem azok területének kisajátítása is a kormány részéről az 1869. LV. t.-cz. értelmében fogatosítható».

A javaslat szerint felállítandó «országos régészeti felügyelőség kiterjesztendi gondját a történeti és műbecscsel bíró ingó régiségekre is és igyekezendik, a mennyiben lehet azokat eredetiben, vagy legalább hű másban, első sorban a magyar nemzeti muzeum, másodikban valamely vidéki muzeum számára megszerezni. Az országos régészeti tanács javaslatára a vallás- és közoktatásügyi miniszter terjeszti . . . az emlékek . . . fentartása, netaláni kisajátítása és az ingó régiségek megszerzése végett a szükséges előirányzatot az országgyűlés elébe».

Az indokolásban Mohács kerület képviselője a bécsi központi műemléki bizottmánynak Magyarországon működésére hivatkozva, azon reményének ad kifejezést, «hogy azon jó és czélszerű közt, mit az absolut kormány törvénytelen sége daczára nálunk meghonosított, nem fogja tovább szünetelni engedni e tárgyat sem országgyűlésünk, sem kormányunk».

Az országos felügyelet nem csak az ingatlan, hanem ingó műemlékekre is, bár ezeknek kisajátításáról a törvényjavaslat nem szól, kiterjedvén, a törvényjavaslat indokolásában felsoroltatnak az ingó műemlékek, melyek «közé sorozzuk: a domborműveket, szobrokat, zománczokat, mozaikokat, képeket, festett táblát és ablakot, miniatureket, fegyvereket, vallásos szertartási eszközöket, bútorokat, hangszereket, koronákat, ruhákat, gyűrűket, czímereket, érmekeket, pecséteket, karpereczet, násfát, mindennemű edényt, szóval minden néven nevezendő régi történeti vagy művészeti beccsel bíró régiséget».

Ipolyi Arnold
törvényjavas-
lata.

Majd Ipolyi Arnold, kit b. Eötvös József, már mint miniszter, nem mint akadémiai elnök szólított fel — készített törvényjavaslatot. Ipolyi a törvényjavaslatot benyújtván, az a miniszterium kebelében a törvényjavaslat készítője Ipolyi, valamint Rómer Flóris közbenjöttével megvitattatván és némely változtatásokkal megállapíttatván, 1871 márczius 14-én 4631. sz. a. az Akadémiával véleményezés végett közöltetett. Az Akadémia a törvényjavaslatot elfogadta, mint erről ugyanazon évi ápril 24-én 391. sz. a. tett jelentése tanuskodik. Különvélemény is adatott be, hogy a bizottsági elnök és az igazgatónak különválasztott kötelességei és jogai országos igazgató címével ellátandó szakképzett egyénre bizassanak.

A törvényjavaslat az ingó műemlékekre is kiterjedvén, kívánatosnak látjuk az azokra vonatkozó szakaszokat szintén közleni.

A miniszteriumban folytatott tárgyalás alapján a törvényjavaslat két részre osztott: az első rész mint törvényjavaslat tartatott meg a történeti és műemlékek felügyeletére felállítandó országos bizottság ügyében, míg a másik rész az országos bizottság utasítása gyanánt szerkesztetett.

A törvényjavaslat 1. §-a szerint a hazai történeti és műemlékek az ország védelme és a kormány gondoskodása alatt állanak, minélfogva a 7. §. értelmében azoknak az országos bizottság tudta és belenyugvása nélküli változtatása, megkárosítása, rombolása vagy éppen megsemmisítése szigorúan tiltatik s a rosszakaratulag az ellen vétők, mint a nemzeti köz-kincs megkárosítói rendőri úton 2 frttól 100 frtig terjedő pénzbírsággal vagy a mennyiben meg nem fizethetnék, fogsággal is fenyíthetők, minden két osztr. értékű forintért egy napot számítva. Ezenfelül rendőri úton az okozott kár és költség megtérítésének is van helye az 1840. évi IX. törvényczikk rendelkezéseinek alkalmazása mellett. A 9. §. szerint, ha a tulajdonosok, birtoklók vagy gondozók útján a fontosabb emlékek fentartása nem lenne eszközölhető, az állam részére kisajátításnak van helye, az ingatlanokra nézve az általános kisajátítási törvényben foglalt elvek szerint, az ingókra nézve pedig a kincslelés iránt fennálló törvényes gyakorlat, esetleg egy e részben hozandó külön törvény szerint.

A törvényjavaslatban ezen végszakasz az Akadémia által II. osztálya kebeléből kiküldött jogi bizottság jelentése alapján vétetett be, mely bizottság ezen, a törvényjavaslat készítőjének elnöklete alatt tartott ülésében szükségesnek vélte mielőbbi megalkotását oly törvénynek, a mely ujabbkori viszonyainknak megfelelőleg egyfelől az illető birtokos s feltaláló jogát és érdekét méltányosan tekintetbe venné s másrészt a leleteket az összerombolástól vagy elrejtéstől s elidegenítéstől megóvná, szóval az ingó tárgyak kisajátítása s annak módozataira a kellő intézkedéseket tartalmazná.

Történeti és műemlékeknek, melyek a szervezendő országos bizottság felügyelete alatt állanak, tekintendők az utasítás 4. §. szerint:

a) az őskori népek maradványai, telephelyei, földvárjai és más földalkotmányai, minők a Csörszárka, Hunárka, Ördögárka elnevezés alatt ismeretes földművek, netalán felfedezhető avar gyűrűk, őskori czölöpépítmények, köemlékek, bálványkövek, körakatok, hunhalmok, úgynevezett pasahalmok, sírhalmok, temetőhelyek s az ezekben, valamint általában található őskori mindennemű kő, csont, fém, agyag stb. eszközök.

b) A római építmények, várdák, táborhelyek, utak, mértföldmutató-oszlopok, vízvezetékek, fürdők, emlékkövek, fogadalmi, oltár, sír- és feliratos kövek, téglák, szobrok, dombor- és homorművek, faragványok, festvények, sarkophagok, valamint kisebb, mindennemű és anyagú eszközök, edények, ékszerek, érmek, pénzek, gyűrűk, pecsétek stb.

c) Nemzetünk történeti régebb korának saját művei: nevezetesen az emlékszerű monumentalis építmények, a középkori műizlésekben az úgynevezett bizanci, román, átmeneti, gót, renaissance, arab, török vagy mór stylben épült templomok, monostorok, várak, várdák, váracskok, tornyok, mecsetek, minaretek, kastélyok, házak; ezeknek történeti vagy műérdekű romjai, a mennyire tudniillik nevezetes események színhelyei voltak s a

nemzet történetében említetnek vagy rajtok a fennebb említett építészeti izlések műidomai fönmaradtak. Valamint általában az azonkori és más műbecsű faragványok, szobrok, síremlékek, képek, üvegek s falfestmények, feliratok, úgynevezett kisebb művészeti tárgyak, mint ötvösművek, zománczok, érmek, pénzek, pecsétek, gyűrűk; az egyházi szertartáshoz s a polgári házi élethez tartozó művészibb tárgyak, szerek, eszközök, edények, fegyverek, zászlók, öltönyök, kelmék, szövetek stb.

Ezen utasítás egyébiránt az Akadémia által a helytartótanácsnak bemutatott szabályzat alapján készült.

A műemlékek ideiglenes bizottságának felállítása 1872-ben s a műemlékek fentartásáról törvény alkotása 1881. évben.

A tárgyalásoknak egyelőre az lett eredménye, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1872 ápril 4-én 5371. sz. a. kelt rendeletével a magyarországi műemlékek lajstromozása, felvétele, osztályozása és fentartása tárgyában egy ideiglenes bizottság alakított. E bizottság működése csakis az ingatlan műemlékekre, az építményekre vonatkozott és ezekre vonatkozik a kilencz év lefolyása után a műemlékek fentartásáról 1881-ben alkotott XXXIX. törvénycikk is, melyet megelőzőleg a törvényhozás azok védelme iránt annyiban intézkedett, hogy egyrészt «a kisajátításról Buda és Pest városok területén» szóló 1868. évi LVI. törvénycikk első pontja szerint a kisajátítás megengedtetik «történeti emlékek föllállítására és ilyeneknek föntartására és megoltalmazására», másrészt a községek rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. törvénycikk 26. §. f) pontja szerint «csak a törvényhatóság jóváhagyása után hajtatik végre minden oly határozat, mely történelmi és műemlékek fentartására, átalakítására és lebontására vonatkozik».

Az ingó műemlékeket az ezek fentartásáról szóló törvény nem tárgyazza, sőt a törvény első szakaszából akár azt is ki lehetne magyarázni, hogy mivel műemlék elnevezés alatt *műépítmény* értetik, építményeken kívül műemlékek nem is léteznek. No de ily szándék távol állott a törvényhozótól, sőt fel kell tenni, hogy az építményi műemlékeken kívül az ingó műemlékek ügye is az említett törvény előkészítésénél csak azon oknál fogva nem tárgyalatott, mert az építményi műemlékekről szóló törvény meghozatalára nézve is a magántulajdon korlátozása és megszüntetése tekintetéből némely oldalról aggályok merülvén fel, félni lehetett, hogy azon esetre, ha a műemléki törvény keretébe nemcsak az ingatlan, hanem az ingó műemlékek is befoglaltatnak és ez által a magántulajdon korlátozására és megszüntetésére vonatkozó aggályok — mint ez a dolog természetéből folyik — még inkább tápot nyernek, a kedvező megoldás még az ingatlan műemlékekre nézve is, ha teljesen meg sem hiúsíttatik, kétségtelenül újra halasztást szenvedne.

Míg a műemlékek megóvása végett a törvényhozás útján teendő intézkedések talaja előkészítetett s az erre vonatkozó tárgyalások folytak, sőt az ingatlan műemlékek megóvására nézve törvény is hozatott, a kormány

részéről több rendelet bocsátott ki, melyek által a kincsekre és leletekre vonatkozólag a hazai intézetek igényeit, ha bár csak az Ausztriában a kincstár részéről már régen feladott igények keretén belül — jobban kielégíteni iparkodott.

Az ausztriai polgári törvénykönyv behozatalával nálunk is érvényre jutott azon legfelsőbb elhatározás, melynél fogva az állam a kincsekre vonatkozó jogáról lemondott. Ámde e lemondás a magyar intézetekre nézve teljesen közömbös volt, mert a leletek akár kincsek voltak, akár nem, csak úgy mint az előtt, most is Bécsbe küldettek s a magyar intézeteknek csak az maradt meg, mi Bécsben már nem kellett.

Az építészeti műemlékek felkutatására és fentartására Bécsben az 1850. évi december hó 31-én kelt legfelsőbb elhatározással felállított központi cs. kir. bizottmány conservatorai részére a cs. kir. kereskedelmi, ipar- és közmunka-miniszterium által 1853 június 24-én 1256/H. M. sz. a. jóváhagyott utasítás 8 szakaszában a conservatorok kötelességévé tétetett, hogy a leleteket a cs. kir. antikenkabinetnek s a központi bizottmánynak bejelentsék s csak ha az a lelet megszerzésétől eláll, szólíthatók fel az illető országban netán létező muzeumok a lelet megszerzésére.

Ezen utasítás szerint tudtul adandó egyébiránt a találóknak, hogy a cs. kir. régiségtár által nekik a valódi érték megtérítették, mely megtérítés a belértéken felül legalább 10 százalékot, esetleg a két- és többszöröst is teszi.

Tény, hogy a leletekre vonatkozó gyakorlat az 1846. évi márcz. 31-én kelt legfelsőbb elhatározás előtt is, után is a magyar intézetekre nézve egyaránt hátrányos volt. Ez bizonyításra nem szorul. Ezt igazolja a magyar pénzügyminiszteriumnak 1867 június 3-ikán 14070. szám alatt a kultuszminiszterhez intézett átirata is, melyben annak előbocsátása után, hogy az idézett legfelsőbb elhatározás szerint az állam a lelt kincsekre vonatkozó jogáról lemondott, a következők foglaltatnak: «a gyakorlatban az illetők úgy látszik sokszor az ugyan 1846. évi aug. 14-ről kelt, a bécsi gyűjteménynek kedvező, de Magyarországon soha közhírré nem tett legfelsőbb elhatározás rendeletjét követték. Jóllehet az 1816 után szokásban volt eljárás által is a hazai intézetek érdekei eléggé biztosítva vannak, mindazonáltal részemről azon eljárást követendem, hogy a hozzám beérkező kincseket többé Bécsbe küldeni nem fogom, hanem fentartván belértékökre nézve a kincstár törvényen alapuló jogait, azokat az említett hazai intézetek (t. i. nemz. muzeum és pesti egyetem) igazgatóságaival megtekintés és kiszemelés végett közlendem.

A mennyire nagyméltóságod a tudomány érdekében a fennálló törvények megváltoztatását czélirányosnak tartaná vagy a politikai hatóságok közreműködését kívánná, nagyméltóságod úgy is saját hatáskörében fog intézkedni.»

A cs. k. ker.
s közm. min.
1853. jun. 24-
kelt rendelethez
a leletek tárgyában.

A m. pénzügy-
miniszter ren-
delete ugyan-
ezen tárgyban
1867. június 3.

Ezen átiratban, csak egyre vonatkozólag tévedett a pénzügyminiszterium, tévedett abban, midőn a kincsekre nézve a kincstárnak törvényen alapuló jogait említi. Ily törvények nincsenek és épen ezért voltak a helytartótanácsnak aggályai az ezen ügyben kiadott legfelsőbb elhatározások kihirdetésére nézve. A kincstár által igénybe vett jog az uralkodó legfelsőbb elhatározásain alapult; midőn tehát az uralkodó e jogról lemondott, s korábbi rendelkezéseit, melyekkel a kincsre nézve jogát fentartotta, visszavonta, a kincstár joga is megszűnt.

Az Akadémia a leletek megővése tárgyában.

A magyar Akadémia nem szűnt meg oda hatni, hogy az érdeklődés a műemlékek ügye iránt minden irányban fentartassék. Már 1868 január 21-én kelt felterjesztésében felemlíti, hogy ugyanazon hó 20-án tartott ülésében az archaeologiai bizottság előadja, hogy bár szentnek tekinti a tulajdont s kívánja, hogy mielőbbi törvényben mondassék ki, *«hogy mindenki, ki valamit talál, annak kétségtelen birtokosa»*, de azt mégis kívánja, hogy mivel a csatornák és vasutak építésénél folyamatba teendő munkálatoknál számos igen becses régiségek fognak napfényre jönni; mivel továbbá az archaeologiai bizottság azon szomorú tapasztalatot tette, hogy a vasuti társulati igazgatóságok ünnepélyes ígéretei daczára, számos igen becses műemlékek elromboltattak vagy a felvigyázók és munkások által elosztogatattak, ezek hazájába küldettek, vagy a mindenütt leselkedő közvetítők kezeibe kerültek, a lelhelyek a bizottsággal közöltessenek és az érdekesebb tárgyak lerajzolásra átengedtesse, mi végből a közlekedésügyi miniszterium útján a mérnöki osztályt és a munkásokkal folytonos érintkezésben levő felvigyázó személyzetet kéri a kellő utasítással elláttatni.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium ezen ügyben 1868 febr. 2-án 103/eln. szám alatt irt át a közlekedésügyi miniszteriumhoz s az Akadémiát az utasítás kidolgozására felkérte.

A közlekedésügyi miniszternek 1868. márcz. 11-én kelt rendelete az erdélyi vasutársulathoz a leletek tárgyában.

A közlekedésügyi miniszterium ugyanazon évi márcz. 11-én 1685/eln. szám alatt egyrészt közli az első erdélyi vasutársulat bécsi igazgatóságához 1867 aug. 21-én 4162. szám alatt intézett megkeresését, másrészt pedig a belügyminiszteriumhoz 1868. évi január 4-én 7855. sz. alatt intézett átiratát.

A nevezett vasutársulat igazgatóságához szóló megkeresésből kitetszik, hogy az arad-nagyszebeni vasut építésénél, különösen a római Apulum területén sok érdekes, néha nagy beccsel és belértékkal is bíró régiségek is fedeztetnek fel, melyek az erdélyi muzeum-egylet választmányának panasza szerint az építési mérnökök által, a nélkül, hogy a hazai muzeumoknak hírt adnának, vétetnek kézhez és adatnak el; az elfecsérlés elleni méltó panasz mellett tehát a választmány *«azon kérelmét adá elő, hogy úgy a pesti, valamint az erdélyi muzeum igazgatósága e tárgyak belértékeinek megtérítése és egy aránylagos leldij fizetése mellett leendő kisajátítására elsőbbségi joggal ruháztatnék fel oly formán, hogy az illető találónak csak akkor legyen szabad a tárgyat másnak eladni, ha az illető igazgatóság*

a nála történt bejelentés vagy bemutatás után négy hétre a meg vagy meg nem vétel iránt határozottan nyilatkozott». A közoktatásügyi miniszterium a muzeum-egylet aggályait alaposaknak s kérelmét méltányosnak találván, ez értelemben leendő intézkedésre a vasutársulat igazgatóságát felkérte.

A mi a belügyminiszteriumhoz intézett átiratot illeti, abban a közlekedésügyi miniszterium a következőket mondja: «A vasutak építésénél sokszor érdekes régészeti és belbecsű s nevezetesen a világ s hazai történelemre nézve nagy érdekű tárgyak ásatnak ki, melyek, mert megőriztetésükről vagy a hazai régiségtárak részére való megszerzésükről senki sem gondoskodik, részint megsemmisíttetnek, részint pedig a külföldre vándorolnak.

Hogy tehát az ily találmányok jövőre a «hazai intézetek javára megóvassanak, czélszerűnek látta a közlekedésügyi miniszterium a vasutépítkezésekkel foglalkozó közegeket utasítani, miszerint minden ilynemű találmányról a legközelebbi közigazgatási hatóságot rögtön értesítvén, a talált tárgyakat addig is, még a hatóság intézkednék, a megsemmisítéstől megóvni igyekezzenek. Arra nézve azonban, hogy ezen intézkedés sikeres legyen, szükséges lenne, miszerint a törvényhatóságok utasíttatnának, hogy a vasuti mérnököktől nyerendő tudósítás után a talált tárgyról a pesti s kolozsvári muzeum igazgatóságát rögtön értesítnék s a tárgyakat addig, míg ezen intézetek küldöttjei meg nem vizsgálják, őrizet alá vennék».

A közlekedésügyi miniszterium tehát a törvényhatóságoknak utasítással ellátására a belügyminiszteriumot felkérte. A belügyminiszterium febr. 2-án 609. sz. a. ki is bocsátott a törvényhatóságokhoz egy körrendeletet, melyben azon meggyőződésének adott kifejezést, hogy «a törvényhatóságok elismeréssel fogadják a közlekedési miniszteriumnak a honi muzeumok érdekében tett intézkedéseit s azoknak sikeresítését előmozdítani hazafiui kötelességüknek tartandják».

A belügyminiszterium a közlekedésügyi miniszterium intézkedését a törvényhatóságokkal körrendeletileg közli.

A közlekedési miniszteri imént érintett átiratra a vallásügyi miniszterium ápril 2-án 259/elnöki szám alatt a nemzeti muzeum igazgatóságát értesítette, hogy nézete szerint legczélszerűbb lenne, ha a nemz. muzeum az erdélyi példájára «a földmunkálatok színhelyén napfényre kerülő régészeti műtárgyak ellenőrzése céljából megbizottat küldene ki, ki a kellő utasításokkal volna ellátandó vagy pedig az erdélyi muzeummal lépne ez ügyben érintkezésbe, hogy a művészeti találmányok mentül sikeresebben megmentessenek».

Az Akadémia a közlekedésügyi miniszteri átiratban említett utasításra nézve 1868 márczius 16-án 208. sz. a. azt válaszolta a kultuszminiszteriumnak, hogy czélszerűbb utasítást nem terjeszthet fel, mint archæologiai bizottsága által kidolgozott azon utasítást, melyet 1868 január 20-án alapítványi tisztviselők tájékoztatására felküldött s melyről fentebb már megemlékeztünk.

A magyar nemzeti muzeum a kultuszminiszteri rendeletben javasolt eljárásra nézve május 6-án 312. sz. a. azon véleményét nyilvánította, hogy «A vasuti ásásoknál, valamint más alkalomkor talált régiségekre nézve, ha ezekre mind a magyar nemzeti, mint az erdélyi muzeum igényt tart, az ez által támadandó verseny az illető tárgyakat csak drágítani fogja s a találók ezt látva annál gondosabban fogják a leleményeket a hivatalos elfoglalás elől eltitkolni s magánvevőknek . . . eladni. Miért is legczélszerűbb volna, hogy a vasuti mérnököknek a találandó és értékesítendő régiségekből bizonyos százalékok állíttassanak kilátásba, a területnek oly felosztásával, hogy a mi Magyarországon találhatik, arra a magyar nemzeti muzeum tartson igényt, mi Erdélyben, arra az erdélyi muzeum; könnyebb is levén mindenik intézetnek az e részbeni ellenörködés s a helyszínére való kiküldetés.»

A közlekedési
miniszterium
1868-ik július
9-én az összes
vasuti társula-
tokhoz újabb
rendeletet bo-
csát ki.

A vallásügyi miniszterium mind ezen átiratot, mind az akadémia által bemutatott és fentérintett utasítást közölte a közlekedésügyi miniszteriummal, mely az összes vasuti társulatok igazgatóságaihoz 1868 június 9-én 6704. szám alatt az első erdélyi vasutigazgatóságához hasonló rendeletet bocsátott ki oly felhívással, hogy az illető igazgatóság «előforduló építkezések alkalmával vezénylő főmérnökeiket és osztálymérnökeiket utasítsa, hogy minden ilyenmő talált tárgyról, hova egyébiránt az értékesebb találmányokon kívül mindennemő kövületek, őscsontok, s általában őslénytani tárgyak is tartoznak, a legközelebbi közigazgatási hatóságon kívül a pesti és kolozsvári muzeumot és a magyar tudományos akadémiát rögtön értesítvén, a talált tárgyakat megsemmisítéstől vagy elidegenítéstől megóvni igyekezzenek oly formán azonban, hogy a talált tárgy feletti szabad rendelkezés az illető találót illesse azon esetre, ha az értesített hazai intézetek a történt bejelentés után négy hétre a meg vagy meg nem vétel iránt nyilatkoztak, vagy ez idő alatt nyilatkozni elmulasztották.»

Ezen rendeletek, mint azok tartalmából eléggé kitetszik, úgy a kincstár, a tulajdonos és találók jogaira, mint az eljárásra nézve tekinteten kívül hagyták a legfelsőbb elhatározásokon s kormánysszéki rendeleteken alapuló gyakorlatot s ellenkezésbe jutottak az illetékes pénzügyminiszterium által egyidejűleg vagy később kibocsátott rendeletekkel.

A pénzügyminiszteriumi részéről újabb rendelet kibocsátására a nagybányai fő- és fémbeváltási hivatalnál bejelentett lelet szolgáltatott alkalmat. E hivatal 1871 július 5-én 450. sz. a. a nemzeti muzeum igazgatóságát értesítvén, hogy a tulajdonos az átküldött régi pénzekből álló leletnek kiválogatásába nem egyezik bele, hanem azt csak akkor engedi át, ha az egész átvétetik, a muzeumi igazgatóság ez ügyet a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak bejelentette és orvoslást kért, hogy a fennálló rendeletekkel ellentétben levő feltételek kikötése által az érmeknek a tudomány érdekében való felhasználása lehetetlenné ne tétessék.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium megkeresésére a pénzügy-minisztérium nem késett intézkedni és 1871 december 27-én 47711. sz. a. a pénzügy-, bánya- és jószág-igazgatóságokhoz és a selmeczi főbányagrófi hivatalhoz rendeletet bocsátott ki, «hogy törvényes szokásunk, számos kir. rendelet, s az eddig követett gyakorlat szerint minden talált kincs, a melynek értéke 150 frtot túl halad, $\frac{1}{3}$ részben a kincstárt illetvén, s az éremleletek, valamint a talált kincsek körüli eljárás is — bármekkora értékű képviseljenek azok, tudományos régészeti szempontbóli tárgyalás s az értékes daraboknak tudományos intézeteink részére való megszerzése végett a kir. kincstárnak fentartva lévén ... ily éremleletek vagy kincsek ... kinyomozása, s átvétele végett mindannyiszor haladéktalan intézkedések megteendők, s... a (pénzügyi) minisztériumhoz azonnal felterjesztendők.

A. pénzügy-miniszternek
1871. decz. 27.
47711. sz. a.
kelt rendelete
az éremleletek
és kincsek be-
szolgáltatása
tárgyában.

Azon esetben pedig, ha ily nemű éremleletek vagy kincsek találásáról az illetők által jelentés nem tétetnék, azok ellen alattas ügyésze közreműködésével a vizsgálatot azonnal indíttassa meg, és a fennforgó rosszhiszeműséghez képest bünfenyítő eljárás alá vonassa, s pedig ne csak a találókat, hanem az ily kincsek vevőit is, kik mint gyanús árúk vevői tekintetvén, a hazai bíróságok által eddig is a bünfenyítő eljárás útján a fennforgó esetekhez képest súlyosabban is büntetettek.»

Utasítja tehát a pénzügyminisztérium a fentnevezett hivatalokat, hogy a közönséget és különösen az alsóbb néposztályokat felvilágosítani igyekezzenek, arra figyelmeztetvén őket: hogy a találók eltitkolás esetében nemcsak saját részüket veszítik el, hanem még nagyobb büntetésnek is kiteszik magukat.

A belügyminisztérium a kultuszminisztérium által vele közlött ezen rendelet értelmében a törvényhatóságokat 1872 május 19-én 14136. szám alatt körrendeletileg utasította, hogy a pénzügyi közegeket a leletekről haladéktalan értesítsék.

A körrendelet Erdélyben ki nem hirdettetett, mert mint a belügyminiszteri rendelet mondja — «az ott ez idő szerint még érvényben álló általános polgári törvénykönyv alapján, a kincstalálás körüli eljárás szabályozva» van. Ezen körülmény azonban a körrendeletnek Erdélyben ki nem hirdetését eléggé alig indokolhatja akkor, midőn éppen azon legfelsőbb elhatározások értelmében, melyeken a polgári törvénykönyv idevágó rendelkezései alapultak, a kincsek és leletek tárgyában — az osztrák polgári törvénykönyv hatályától eltekintve — az egész monarchiára nézve tényleg egyenlő szabályok voltak érvényben; midőn a harmadrészre, a beküldési és elővásárlási jogra vonatkozó legfelsőbb intézkedések, a mint visszavonattak, akként újra életbe is léptetethettek s midőn a pénzügyminisztérium által az alá rendelt közegek utasítással ez irányban el is láttattak.

Az éremleletek körül a tárgyalások lassu menete miatt a pénzügyminisztérium 1873 június 3-án 29403. szám alatt felszólalván és az illető közegeknek gyorsabb eljárásra sürgetését indítványozván, a kultuszminisz-

terium ugyanazon hó 30-án 15209. szám alatt kelt átiratában a késedelem okául azon rendszert jelölte meg, melynél fogva minden éremleletnek mind a kultusz-, mind a pénzügyi minisztériumnál legalább is két ízben kell megfordulnia. Azon nézetét fejezte tehát ki, hogy legcélszerűbb lenne az éremleleteket közvetlenül küldetni a nemzeti muzeum igazgatóságához, mely egyuttal felhatalmazandó lenne, hogy a pénzérték megtudhatása végett a főfémjelző hivattal közvetlenül érintkezessék.

A pénzügyminisztérium ugyanazon évi aug. 30-án 44321. szám alatt kelt válaszában kijelenti, hogy az éremleleteknek hozzá leendő felterjesztésétől azon oknál fogva nem állhat el, mert az ország azon részében, hol a magyar törvények vannak hatályban, minden, legalább 150 forint értékű leletnek egy harmada a kincstárt illeti; az ország azon részeiben pedig, melyekben jelenleg még az osztrák polgári törvénykönyv van hatályban, azon oknál fogva nem tartaná célszerűnek e rendszabálytól való eltérést, mert figyelembe véve az ily talált kincsek és érmek feljelentése körül ugyanis vajmi sokszor mutatkozó visszaéléseket, meg van győződve, hogy a kormány közvetlen felügyeletéből folyó tekintély megszüntével tudományos intézeteink szenvednének e tekintetben legnagyobb rövidséget; de merő különben is az említett törvény értelmében minden kincstalálás az előjáróság által a kormányszéknek bejelentendő.

Az eljárás hosszadalmasságának okát a pénzügyminisztérium inkább abban véli rejleni, hogy a leletek kiválasztása a jogosult országos intézetek által gyakran hónapokon át történik.

Egyébként, ha az illető intézetek a kiválasztás eszközzésénél p. o. a költség és becslés tekintetében nem kötelesek a kultuszminisztériumhoz fordulni, kész a pénzügyminisztérium az intézetekkel közvetlenül érintkezni, ez esetre azonban a követett eljárásról az intézetek jegyzékének megküldése mellett értesítést kér.

A tett indítványt a kultuszminisztérium 1874 ápril 1-én 26772/1873. szám alatt kelt átirata szerint nem fogadta el és egyuttal kijelentette, hogy ha a leletek kiválasztása olykor-olykor heteket, sőt talán hónapokat igényelne, annak oka nem a kiválasztók hanyagságában, hanem az egyes darabok nagy számában vagy nehéz meghatározhatóságában rejlik.

De már ezen kérdésre vonatkozó tárgyalás befejezte előtt a pénzügyminiszter 1873 november 12-ikén 38138. sz. alatt a főfémjelző hivatalhoz rendeletet bocsátott ki, és azon eljárást, melynél fogva a talált érmek és kincsek a nemzeti muzeum és az egyetem által történt kiválasztás után legtöbb esetben a főfémjelző hivatal által beolvasztattak s a találó és földtulajdonos csak becsértékben elégittettek ki, s ez által ezen érmek a régészettel foglalkozó közönségre nézve végleg elvesztek, hatályon kívül helyezte.

Hogy a numismatikai ismeretek terjesztése ne akadályoztassék, s a régészettel foglalkozó közönségnek régi érmek szerzésére minél nagyobb

A pénzügyminiszter rendelete a leleteknek természetben felosztása, az intézetek által meg nem tartott tárgyaknak árverés útján eladása s csak a maradéknak beolvasztása iránt.

alkalom nyujtassék, a pénzügyminiszterium jövőre követendő szabályul felállította, hogy ha az érmek vagy kincs értéke a 150 forintot meg nem haladván, a kincstárnak a törvényes szokás értelmében a leletből mi rész sem jár, a nemzeti muzeum és az egyetem kiválasztási jogainak gyakorlása után fenmaradó érmek ezentúl be nem olvasztatnak, hanem az említett intézetek által megtartott darabokért járó becsértékkal együtt természetben fognak a jogosultaknak kiadatni, kiknek teljes szabadságukra hagyatik az érmek elárúsítása iránt kényük-kedvük szerint intézkedni.

Ha pedig a talált kincs a 150 forintnyi értéket meghaladván, abból a kincstár részére egy harmad levonandó, ezen egy harmad rész kielégítésére mindenekelőtt a fentemlített intézetek által megtartott darabokért fizetett érték fordíttatik s csak ha ez nem volna elegendő, fog annak kiegészítésére az érmek aránylagos része kiválasztatni.

A találó és földtulajdonos részei mindenkor természetben adatván ki, a kincstár részére a fentebbiek szerint netalán megtartandó érmek sem fognak azonnal beolvasztatni, hanem azok a főfémjelző hivatalnál összegyűjtetvén, általa koronkint, p. o. félévenkint közárverezésre bocsátandók.

Az árverésnél az érmek becsértéke vétetik alapul. Ha az árverésnek eredménye leend, az ezen begyülemendő összegek fognak azután szabályszerű módon elszámoltatni; ha pedig eredménye nem leend, vagyis ha az érmek egyáltalában nem, vagy csak részben árusíttatnak el, a fentmaradt rész azután — más mód többé nem is lévén — beolvasztatik s az így nyert érték szintén szabályszerűleg elszámoltatik.

A napilapok a főfémjelző hivatal által az árverés határidejének oly módon leendő közzétételére kérendők meg, hogy az árverést a közönség iránt való tekintetből a napihírek között tegyék közzé. Ily módon az eljárás költséget nem fog igényelni, s ha költség valamely okból mégis felmerülne, az az árverésen az érmek becsértékén felül befolyó összegből fedezendő.

Végül a miniszteri rendelet megjegyzi, hogy ezen intézkedés az Erdélyben és a polgárosított határörvidéken talált kincsekre nem vonatkozik, minthogy ott még az osztrák polgári törvénykönyv határozatai irányadók.

A kultuszminiszterium a most ismertetett rendelet nyomán a pénzügyminiszteriumhoz azon megkeresést intézte, hogy az érem- és kincseleletekből a kincstárt illető rész elárverezésre vonatkozó hirdetések első sorban az «Archæologiai Értesítő»-ben közöltessenek.

Annál, hogy a fentnevezett intézetek által meg nem tartott darabok eladására árverés tartassék, Nyitra megye többet kívánt.

Azon kérelemmel járult ugyanis a belügyminiszteriumhoz, hogy a régiségi leletek azon része, mely a kincstárt törvényszerűleg illeti, de mely a magyar nemzeti muzeum által már nem igényeltetik, a megye által istápolrt régészeti gyűjteménynek ajándékoztassék.

Nyitra megye kérvénye a leletekből régészeti gyűjteményének részesítésére iránt.

A megye kérvényét a belügyminiszterium, mielőtt az illetékes pénzügyminiszteriumhoz áttette volna, 1874 június 5-én 21697. sz. a. a vallásügyi miniszteriummal közölte oly végből, hogy tekintettel a régészeti szakban észlelhető bizonyos előhaladásra, nézeteit közölje, valjon a megindult tevékenységre nem hat-e gátlólag a pénzügyminiszterium és a belügyminiszterium által 1871. évi 47711., illetőleg 1872. évi 14136. sz. a. kibocsátott szabályrendelet és ha igen, mily irányban mutatkoznék kívánatosnak annak pótlása vagy módosítása.

Ezen ügy érdemleges tárgyalása függőben maradt.

Nyitramegye kérvényénél a muzeumokra nézve — bár inkább elvileg és kevésbé gyakorlatilag — kétségtelenül nagyobb befolyást gyakorolt Bosznia elfoglalása által a berlini szerződés. A berlini szerződés ily eredménye számításba bizonyára soha sem vétetett.

A közös pénzügyminiszterium intézkedése a boszniai leletekből a hazai intézeteknek részeseit érte.

Tudomásra jutván ugyanis, hogy a bécsi cs. kir. udv. muzeum inténdásának kérelmére a szerajevói országos kormány utasított, hogy az útépitések, földhányások stb. alkalmából talált régiségek körülményes leírás mellett a nevezett muzeumnak küldessenek át, a magyar kormány megkereste a közös minisztert, hogy a leletekben a magyar nemzeti muzeum is részesíttessék, mely felhívásra a nevezett intendans a magyar miniszterelnökségnek a vallásügyi miniszterhez 1879 július 25-én 2147. szám alatt intézett átirata szerint készségét nyilvánította, hogy a boszniai leletekből a magyar nemzeti muzeumot is megfelelő módon részesítendi. Nem sokára ezután a közös pénzügyminiszter 12 sestetüst, majd 54 bronzérmeket küldött át, melyeket a miniszterelnökség a vallásügyi miniszteriumhoz 1880 november 9-én 3125. szám alatt azon hozzáadással tett át, hogy a nemz. muzeum után a leletben más hazai intézetek, például az erdélyi muzeum, a zágrábi horvát muzeum stb. is, a történet megbeszéléshez képest részesíttessenek.

Ezen irányban két évvel később határozott intézkedés történt a kolozsvári egyetemre, vagyis ennek czíme alatt az erdélyi muzeumra nézve.

A pénzügyminiszter 1882. decz. 12. az éremleleteknek a nemzeti muzeumon kívül nemcsak a budapesti, hanem a kolozsvári egyetemmel is közléséhez hozzájárul.

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1882 decz. 12-én 38650. sz. a. kelt megkeresésére ugyanis a pénzügyminiszterium ugyanazon hó 29-ikén 77156. sz. a. hozzájárult, hogy az éremleletek a nemzeti muzeumon kívül nemcsak a budapesti, hanem a kolozsvári egyetemmel is közöltessenek. Ennek következtében a vallásügyi miniszterium a pénzügyminiszteriummal egyetértőleg 1883 január 18-án 243. szám alatt a nemzeti muzeum igazgatóságához, továbbá a budapesti és a kolozsvári egyetem tanácsához küldött rendeletekben akként intézkedett, hogy ezentúl a nemzeti muzeum az éremleleteknek meg nem tartott részét a becslevéllel együtt ne a pénzügyminiszteriumhoz, hanem a budapesti egyetemhez küldje át, míg a megtartott érmek becsárát úgy, mint eddig, a pénzügyminiszteriumhoz terjeszse

fel és jelentésében azon darabokat, melyeket az egyetemhez átküldött, a a becslevélre való hivatkozással jelölje meg.

Hasonló eljárásra utasított a budapesti egyetem a kolozsvári egyetemmel szemben, mely felhívott, hogy az eszközölt kiválasztás után még fennmaradt érmekeket, a megtartott darabok után járó becsárral, valamint a becslevéllel együtt a pénzügyminiszteriumhoz közvetlenül küldje vissza.

Végre meg kell még emlékezni azon tárgyalásokról is, melyek következtében a hadügyminiszterium is készségét nyilvánította a komárom-vári erődítési munkálatok alkalmából napfényre kerülő leletekre nézve a nemzeti muzeum előjogait tiszteletben tartani. A nemzeti muzeum igazgatósága ugyanis 1885 június 17-én 806. szám alatt kelt jelentésében a vallásügyi miniszterium figyelmét a Pannonia tanulmányozására nézve egyik legfontosabb pont: Bregetio, Új-Szőny területére kérte ki, hol már évtizedek óta folynak az ásások a nélkül, hogy sikerülne a nemzeti muzeum számára valamit megnyerhetni.

A hadügyminiszterium az V-ik hadtest parancsnokságát utasítja, hogy az Ó-Szőnyben napfényre jutott és ezután jutandó leleteket a nemzeti muzeumnak küldesse át.

Azon emlékeken kívül, melyek a találó katonák útján Bécsben kereskedésbe és pedig igen gyakran külföldre kerülnek, a megmaradó régiségek a vár területén s a várban gyűjtettek össze. A nemzeti muzeum igazgatósága ezen, valamint a jövőben napfényre jutandó emlékeknek a muzeum számára átengedése iránt a hadügyminiszterium útján a várhatóságot utasítani kérvén, a kultuszminiszterium ezen ügyben a nevezett miniszteriumhoz 1885 július 13-án 23113. sz. a. átiratot intézett azon megkereséssel, hogy a várparancsnokság utasíttassék a már meglevő s ezentúl találandó leleteknek a nemzeti muzeumhoz beküldésére, mely kész a szállítási költségeket vagy a megváltási árt megtéríteni.

Ezen átiratra való hivatkozás mellett a hadügyminiszterium arról értesítette a vallásügyi miniszteriumot, hogy Ó-Szőnyben egy batteria építésénél történelmileg fontos leletek kerültek napvilágra, és ezekből a főkamarási hivatal némely tárgyakkal, melyek megszerzése a cs. kir. művészeti gyűjtemény számára esetleg kívánatos lenne, kiválasztásra, illetőleg megvételre a nevezett gyűjtemény igazgatóságához leendő beküldését kérte.

A hadügyminiszterium tehát az esetleges további intézkedés végett a leletekre nézve fennálló törvényes szabályoknak közlését kérte.

A vallásügyi miniszterium 1885 július 27-én 28312. szám alatt adott válaszában felemlítvén a leletekre vonatkozó néhány leiratot s hivatkozván arra, hogy a tudományos vagy művészeti becszel bíró leletek tárgyaira nézve első sorban a nemzeti muzeum és másodsorban a budapesti egyetem bir elővételi joggal, ehhez képest kérte a főkamarási hivatalt értesíttetni, mely azonban már július 26-án a hadügyminiszteriumhoz intézett átiratában kijelentette, hogy a talált tárgyakra nézve a megszerzés kérdésének tárgyalásáról lemond.

Majd 1885 augusztus 15-én 2958. sz. a. kelt átiratában a hadügyi-

niszterium tudatja, hogy az 5-ik hadtest parancsnoksága Pozsonyban utasított, hogy az ó-szönyi positions-batteria építésénél talált s ezután netalán találandó anticagliák a budapesti nemzeti muzeum számára a szállítási költségeknek követelése mellett megküldendők.

A vallásügyi miniszterium ezen átiratban egyidejűleg megkerestetett, hogy a talált tárgyak értékét állapíttassa meg, esetleg a pénzügyminiszteriumot a további tárgyalás végett értesítse és a megváltási árt a találók és a tulajdonos katonai igazgatás között leendő felosztás végett a pozsonyi hadtestparancsnokságnak küldje meg.

Ha végezetül még megemlítjük, hogy a kincstárt illető egy harmadra, valamint a kincseknek s a belbecstől eltekintve egyáltalán a leleteknek jövőben miként leendő kezelésére vonatkozólag újabb időben a vallás- és a pénzügyminiszterium között sikerre nem vezetett tárgyalások folytak, melyek ismertetését azonban más alkalomra hagyjuk, akkor — azt véljük — kimerítettük a leletekről intézkedő kormányrendeletek sorozatát.

* * *

Ha a leletek ügyének szabályozására vonatkozólag az előrebocsátottakban közölt legfelsőbb elhatározásokból, kormányszéki és miniszteri rendeletekből a mai tényleges állapot ismertetését kivonni akarjuk, akkor azon eredményre jutunk, hogy a leletek körül követett eljárás, eltekintve az erdélyi s határőrvidéki részekről s a társországoiktól, hol az osztr. polgári törvénykönyv maradt érvényben, ez idő szerint is ugyanazon tételekbe foglalható össze, melyeket Kelemen műve* tartalmaz.

1. A legfelsőbb elhatározások azon három jogi elvből indultak ki, hogy 1-ször az uratlan dolog az első elfoglalót illeti, 2-szor a növedék a földolgot követi és 3-szor a fiskus a magvaszakadtak örököse. Ezen egymással ellentétes jogi elvek alapján ugyanazon kincsre a találó, továbbá a föld tulajdonosa és a kincstár tartván igényt, a legfelsőbb elhatározásokban azon alapelv mondatott ki, hogy a kincs a találó, a föld tulajdonosa és a kincstár között osztassék meg.

2. Ha a kincs 150 forint értékkel bir, az egyenlő harmadrészekben a találó, azon tulajdonos, kinek földjében a kincs találtatott és a kincstár között osztatik meg.

3. Ha a kincs nem bir 150 frt értékkel, akkor az két egyenlő részben a találót és a föld tulajdonosát illeti.

4. Ha a találó a kincset rossz szándékkal titkolja el, az ő része a feladót illeti, ha azonban a találó nem rossz szándékból, hanem a szabályok ismeretének hiányából vagy neki be nem számítható indokokból mulasztja

* Inst. jur. hung. priv. lib. II. §. 33.

el a kincs feljelentését, az öt illető részből egy harmadot megtarthat, de a másik két harmad ezen esetben is a feladót illeti.

5. Minden kincs és lelet — tekintet nélkül az értékre — a törvényhatóságok által a pénzügyi közegeknek bejelentendő s átadandó és ezek által a pénzügyminiszteriumhoz felterjesztendő, mivel a pénzügyminiszterium illetékességi körébe tartozik, a lelet értékét megállapíttatni s ezzel kapcsolatban azon kérdést, valjon a kincstárt a harmadrész megilleti-e vagy sem, eldönteni, végre a kincsnek felosztása iránt intézkedni.

6. A kincs a részes felek között a megállapított arány szerint természetben osztandó fel. A mennyiben azonban

7. a kincs tudományos vagy művészeti becsssel bir, annak megszerzésére első sorban a magyar nemzeti muzeum, másodsorban a pesti, harmadsorban a kolozsvári egyetemmel kapcsolatos erdélyi muzeum, negyedsorban a hazai vidéki intézetek előjoggal birnak és a kincsnek a pénzügyminiszterium által megállapított teljes becsértéke készpénzben osztandó fel a részes felek között.

8. Ha a kincs s jelesen az éremleletek részben rendelkezésre maradának, a fenmaradó rész a főfémjelző hivatal által nyilvános árverésen adandó el s csak a fenmaradó rész olvasztandó be.

9. A ki régi kincset talál és azt a hatóságnak nyolcz nap alatt be nem jelenti: a talált kincs jogtalan elsajátításának vétségét követi el és ezer forintig terjedhető pénzbírsággal büntetendő.

A hatóságnál előre bejelentett kutatás esetében a büntetésnek csak akkor lesz helye, ha a talált tárgyak 30 nap alatt nem jelentetnek be.

A talált kincs ezen esetekben elkoboztatik. (Büntető törvény 366. §.)

10. Régibb legfelsőbb elhatározások és kormányzékeni rendeletek szerint nemcsak arany és ezüst, hanem a kincs fogalma alá nem tartozó rézpénzek és érmek is a találók által feljelentendők és megfelelő kártalanítás mellett átengedendők.

Ezen intézkedés azonban gyakorlati eredményt ép oly kevésbé mutatott fel, mint a pesti és a kolozsvári muzeum igazgatóságának és a magyar tudományos akadémiának a leletekről leendő értesítése végett a közlekedési miniszter által a vasuti építési közegekhez és a belügyminiszter által a törvényhatóságokhoz kibocsátott körrendelet s még kevésbé azon jogi alappal nem bíró közlekedésügyi miniszteri rendelet, mely a talált tárgyat — ha a hazai intézetek értesíttetésük után négy hét alatt nem nyilatkoztak — a találónak ítélte oda.

11. Az ország azon részeiben, hol az osztrák általános polg. törvénykönyv van hatályban, a kincs találására nézve ezen törvénykönyv szabványai az irányadók. Ezen törvénykönyv szerint kincs alatt pénzből, ékszerekből vagy más drágaságokból álló oly felfedezett dolgok értetnek, melyek oly soká voltak elrejtve, hogy előbbi tulajdonosukat kitudni már nem lehet.

Az államot a kincsből illető harmadrész s így a régészeti leletek igénybevételeire és a kincseknek a nyilvános gyűjtemények számára való beküldésére és elővásárlására vonatkozó jog megszüntetése iránt 1846. évi június 16-án kiadott udvari rendelet kibocsátása óta a kincs két egyenlő részben a találót és a földtulajdonost illeti.

A törvénykönyv egyéb fent már ismertetett szabványai érvényben maradtak és a most idézett rendelet érvényben tartotta azon rendelkezést is, mely szerint a politikai hatóságok kötelességében áll a tudományra és művészetre nézve fontos numismatikai vagy régészeti leletekről a kormányzékhez jelentést tenni, hogy az ily tárgyra nézve fennálló nyilvános intézetek vagy egyletek értesíthetését eszközölje. (398. §.)

Jelesen, ha a talált tárgy egy forint értéket meghalad, a találó tartozik nyolcz nap alatt ezt közhírré tenni s ha a tárgy 12 frtot meghaladó értékkel bír, az esetet a helybeli előljárásnak bejelenteni. (389., 395. §§.)

Ha a tulajdonos ki nem tudható s a tárgy értéke a 25 forintot meghaladja, a nyilvános hirdapok útján a lelet az előljárásg által háromszor közzéteendő. Ha a talált dolog veszély nélkül a találó kezei közt nem hagyható, azt, vagy ha kár nélkül nem tartható, annak közárverés útján bejött árát bírói kézbe vagy egy harmadiknak őrizet végett kell átadni. (390., 397. §§.)

A találónak, ha a birláló vagy tulajdonos a kihirdetéstől számítva egy év alatt jelentkezik, a tárgy, vagy az eladásból bejött pénz visszaadatik, de tartozik a találónak a közönséges érték tíz százalékát leldíjkép fizetni, de ha e számítás szerint a jutalom már 1000 forintot tenne, a fölözettől csak öt százalék számítható. (391., 396. §§.)

Ha a talált dolog egy év alatt joggal nem igényeltetik — a találónak joga lesz a dolgot vagy annak bejött árát használhatni. Ha az előbbi birtokos később jelentkezik, a költségek és leldij levonása után a dolog vagy annak ára a netán huzott kamatokkal együtt neki visszaadandó és csak az elévülési idő után nyeri meg a találó — jóhiszemű birtokosként — a tulajdon-jogot. (392. §.)

Ha a találó tiltott cselekvény bűnébe esett, ha a kincset a haszonélvező tulajdonos tudta és akarata nélkül kereste fel, vagy a leletet eltitkolta, annak része a feladónak, vagy ha feladó nincs, az álladalomnak jár. (400. §.)

Mint tehát látjuk az erdélyi megyékben, a volt határörvidéken és a társországekban a kincsből az államnak mi sem jár, hanem az a találót és a földtulajdonost illeti. Ez nevezetes és mélyreható különbség, mely a jogi fogalmak megzavarására vezethet, mert miként lehet egyik megyében jog, mi a másikban jogtalanság, mely kérdés felvetését alaptalannak már azért sem lehet tekinteni, mert a kincstár által igénybe vett jogot maguk a kormányzések kétségbe vonták, sőt azt az 1846. évi legfelsőbb elhatározás

megszüntetvén, a polgári törvénykönyv uralma alatt a kincstár által de jure többé Magyarországon sem igényeltethetett.

Azon kérdésre nézve azonban, vajon a mai gyakorlat elégséges jogi alapon nyugszik-e, megfelel-e az a tudomány és művészet igényeinek és tudományos intézeteink érdekeinek, más alkalommal teendjük meg észrevételeinket, a midőn röviden ismertetni fogjuk a leletekre nézve külföldön érvényben levő eljárást is.

Az «Arch. Értesítő» 1888-ik évi folyamában közreműködtek a következő írók: Ádám Iván, Ballagi Aladár, Bella Lajos, Bojničič Iván, Boncz Ödön, Borovszky Samu, Csergheő-Csoma, Csergheő Géza, Csoma-Csergheő, Csontos János, Dr. Czobor Béla, Dudás Gyula, Farkas Sándor, Dr. Fejérpataky László, Fenichel Samuel, Fröhlich Róbert, Hampel József, Havas Sándor, Dr. Henszlmann Imre, Dr. Hoernes Mór, Huszka József, Ifj. Kubinyi Miklós, Dr. Kuzsinszky Bálint, Lehoczky Tivadar, Leustách Lajos, Masner Károly, Br. Mednyánszky Dénes, Mihalik József, Myskovszky Viktor, Br. Orbán Balázs Rakovszky Ferencz, Récsy Viktor, Reiner Zsigmond, Dr. Réthy László, Dr. Sötér Ágost, Dr. Szendrei János, Szentmártoni Darnay Kálmán, Tagányi Károly, Téglás Gábor, Wosinszky Mór, Dr. Ziehen Gyula.

Az «Arch. Értesítő» 1889-ik évi folyamából f. évi februárius hó 15-én megjelent az első füzet a következő tartalommal:

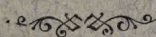
EMLÉKEK ÉS LELETEK: I. Thallóczy Lajos. Az Ujlakyak siremlékei. Fény. képes melléklettel 1—8. l. — II. Ebenhöch Ferencz. A győri ó-flandriai kárpit. Fény. nyomtatú képes melléklettel 8—14. l. — III. Pulszky Károly. A győri alakos kárpit. Egy ábrával 14—20. l. — IV. Csergheő Géza. A régi magyar Heraldikáról. Hét ábrával 20—24. l. — V. Dr. Kuzsinszky Bálint. Az aquincumi Medea szobor. Két ábrával 24—30. l. — VI. Ziehen Gyula. Medea szobor a m. n. muzeumban. Egy ábrával 31—34. l. — VII. Wosinszky Mór. A kölesdi (Tolnam.) őstelep. Egy ábrával és két képes táblával 34—44. l. — VIII. Dr. Hoernes Mór. A prähistoria Ausztriában 45—50. l.

LEVELEZÉS: I. Myskovszky Viktor régi mozsarakról. Képes táblával 51—53. l. — II. Dr. Frenyó Pál a dévaványai «templom» dombról 53—57. l. — III. Münnich Sándor a mahalfalvai Hradiszkőről. Egy ábrával 57—59. l. — IV. Téglás Gábor. Hátszegvidéki aranyletekekről. Két ábrával 59—62. l. — V. Dr. Vásárhelyi Imre a gyermeli bronzleletről. Egy képes táblával 62—66. l. — Korongos fibula Herczegovinából. Ábra 66. l.

IRODALOM: I. Az őtvösség remekei. Leírták Pulszky Károly és Radisics Jenő; bírálja *ab.* 67—76. l. — II. Hübner Dr. Emil, Römische Epigraphik; bírálja Fröhlich Róbert 77—79. l. — III. Festschrift der XIX. Allgemeinen Versammlung der deutschen anthropologischen Gesellschaft gewidmet etc.; *ism.* *T. G.* 79—80. l. — IV. Folyóiratok szemléje *aa.* 80. l.

KÜLÖNFÉLÉK: I. Paúr Iván †. *Hpl.* 81. l. — II. Az orsz. rég. társulat 1888. évi deczemberi közgyűlése. Dr. Szendrei János 81—82. l. — III. Az orsz. rég. társulat 1889. évi januáriusi ülése. Dr. Szendrei János 83. l. — IV. A n. muzeum régiségtárának gyarapodása az 1888. évi szept.—decz. harmadévb. Egy ábrával s egy képes táblával. Hampel 83—87. l. — V. Magyar hadtörténelmi muzeum *Hpl.* 87. l. — VI. A n. muzeum éremtárának gyarapodása az 1888. szeptember—deczemberi harmadévb. — *y.* 87—88. l. — VII. M. T. Akademia arch. bizottsága. *x.* 88—89. l. — VIII. Komárommegyei rég. egylet. *x.* 89. l. — IX. Felső-magyarországi muzeumegylet. — *y.* 89. l. — X. A vasmegyei régészeti egylet. — *y.* 89—90. l. — XI. Ezüst sisak a nemzeti muzeumban 90—91. l. — XII. B. Prónay Aurél, Románkori zablá 91. l. — Két képes táblával 92—93. l. — XIII. Éremleret (Tiszasassi). — *y.* 91. l. — XIV. Szeptenczujfalusi (Nyitram.) lelet 91—94. l. — XV. Apuliumi maradványok *Hpl.* 94. l. — Szerkesztői mondanivalók 94. l.

KÖNYVÉSZET: Közli. Dr. Kuzsinszky Bálint 95—96. l.

Az országos rég. és embertani társulat tagjai 1889-ik évi tagilletmény fejében megkapják az Arch. Értesítőt és azonfölül a jelen évkönyvet.

Figyelmeztetés és kérelem. Kérjük társulatunk tagjait, hogy a maguk körében társulatunknak pártfogókat nyerni szíveskedjenek.

Társulatunk alapszabályai 9. §-a szerint tag lehet mindenki, a) a ki az «Orsz. Rég. és Embert. Társ.» czéljainak megvalósítására legalább 100 (száz) o. é. forintot készpénzben vagy teljes biztosítékot nyújtó 5%-os megfelelő értékű papirban adományoz. b) Évdíjas taggá választhatatik egy tagnak ajánlatára minden a régészet és embertan iránt érdeklődő, ki kötelezi magát, hogy három éven át 5 o. é. forintot fizet. A társulati év mindenkor januáriusban kezdődik. Tagsági bejelentések a társulati titkárhoz, Vár, uri-utca 35 sz. pénzküldemények Czanyuga József társ. pénztárnokhoz (N. Muzeum) küldendők. Társulati tagjainknak a tagdíj fejében az *Archaeologiai Értesítő* jár, számos képes táblával 30 ívnyi díszes folyóirat. Reclamatiók a titkárhoz intézendők.

Lakhelyváltztatás. Kérjük tagtársainkat, hogy saját érdekükben pontosan tudassák a titkársággal (Budapest, Vár, uri-utca 35. sz.) lakhelyüket és lakhelyük változtatásáról is minél előbb értesítsék a titkári hivatalt.

Kérelem. Kérjük tagtársainkat, hogy előforduló leletekről és egyéb régészeti mozzanatokról a társulati titkárt vagy a m. n. muzeum érem- és régiségosztályát lehetőleg gyorsan értesíteni szíveskedjenek.

Társulati ülések sorrendje 1889-ben a következő: márczius 26-ikán, április 30-ikán, szeptember 24-ikén, október 29-ikén, november 26-ikán, december 27-ikén nyilvános havi ülés, mindig a hó utolsó keddjén, a m. tud. akadémia palotájában (I. emelet, ú. n. kis terem) este 5 órakor.

Az Archaeologiai Értesítő IX. kötete (1889) öt füzetben, mindenkor 6 nagy ívnyi tartalommal és számos képpel február 15-ikén, április 15-ikén, június 15-ikén, október 15-ikén és december 15-ikén jelenik meg. — Az orsz. régészeti és embertani társulat tagjai a tagdíj fejében kapják. A tagdíjak Czanyuga József rég. társ. pénztárnokhoz küldendők. — A lap szellemi részét illető közlemények és reclamatiók az «Archaeologiai Értesítő» szerkesztőjéhez (N. Muzeum) küldendők.

• **A társulati tagdíj befizetését sürgősen kérjük.**

Az Archaeologiai Értesítő korábbi folyamaiból ujonnan belépő tagok kaphatják még az 1882-ik évi kötet 2. füzetét, valamint az 1883-ik évi III., az 1884-ik évi IV., az 1887. évi VII. és 1888-ik évi VIII-ik kötetét.

Hampel József. A bronzkor emlékei Magyarhonban (című művét) I. rész. Képes atlasz. 127 képes táblával és 1300 képpel, ujonnan belépő tagjaink 1 frt 50 krért kaphatják.

Az Orsz. Régészeti és Embertani Társulat első évkönyve (1879—1885) szintén 1 frt 50 krért, s a Pulszky Ferencz ötven éves írói jubileumára vert emlékérem 1 frtéért kapható.

